

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Danske Samlinger

for

Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie.

Udgivne af

Chr. Bruun,
Bibliothekar ved det store kongelige
Bibliothek.

O. Nielsen,
Dr. phil., Arkivar ved Kjøbenhavns
Raadstue-Arkiv.

og

S. Birket Smith,
Assistent ved Universitetsbiblioteket, Arkivar ved
Konsistoriums Arkiv.

Anden Række. Første Bind.

Kjøbenhavn 1871—72.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

Leonora Christina (Ulfeldt)s Selvbiografi.

Udgivet efter et Håndskrift i det store kgl. Bibliothek
af S. Birket Smith.

Allerede i Indledningen til min Udgave af Leonora Christinas »Jammers-Minde« (S.XIII—XVI og 2 Udg. S. XII—XIV) har jeg i Korthed henledet Opmærksomheden på det Arbejde, som her for første Gang offentliggjøres, og da nogle af de Oplysninger, jeg ved hin Lejlighed meddelte om Skriften, ret passende synes mig at kunne tjene som Udgangspunkt for, hvad jeg ellers har at sige om det, tillader jeg mig at optrykke dem her. Efter først at have fremhævet, hvorledes det er mere end 100 År siden at et Skrift publiceredes, som udgiver sig selv for at være en Selvbiografi af Leonora Christina, men som i Virkeligheden må ansees for at være et af en nyere Forfatter sammenasket Makværk¹⁾, og efter at have utalt min Forundring over, at nogen har kunnet lade sig skuffe af dette Arbejde, fortsætter jeg som følger:

»Fejtagelsen er så meget mere mærkelig, som man virkelig en Tid lang vidste fuldkommen god Besked med den ægte

¹⁾ Overbevisningen herom er blevet, om muligt, endnu mere rodfæstet hos mig, jo mere det efterhånden er lykkets mig at udfinde, fra hvilke Kilder de enkelte Angivelser i hint Skriften have deres Udspring (jeg har allerede tidligere betegnet Holberg's Danmarks Riges Historie som Forf.s Hovedkilde). Uægtheden bliver så meget mere iøjnefaldende derved, at Aftrykket hos Bang siges at være foretaget efter Leonora Christinas egenhændige (danske) Original, noget jeg tidligere har oversat, idet jeg forstod Udgiverens tvungne Udtryk således, at det var ham der havde oversat Stykket på dansk efter den franske Original, som fandtes hos en af Leon. Chr.s Dattersønner, Major Bek. Herved ophæves nemlig Muligheden af, at nogle af de utallige og grove Fejl kunne hidrøre fra Oversætteren, for ikke at tale om, at man får et nyt Vidnesbyrd mod Skriftenes Authenti i Stilen, der — måske med Undtagelse af selve Indledningen — ikke har nogen Lighed med Leon. Chr.s.

Selvbiografi. Originalen til denne tilhørte i Begyndelsen af forrige Århundrede den bekjedte lærde og Samler Christian Reitzer og blev, kort efter at dennes udmarkede Bibliothek var blevet solgt til Frederik IV., tilligemed et Par andre værdifulde Håndskrifter af samme Bibliothek beskrevet af Andreas Hojer i hans *Nova Litteraria* Nr. 11. Det siges her blandt andet, at Skriften var på fransk og udarbejdet i Fængslet År 1673. Hvor Originalen nu er, eller om den overhovedet er til mere, skal jeg ikke kunne sige. Det synes at have været Reitzers Ønske, at den skulde bevares under de danske Kongers personlige Værge, og måske er den gået tabt ved Christiansborg Slots Brand 1794, da også det kongelige Håndbibliothek gik op i Luer. Men selv om så var, kunde vi dog nogenlunde trøste os over Tabet derved, at der mellem det store kongelige Bibliotheks Håndskrifter findes i det mindste én Afskrift af den på fransk foruden flere Afskrifter af en noget forkortet latinsk Oversættelse¹⁾). Beskrivelsen i *Nova Litteraria* er så tydelig, at der ikke kan være Tvivl om, at disse Håndskrifter repræsentere det samme Værk som Hojer kjendte²⁾); og at vi på den anden Side i dem virkelig besidde en fra Leonora Christinas egen Hånd udgået Selvbiografi, fremgår, foruden af mange andre Kriterier, også af en Sammenligning med det her udgivne Skrift [o: »Jammers-Mindet•], og navnlig da med den Del af det, som omhandler den første Tid af Opholdet i Blåtårn. Ti der er på dette Punkt en sådan Overensstemmelse mellem hine Håndskrifter og »Jammers-Mindet•, at det ikke blot i Hovedsagen er fuldkommen den samme

¹⁾ Den første findes i Ny kgl. Samling Nr. 2146, 4to. Afskrifterne af den latinske Oversættelse findes, så vidt de ere mig bekjedte, i samme Samling under Numrene 2141 b, 4; 2143, 4; 2144, 4; 2145, 4 (3 Exemplarer); 2146 c, 4; desuden én i Gl. kgl. Samling (Nr. 3107, 4). De angive sig alle at være »ex ipsius (o: Leonora Christinas) autographo«, men, som allerede antydet, må dette dog kun forståes således, at de ere Kopier af en Oversættelse, som er gjort efter selve Originalen. Den latinske Oversættelse af Selvbiografien finder man jævnlig benyttet af flere af de ældre Forfattere, der have skrevet om Leonora Christina (Bang, Paus, Schønau, Hofman o. a.), men dog næsten altid kun jævnsides med den uægte Selvbiografi.

²⁾ Efter en Påskrift på et Par af de nævnte Håndskrifter at dømme må man endog antage, at det er Hojer selv, som har besørget den latinske Oversættelse, der går igjen i de mange Afskrifter.

Rækkefølge af Begivenheder, der skildres på begge Steder, men hvor det i de nævnte Håndskrifter foreliggende Værk, der i det hele er udarbejdet efter en langt mindre Målestok, hist og her dvæler noget udførligere ved Enkeltheder, og især hvor det indfører Personer talende, sker dette ikke sjeldent med ganske de samme Ord som dem, »Jammers-Mindet« anvender». — Idet jeg endelig til Slutningen kommer ind på Spørgsmålet om Værkets Bestemmelse, udtales jeg som min Anskuelse, at »Selvbiografien efter al Sandsynlighed er blevet til for at tjene den yngre Sperling som Grundlag for hans Skildring af Leonora Christina i det af ham påtænkte Værk de feminis eruditis».

De Tilføjelser, jeg har at gjøre til ovenstående, ere af forskjellig Art. For at begynde med det mere udvortes, skal jeg først bemærke, at jeg foruden den allerede nævnte Afskrift af Selvbiografien (Ny kgl. Samling 2146, 4to) har fundet endnu én Afskrift i det kongelige Bibliothek, nemlig Nr. 1971, 4to, i Thott's Samling. Dette Fund er dog ikke af synderlig Vigtighed. Ti skjønt det Thott'ske Håndskrift, både hvad Skriftrækene og den hele ydre Udstyrelse angår, ved første Øjekast synes noget ældre end Håndskriften i Ny kgl. Samling, viser dog en nærmere Undersøgelse på det mest afgjørende, at hint er en ligefrem Kopi af dette — oven i Kjøbet en ganske mekanisk og rá Kopi — og således uden al selvstændigere Betydning. Større Interesse har et Håndskrift, som tilhører Grev Waldstein, og hvoraf nogle Brudstykker ere meddelte i den for ikke længe siden udkomne, af Hr. Johannes Ziegler besørgede tyske Oversættelse af »Jammers-Mindet«¹⁾. Ved dette Håndskrift må jeg dvæle lidt længere. Efter Hr. Zieglers Udsagn — jeg har ikke selv sét det²⁾ — bærer det følgende Påskrift: La Vie de Leonora Christina, Fille du Roy & et de

¹⁾ Denkwürdigkeiten der Gräfin zu Schleswig-Holstein Leonora Christina vermählten Gräfin Ulfeldt aus ihrer Gefangenschaft im Blauen Thurm etc. Nach der dänischen Original-Handschrift — herausgegeben von Johannes Ziegler. Wien. 1871.

²⁾ Det er kommet frem længe efter, at min Udgave af »Jammers-Mindet« var tilendebragt. Endnu i et Brev af 6/8 1870 skriver Grev Waldstein til mig som Svar på gjentagne Forespørgsler fra min Side, at han hidtil ikke havde fundet andre til den danske Historie henhørende Håndskrifter end netop »J.-M.« selv.

Madame Christine Münch, Femme de Corsitz Uhlefeldt, écrite d'Elle même et addressée au Professeur O. Sperling. Da dette Håndskrift er blevet opbevaret i Leonora Christinas Familie, måtte det ligge nær at antage, at det var, om ikke Originalen selv, så dog en authentisk Kopi af det Skrift, jeg har betegnet som hendes ægte Selvbiografi. At Hr. Ziegler selv er af denne Mening, viser han derved, at han uden videre overfører mine Ytringer om Selvbiografiens Bestemmelse på det Grev Waldstein tilhørende Håndskrift, idet han om dette siger: »Dr. Otto Sperling der jüngere benutzte die Skizze vermutlich zu dem bezüglichen Artikel in einem Werke *De Feminis Eruditis*, das er herauszugeben beabsichtigte«. Efter den Måde, hvorpå Hr. Z. i det hele har taget min Udgave af »Jammers-Mindet« til Indtagt¹⁾), kunde det heller ikke i nærværende Tilfælde

¹⁾) Gjennem hele Hr. Zieglers Arbejde går der en kjendelig Bestræbelse efter at få Folk til at tro, at man i dette Arbejde mindre har at gjøre med en almindelig Oversættelse end med en Art tysk Original-Udgave. Herpå tyder allerede den skruede Titel (— — nach der dänischen Original-Handschrift — — herausgegeben [på tysk!]), der, som det strax skal vises, oven i Kjøbet kun er halv sand; heraf kommer det, at Hr. Z. ikke en eneste Gang har fundet Anledning til i Almindelighed at omtale, at han har haft Nutte af min Udgave, og det uagtet han exploiterer denne på en Måde, som vistnok de fleste ville finde stridende mod den simpleste literære Sømmelighedsfølelse. Man vil få en Forestilling herom, når man hører, at af de nogle og fyrettyve Anmærkninger, som meddele historiske Oplysninger til Oversættelsens Text, har Hr. Z. taget dels Indholdet dels Ordlyden til over 30 hos mig, men kun ved 12 af disse har han ansørt mig som Kilde, og idet han nu overhovedet kun på disse Steder i hele Bogen nævner mit Navn, giver han det altså Udseende af, at det er en forholdsvis ringe Brug, han har gjort af mit Arbejde. Dette kan så meget mindre undskyldes, som hans Benyttelse af min Bog strækker sig langt ud over Anmærkningerne, nemlig både til Indledningen og — hvad der kunde synes endnu forunderligere — til selve Texten. Det forholder sig nemlig ingenlunde ganske, som Hr. Z. på Titelbladet siger, at hans Oversættelse er gjort efter Originalhåndskriften. At han har haft dette liggende ved Siden af sig under Oversættelsen, tør vel ikke ligefrem nægtes. Men at Oversættelsen, i det mindste meget væsenlig, er foretaget efter min Udgave af Texten, viser sig tydeligt derved, at på ethvert Sted, jeg har eftersét, hvor jeg i den første Udgave enten havde læst Håndskriften urigtigt eller suppleret Texten mindre heldigt, er det mine Læsemåder og ikke Håndskriflets Text, man finder i Oversættelsen (således bl. a. Læsemåden *Herre i Stedet for Hoere*, 1 Udg. S. 92). Det har både i denne og i andre Henseender været uheldigt for Hr. Z., at han åben-

ventes, at han vilde omtale, at det er mig som først har påvist den rette Sammenhæng med den ægte Selvbiografi, eller at det

bart kun har kjendt 1ste Udgave af mit Arbejde. Ligesom jeg kan give Hr. Z. den Ros, at ingen grundigere end han har studeret denne 1ste Udgave, således tør det antages, at ingen i den Grad som han vilde have forstået at føre sig de Forbedringer, som 2den Udgave indeholder, til Nutte. — Da jeg nu engang er kommen til at tale om den tyske Oversættelse af »Jammers-Mindet«, benytter jeg Lejligheden til med det samme at forklare et noget tvetydigt Udtryk i det Forord, hvormed Grev Waldstein ledsager samme. Når nemlig Greven her, idet han taler om den danske Udgave, siger, at den udkom »unter Mitwirkung und Beihilfe des — Herrn Birket Smith«, da er det ingenlunde hans Mening med dette Udtryk at ville tillægge sig selv nogensomhelst Andel i Værkets literære Tilblivelse; men Sagen er, at han, i Følge en let forstæelig Mangel paa Kjendskab til denne Slags Forhold, betragter den ærede Boghandel, der væsenlig har bekostet Værket, som dettes egenlige Udgiver, medens derimod den literære Side af Sagen — den han i dette Tilsætte så meget mindre formår at bedømme, som han ikke kan dansk og derfor også kun har et aldeles rudimentært Kjendskab til dansk Historie — i hans Øjne kun danner et Slags Appendix til den kommercielle. At jeg har Ret i denne min Opsfattelse af hint Udtryk, fremgår, foruden af mange andre Ting, også af nogle Ytringer i et Brev fra Grev W. til mig, dateret Palota ^{27/11} 1869, hvilke Ytringer jeg her tillader mig at astrykke, da de også i andre Henseender belyse Grevens Forhold til den foreliggende Sag. Jeg må blot forudsende den Bemærkning, at Brevet besvarer et fra mig, hvori jeg utdaler min Forundring over, at skjønt han allerede har fået 2den Udgave af mit Arbejde tilsendt, har jeg endnu ikke hørt, hvad han synes om 1ste Udgave. Greven undskylder sig med, at et Brev må være gået fejl, men iøvrigt, mener han, vilde man ikke kunne fortænke ham i, om han ikke følte nogen overdreven stor Glæde ved Udgivelsen: »Setzen Sie [sich] doch — — — in meine Lage. Ich setze den Fall, wir hätten im dem Waldsteinischen Famil. Archive ein höchst interess. M. S. gefunden über die Schlacht bey Cosel oder Heiligenhafen, und ich gäbe es mit reichlichen historisch- biografischen Comentarien in czechischer oder ungarischer Sprache heraus, und schi[ck]te der Bibliotheq in Kjöbhv. exemplare davon. Ihre Freude hierüber wäre eine ziemlich mässige. Ignoti nulla cupido. Ich verstehe nicht einmahl, was das heiszt: »Anden Udgave.« (supponire: Ille Auflage?) Ich bin ja nicht in der Lage, da ich nicht ein*) Wort (trotz meiner 7 Sprachen) von alle dæm verstehet, was Sie, geehrter Hr. Dr.! comentiert und geschrieben haben, auch nur ein quantitatives Urtheil zu fällen. Ich musz also, Leider! der dänischen Nation und den H. Herausgebern**) die Dankbarkeit für Alles jene überlassen, was ich nicht würdigen kann, und Jenen zu Gute kömmt.«

*) Således udhævet af Greven. **) Udhævet af mig.

han siger om dette Skrifts Bestemmelse kun er en fri Oversættelse af mine Udtalelser i »Jammers-Mindet«. Men jeg kan dog ikke undlade at fremhæve, at det her vilde have lønnet sig mere end almindelig godt, om han havde citeret min Bog, da han derved havde undgået den Vanskjæbne at komme til at omtale som noget ham bekjendt et Værk af Sperling, der egenlig kun existerer i Indledningen til min Udgave af »Jammers-Mindet«; ti Sperlings Værk hedder: De feminis doctis, og det er blot ved en øjeblikkelig Hukommelsesfejl, at jeg på det nævnte Sted er kommen til at give det den Titel, som man nu også finder hos Hr. Z. Iøvrigt befinder Hr. Z. sig også i Vildfarelse, hvad Sagens Realitet angår. Ti det Arbejde, hvoraf han har meddelt Prøver, er ikke Selvbiografien i dens oprindelige Skikkelse, men kun et betydelig forkortet Uddrag af den. Man ser dette allerede af de aftrykte Stykker, og efter Hr. Z.s Ytringer må man antage, at de Partier af Skriftet, som han ikke meddeler, ere forholdsvis endnu mere skitserede. På den anden Side viser den rigtige Udfyldning af enkelte Navne, som i Originalen enten have været rent udeladte eller dog kun usuldstændigt anførte, at den der har gjort hint Uddrag har været vel underrettet, og det ligger da nærmest at antage, at det hidrører fra et af Leonora Christinas Børn. Skriftet får herved virkelig en vis Betydning som Middel til at kontrollere Texten i Afskrifterne af den virkelige Selvbiografi, en Betydning der dog, således som det for Øjeblikket foreligger, forringes noget derved, at Aftrykket hos Hr. Z. er så fuldt af Fejl.

Selvbiografien er ligesom »Jammers-Mindet« en Frugt af Leonora Christinas Fængselsliv. Dog er hint Værk noget ældre end dette. Medens nemlig »Jammers-Mindet« er begyndt 1674, er Selvbiografien efter dens egen Angivelse afsluttet den 1ste Maj 1673. Der er ingen Grund til at tvivle om Rigtigheden af denne Datering. At Selvbiografien må være skrevet efter Christian V.s Tronbestigelse, skjønnes allerede deraf, at der først efter dette Tidspunkt indtrådte en sådan Forbedring i Leonora Christinas Kår, at hun kan antages at have fået dels Lyst dels Midler til at udføre et Arbejde som det omhandlede, og desuden er der, skjønt Skildringen i det væsenlige ikke overskrider den første Tid af Opholdet i Fængslet,

dog i det mindste én Hentydning til en Begivenhed, som fandt Sted omtrent 1670¹⁾). På den anden Side må Selvbiografien nødvendig være skrevet, før »Jammers-Mindet« blev påbegyndt. Man indser dette måske lettest ved et Øjeblik at forestille sig, hvorledes Forholdet måtte være blevet under Forudsætning af det modsatte. Udarbejdelsen af »J.-M.« udfylder nemlig fra 1674 af hele Resten af den Tid, Leonora Christina tilbragte i Fængslet, ja da hun fik sin Frihed, var Værket endnu ikke helt færdigt. Hvis nu Selvbiografien var skrevet, efterat »J.-M.« var påbegyndt, vilde Leonora Christina altså på en Gang have haft 2 Skrifter under Arbejde, som i det mindste for et enkelt Afsnits Vedkommende behandlede ganske samme Æmne, og det vilde da være utænkeligt andet, end at Fremstillingen af alle vigtigere Kjendsgjerninger i hint Afsnit måtte blive væsentlig den samme på begge Steder. Men dette er ingenlunde så ganske Tilfældet. Ti skjønt der vistnok på mange Punkter finder en slænde Overensstemmelse Sted mellem de to Skrifter, en Overensstemmelse, som endog ikke sjeldent strækker sig til selve Ordene, lader der sig ved Siden heraf påvise adskillige Uoverensstemmelser, og det selv hvor Talen er om Fakta af mere indgribende Betydning. Det mest i Øjne faldende Exempel i så Henseende frembyde Beretningerne om de Forhør, Leonora Christina underkastedes i Fængslet. Ti for ikke at tale om mindre Uoverensstemmelser i disse Beretninger, angives endog selve Antallet af Forhørene afvigende, idet det Forhør, der i »J.-M.« er det andet i Rækken, i Selvbiografien opføres som 2 forskellige Forhør, hvis Indhold så særskilt specificeres. Hvor megen eller hvor lidet Vægt man nu end i andre Henseender kan være tilbøjelig til at lægge på denne Uoverensstemmelse, må det i alle Tilfælde være klart for enhver, at de Skrifter, hvori en sådan Uoverensstemmelse forekommer, ikke kunne være udarbejdede samtidigt, og da dog Selvbiografien under alle Omstændigheder er skrevet i Fængslet, må den, som jeg ovenfor sagde, nødvendig være bleven afsluttet — og man kan med temmelig stor Sikkerhed tilføje: afsendt til sin Adresse —, inden »J.-M.« blev påbegyndt.

¹⁾ Jeg sigter til, at Forf. omtaler, at hun er blevet af med Præsten Mag. Buck; jfr. »J.-M.« 2 Udg. S. 173.

Fastsættelsen af det indbyrdes Tidsforhold mellem de to Skrifter er for så vidt af ikke ringe Vigtighed for Bedømmelsen af Skrifternes indre Værd, som det er åbenbart, at i alle Tilfælde, hvor Fremstillingerne afgive fra hinanden, må det rette fortrinsvis søges i det Værk, som er udarbejdet sidst, det vil altså sige i »Jammers-Mindet«. Hermed stemmer det da også fortræffeligt, at »J.-M.s« vel ordnede, rolige og meget i Enkeltheder gående Beretning i sig selv gjør Indtrykket af at være Frugten af en lang og omhyggelig Overvejelse, medens derimod Selvbiografien ved sin hele skitseagtige Fremstilling tydelig nok tilkjendegiver sig som et temmelig flygtigt Hastværksarbejde, hvad dens Forfatterinde da også udtrykkelig siger at den er. På den anden Side må netop dette, at Selvbiografien åbent er nedskrevet i Øjeblikkets Ilfærdighed, og før Forf. endnu overalt havde fået ret Samling på sit Stof, betragtes som en så fyldestgjørende Undskyldning for de allerfleste af de indløbne Unejagtigheder, at det vilde være meget uretfærdigt at tillægge disse enten i og for sig nogen synderlig Vægt eller endog drage nogen Slutning fra dem til »J.-M.s« mindre Pålidelighed. Det maa også på det bestemteste udhæves, at de Steder, hvor Fejl i Fremstillingen kunne formodes at have indsneget sig, ere forholdsvis meget få i Sammenligning med de overordenlig mange Steder, hvor Fremstillingen må antages at være rigtig, fordi den stemmer dels med »J.-M.«, dels med hvad vi af andre Kilder vide. Og det turde ligeledes være værd at gjøre opmærksom på, at der er Tilfælde, i hvilke Uoverensstemmelsen mellem Selvbiografien og »J.-M.« ved første Øjekast ser større ud, end den måske i Virkeligheden er. Når således i det førstnævnte Skrifts Beretning om Forhørene flere Spørgsmål

¹⁾ Ikke engang den Klage, hun selv et Sted fører over, at hendes Hukommelse ikke er så god som før, bør man give umiddelbar Anvendelse på Fejlene i Selvbiografien. Ti både i dette Skrift og i det et År senere påbegyndte »J.-M.« er der tilstrækkelige Vidnesbyrd om, at hendes Hukommelse, om den end ikke mere kunde præstere sådanne Vidundere som i hendes Ungdom, dog endnu var ualmindelig stærk, stærkere ganske vist end de allerflestes. Hvad der mindst synes at have interesseret hende, og hvad hun derfor også husker mindst godt, er — ret karakteristisk for hendes Kjøn — Tal og Tidsbestemmelser, med hvad dertil hører.

og Svar henføres under andre Forhør end i »J.-M.«, er det jo nok muligt, at heri nogen Sammenblanding har fundet Sted fra Forf.s Side. Men på den anden Side må man ikke overse, at ligesom alle Forhørene i det væsenlige gik ud på et og det samme, således har der ganske vist været Spørgsmål, som stadig ere komne igjen i hvert Forhør og stadig have draget de samme Svar efter sig, og under disse Omstændigheder reducerer den tilsyneladende Uoverensstemmelse sig måske i mange Tilfælde til, at Forf. -- der selvfølgelig overalt må nøjes med at meddele et Udvalg af det passerede — har forandret sit Skjøn om, under hvilket Forhør hine Spørgsmål og Svar mest passende burde omtales. Iovrigt er det indlysende, at Selvbiografiens Interesse for den overvejende Del er knyttet til det Afsnit af Skildringen, som omhandler Forf.s Liv før det Tidspunkt, da »J.-M.« optager Fortællingen. I dette Afsnit har Skriften adskilligt virkelig vakker og læseværdigt, og navnlig vil man her finde flere Begivenheder af Forf.s Ungdomsliv skildrede med friske og levende Farver. Men det følger af Selvbiografiens hele skitseagtige Udførelse, at ikke engang denne Del af Skriften enten fra Indholdets eller fra Formens Side tåler nogen egenlig Jævnførelse med »J.-M.«, og heller ikke kan man i det hele sige, at den yder noget væsenlig nyt Bidrag til Belysningen af Forf.s Personlighed og Karakter.

Angående dette sidste Punkt benytter jeg Lejligheden til at gjøre et Par korte Bemærkninger, idet jeg har Grund til at tro, at mine tidlige Udtalelser om Leonora Christinas Karakter¹⁾, navnlig som den træder os i Møde i »J.-M.«, ikke af alle ere blevne opfattede, ganske som jeg har ment dem. Skjønt der efter min Anskuelse ikke kan være ringeste Tvivl om Leonora Christinas Uskyldighed med Hensyn til den Sag, som bevirkede hendes Fængsling²⁾, og skjønt hendes Fangen-

¹⁾ I Indledningen til min Udgave af »J.-M.«

²⁾ Et i disse Samlinger (6 Bd. S. 227—30) af Hr. J. Fridericia meddelt Brev fra Leonora Christina, hvori hun i April 1663 lader nogle Ytringer falde om Muligheden af, at hendes Skjæbne endnu kan tage en gunstigere Vending, kan så meget mindre bringe mig til at forandre min Anskuelse i dette Punkt, som Brevet allerede var mig bekjendt, da jeg udgav »J.-M.« I Virkeligheden ligger det nærmest at antage, efter

skab for så vidt gjerne kan betragtes som et Martyrium, er det dog meget langt fra, at jeg i hende ser en Helgeninde i den Forstand, at hendes Handlinger altid skulde have været uden Dadel, eller at hendes Karakter skulde være ganske uden Lyde. Man måtte i Sandhed kjende såre lidt til hendes Historie for at være uvidende om, at hun i begge Henseender havde sin fulde Andel i den almindelige menneskelige Skrøbelighed, og hvad særlig de svagere Punkter i hendes Karakter angår, vil det vistnok kun være få, som ikke endog oftere have haft Lejlighed til at lægge Mærke til hendes Sinds Heftighed, hendes vidtdrevne Selvsfølelse og hendes Utilbøjelighed til at glemme lidte Krænkelser. Fængselslivet gjorde imidlertid en ikke ringe Forandring heri. Hendes Sjæl lutredes i Lidelsen, og hine hendes Naturs mindre rene Rørelser, som dog selv i hendes Velmagts Dage altid trådte i Baggrunden for hendes Ånds og Hjertes mange udmarkede og ophøjede Egenskaber, tabe i Fangenskabet under Gudhengivelsens og Resignationens Påvirkning stedse mere og mere i Styrke og ere overhovedet der kun så meget synlige, som det netop er nødvendigt, for at den fangnes Person kan gjøre et på alle Punkter vederhæftigt Indtryk af fuld, levende Menneskelighed. I den samlede Virkning af det Billede, som »J.-M.« giver os af Leonora Christina, gribte de ikke forstyrrende ind, og dette Billede forekommer mig derfor endnu som før »så stort, så skjønt og ædelt, at selv de højeste Forventninger i denne Henseende ikke blive skuffede«.

Hvad Selvbiografiens Bestemmelse angår, er det allerede udtalt i Indledningen til min Udgave af »J.-M.« og gjentaget

den Sammenhæng hvori hine Ytringer stå, at der ved dem mindre sigtes til en bestemt Plan end til et uberegneligt Omslag af Lykken. Det samme gjælder om de bagefter følgende Udtalelser om den Hævn, Leon. Chr. ønsker over sine Fjender. Hvis hun havde Udsigt til at få denne Hævn i den nærmeste Fremtid, således som hun måtte tro, hvis hun kjendte de brandenburgske Forhandlinger, vilde hun ganske vist ikke sige, som hun gjør, at når hun blot var vis på, at Sønnen Leo engang vilde hævne hende, vilde hun dø med et •content Hjerte•, når det skulde være. Det hele synes kun at være et almindeligt Udbrud af en bitter og tungsinde Stemning, hvad hun også selv antyder: •huor før mig min melancolie nu paa den snack? ieg er icke vdi goed humeur i dag. •

på de foregående Blade, at Skriftet utvivlsomt er udarbejdet for den yngre Sperlings Skyld, og særlig for at tjene ham til Grundlag for den Skildring af Leonora Christina, som han agtede at give i det af ham påtænkte Værk om lærde Kvinder. Der er Vidnesbyrd nok, som tale til Gunst for denne Antagelse. Efter hvad vi kjende til Leonora Christinas Forhold, kan man dristigt påstå, at med Undtagelse af hendes egne Børn var der intet Menneske udenfor Fængslet, der i den Grad som Sperling havde hendes fulde Fortrolighed, og medens der ellers ikke lader sig tænke nogen eneste, hvem hun kunde have Lyst til at betro en sammenhængende Fremstilling om hendes Livs Hændelser, stiller Sagen sig anderledes lige over for en Mand, der ikke blot var Søn af en af den Ulfeldtske Families mest trofaste Venner, men som selv havde benyttet Lejligheden, så såre den tilbød sig, til at sætte sig i Forbindelse med hende, og ganske vist allerede da Skriftet blev til havde ydet hende væsenlige Tjenester¹⁾). Som mere positive Vidnesbyrd kan anføres, først, at Leonora Christina i Slutningen af Selvbiografien siger om Adressaten, at han er »sur son départ«; dernæst, at hun, idet hun taler om Fangenskabet på Bornholm, gjør opmærksom på, at der er en Mand i Hamborg, der kan fortælle Adressaten de nærmere Omstændigheder²⁾). Begge Ytringer vise nemlig umiddelbart hen til Sperling, hvis egenlige Hjem Hamborg nærmest må siges at have været, men som i nogle År havde været borte derfra og netop først i 1673 — det År, da Selvbiografien blev skrevet — vendte tilbage til Holsten for det følgende År igjen at tage fast Bopæl i Hamborg³⁾). En Omstændighed endelig, som i og for sig næsten er afgjørende

¹⁾ Jvfr. bl. a. disse Samlinger 5 Bd. S. 215—16. Det Brev fra Leonora Christina, som jeg der omtaler, og som både i andre Henseender er interessant og tillige giver et Indblik i den Måde, hvorpå hun og Sperling hjalp hinanden med deres literære Arbejder, vil findes aftrykt blandt de nedenfor følgende Tillæg til Selvbiografien.

²⁾ En lignende Ytring forekommer iøvrigt kort i Forvejen, idet hun siger om Processen i Malmø, at Adressaten kan få det nærmere om den at vide af »Kjeld«, det vil sige den Ulfeldtske Families gamle Tjener Kjeld Friis, som netop havde taget Bopæl i Hamborg.

³⁾ Se Moller: Cimbria literata T. 2 pag. 849. De fleste biografiske Efterretninger hos Moller hidrøre fra Sperlings egne Meddelelser.

med Hensyn til det foreliggende Spørgsmål, er at Forf. af Selvbiografien stadig, når hun taler om den ældre Sperling, bruger Udtrykket: *notre vieillard*; ti et sådant Udtryk bliver fra hendes Side kun forklarligt, når hun henvender sig med sit Skrift til et af den pågældendes Børn. Hvad angår min Mening om Selvbiografiens mere specielle Øjemed: at bruges til Sperlings Værk om lærde Kvinder, ligger det nær at antage, at Sperling, så snart han havde fattet Planen til at udarbejde et sådant Værk, først og fremmest måtte gjøre sig Umage for at få en autobiografisk Skildring af den navnkundige Kvinde, med hvem han stod i så nær Berøring, og hermed stemmer det da, at det både i Begyndelsen og Slutningen af Skriftet ligefrem siges, at det er blevet til på Adressatens Anmodning¹⁾. Fremforalt må det dog nævnes, at man i de Samlinger til det omtalte Værk af Sperling, som bevares på det kgl. Bibliothek (Gl. kgl. Samling. 2110 a-b, 4to), på flere Steder virkelig finder Selvbiografien stærkt benyttet, om end, som rimeligt er, ved Siden af andre Kilder. — Et i alt må de i det foregående fremsatte Grunde vistnok ansees for fuldkommen tilstrækkelige til at godtgøre, at min Anskuelse om, for hvem og i hvad Hensigt Selvbiografien er udarbejdet, er den rigtige, og der var således slet ingen nødvendig Brug for det nye Vidnesbyrd, som indeholdes i, at det i Påskriften på det hos Grev Waldstein fundne Uddrag af Selvbiografien (se ovfr. S. 131) udtrykkelig siges, at den var »*addressée au Professeur O. Sperling*«²⁾.

Efter hvad der i det foregående er sagt om de to Håndskrifter, der ere os levnede af Selvbiografien, vil man indse, at det er Nr. 2146, 4to, i Ny kgl. Samling, som har måttet

¹⁾ Det er iøvrigt næppe ganske tilfældigt, at også den ældre Sperlings, ligeledes i Blåtårn udarbejdede og for Sønnen bestemte Selvbiografi (Origin. i Gl. kgl. Samling, Nr. 3094, 4to) blev sluttet netop samme År som Leonora Christianas Skrift: se Suhm: Nye Samlinger 3 Bd. S. 197 og 244. Den yngre Sperling har rimeligtvis udtalt et Ønske om, at begge Skrifter måtte være færdige ved hans Hjemkomst fra hans lange Rejse.

²⁾ Der kan i denne Sammenhæng også mindes om, hvad jeg tidligere har gjort opmærksom på, at det originale Håndskrift til Selvbiografien må antages at have været blandt Sperlings literære Esterladenskaber, se Danske Saml. 5 Bd. S. 216.

lægges til Grund for Astrykket. Dette Håndskrift, der vistnok tilhører forrige Århundredes første Halvdel, synes i det hele at gjengive Originalen med temmelig Troskab, og skjønt det vel kan have Fejl, som tilhøre det selv, kan man dog nogenlunde sikkert sige, efter hvad man andensteds fra kjender til Forf.s fransk, at den overvejende Mængde af de mere eller mindre grove Forsyndelser mod fransk Sprogbrug, som hint Håndskrift fremviser, hidrøre fra Forf. selv¹⁾). Under disse Omstændigheder vil man finde det naturligt, at jeg astrykker Håndskriften bogstavret og med alle dets Fejl, kun med Undtagelse af de aldeles utvivlsomme Skrivfejl, som jeg i Reglen nøjes med at optegne i Anmærkningerne, medens jeg i Texten selv indsætter de rigtige Udtryk. Interpunktationen og Accentuationstegnene har jeg selv tilsat, og i Brugen af de store og små Begyndelsesbogstaver har jeg fulgt Nutidens Regler. Med Hensyn til de vedføjede historiske Oplysninger må jeg udtrykkelig bemærke, at jeg ved dem væsenlig kun har til Hensigt at oplyse Forfatterindens egen personlige Historie, og at jeg kun ganske undtagelsesvis også henviser til Kilder, der give Underretning om hendes Mands politiske Færd, nemlig når disse Kilder tillige på en eller anden Måde bidrage til at fuldstændiggøre Billedet af Leonora Christina selv eller til at kontrollere hendes Fremstilling. Men ikke nok hermed, er der et helt Afsnit af Texten, som jeg så godt som slet ikke medgiver nogen historisk Kommentar, det nemlig, som behandler Begivenheder, der allerede ere udførligere omtalte og derfor allerede tildels kommenterede i »Jammers-Mindet«. For dette Afsnits Vedkommende ville derimod de vigtigere — men også kun de vigtigere — Uoverensstemmelser mellem Selvbiografiens og »J.-M.«s Fremstilling blive udhævede. — Nogle enkelte Breve og historiske Aktstykker, som ere for store til at

¹⁾ For ikke at tale om de mere almindelige Fejl mod Formlære og Syntax, er Selvbiografiens fransk fuldt af de mærkeligste Danismere, så at man på ikke få Steder næsten er ude af Stand til at forstå Meningen, når man ikke er så heldig at udfinde, hvilket dansk Udtryk der skal søges bag den franske Forklædning. Også Periodebygningen er ikke sjeldent væsenlig dansk og så særlig ejendommelig for Leonora Christina, at den i og for sig vilde være tilstrækkelig til at bevise, at Selvbiografiens er skrevet af »Jammers-Mindets« Forfatterinde.

optages i Anmærkningerne, ville blive aftrykte til allersidst som Tillæg.

1673.

Monsieur.

Pour satisfaire à votre curiosité, je vous ferai un petit récit de la vie de celle qve (!) vous désirez scâvoir. Elle est née à Friderichsbourg l'an 1621, l' 11me de Juin¹⁾. Qvand elle avoit 6 semaines, sa grand' mère la menoit avec soi à Dalum²⁾, où elle demeuroit jusqves à l'âge de 4 ans³⁾, ayant là pour premier maître d'école Mr. Envolt, depuis prêtre à Roeskild⁴⁾. Environ qvelques six mois après son retour à la

¹⁾ Leonora Christina er, i Følge Christian IV.s egne Optegnelser, født den 8de Juli (gl. Stil); se Schlegel: Saml. z. dän. Geschichte 2 Bd. 1, 61; Nyerup: Chr. IV.s Dagbøger S. XII; Danske Samlinger 5 Bd. S. 58. Også i »Jammers-Mindet« angiver hun den 11te Juni som sin Fødselsdag. Det nærmere herom i »J.-M.« 2 Udg. S. 13—14; jvfr. S. 18.

²⁾ Fru Ellen Marsvin havde været forlenet med Dalum Kloster siden April 1620; se Secher: Danske Herregårde 15 Bd., Christiansdal. På Dalum opdroges også flere af Chr. IV.s andre Børn med Fru Kirsten Munk i deres yngre År.

³⁾ Efter det følgende at dømme, må hun have været mere end 4 År, da hun forlod Dalum; snarest vistnok en 5—6 År.

⁴⁾ I det i den tyske Oversættelse af »Jammers-Mindet« aftrykte Uddrag af Selvbiografien er Navnet skrevet helt ud: Envold Randulf. Denne Mand, som er født i Haderslev $\frac{19}{2}$ 1597 (han skrives i Alm. Enevold Nielsen eller Nissen) og død som Præst i Roskilde $\frac{80}{4}$ 1666, blev 1619 antaget til Informator for Hertug Fredrik; $\frac{23}{7}$ 1627 blev han kaldet til Sognepræst ved Domkirken i Roskilde; se især Giessing: Jubel-Lærere 1 D. S. 360—65 (efter S. 365 blive flere af de biografiske Efterretninger om denne Mand i Marmora Danica, Moller's Cimbria literata o. a. St. at rette). Når det hedder hos Giessing, at han beklædte sin Stilling hos Hertug Fredrik lige til 1627, er dette dog allerede for så vidt urigtigt, som han åbenbart ikke fulgte med Hertugen til Sorø Akademi, hvor Rentemestrenes Regnskaber (i Rentekammer-Arkivet) for 1624 flg. kun nævne Hans (ell. Johan) Borchardtsen som Hertug Fredriks Præceptor (jvfr. også Tauber: Sorø Academies Forfatning S. 48). Men dertil kommer, at det virkelig lader sig bevise, at han, som Leonora Christina siger, har været hendes Lærer på Dalum. Ti i Rentemestr. Regnskab fra Philippi-Jacobi Dag 1627 til 1ste Septbr s. Å. er anført, at der er givet Mester Enevold Nielsen som

cour, son père l'envoya en Hollande auprès sa cousine, une duchesse de Brunswig, qvi étoit mariée avec le comte Ernst de Nassaw et demeuroit à Lewarden¹). Sa soeur Sophia, qvi avoit deux ans et demi plus qv'elle, et son frère, qvi avoit un an moins, y étoient arrivés chez la dite duchesse quasi un an auparevant²). Il ne faut pas que j'oublie les premières traverses de la fortune au commencement de sa sortie. Elle alloit par mer avec un des vaisseaux de gverre du roy; ayant été deux jours et une nuit en mer, il se leva vers minuit une tempête si furieuse que tous avoient perdu l'espérance d'échapper. Son précepteur, qvi la conduisoit, Wichmann Hassebart (qvi devint après évêque de Fyn³), la vint éveiller et la prendre entre

Præceptor for Kgl. Majestæts Børn (hvorved altid forstædes Kongens Børn med Kirsten Munk) i Besolding for 15de Oktober 1626—15de April 1627 100 enkende Rdlr., og derefter for 15de April—15de August 1627 66 Rdlr. 66 Sk.—I Sammenhæng hermed kan anføres, at der i Rentem. Regnsk. for 1628—29 nævnes en Mester Georgius Hahn, som var antaget til at være kgl. Majsts. Børns Præceptor $\frac{31}{4}$ 1627, men igjen blev forløvet af Tjenesten $\frac{31}{5}$ 1628. Hans Afskedigelse hænger måske sammen med, at Frøken Elisabeth Augusta ganske kort efter blev sendt over til Dronningen af Sverig, se Molbech: Chr. IV.s Breve 1 D. S. 351—52. — Nogle spredte Esterretninger, vedkommende de kongelige Børns Opdragelse på Dalum (indtil 1627) haves hos Molbech a. St. S. 136, 218—19, 252; Nyerup: Chr. IV.s Dagbøger S. 127, o. fl. St.

- ¹⁾ Hun hed Sophie Hedvig og var en Datter af Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel og Chr. IV.s Søster Elisabeth. Hendes Mand, Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz, var Statholder i Friesland
- ²⁾ Sophie Elisabeth var født Natten mellem den 19de og 20de September 1619, Valdemar Christian den 26de Juli 1622; se Nyerup: Chr. IV.s Dagbøger S. XII; Danske Saml. 5 Bd. S. 58. Med Hensyn til Tiden, da Børnene kom til Holland, kan mærkes, at Leonora Christina, der — som hun også selv siger — kom ikke lidet senere end de andre, allerede har været der i Begyndelsen af 1628. Ti i et Brev fra Sophie Hedvig til Chr. IV. (Geh.-Ark., en Pakke uregistrerede Breve ang. Kongehuset), som er dateret •Gronien (!) den 3 February Ao. 1628 alten stil•, omtaler Fyrstinden de 3 Børn (•Prinsen• og de 2 Døtre) som værende hos hende. Jvfr. også Slanges Chr. IV., durch Schlegel, 3 Buch S. 346—47; Molbech: Chr. IV.s Breve 1 Bd., S. 290—91.
- ³⁾ I det franske Uddrag af Selvbiografien (delvis trykt i den tyske Oversættelse af •J.-M.♦) står rigtigt: Viborg. Derimod har den forkortede latinske Oversættelse (se ovenfor S. 130; jeg citerer her og i det følgende efter et af Explr. i Nr. 2145, 4to, Ny kgl. Samling) ligesom vor Texf: Fyn. — Wichmann Hasebard var født i Kbhvn. omrent 1601 og blev 1626

ses bras, disant avec des larmes qv'eux deux mouroient ensemble (car il l'aimoit tendrement); il lui parloit du danger: que Dieu étoit irrité, et que tous seroient noyez. Elle le caressoit, le traittant de père (comme elle fit ordinairement), le prioit de ne s'affliger: elle étoit assurée que Dieu n'étoit pas fâché, qu'il verroit qu'ils ne se noyeroient pas, luy priant diverses fois de la croire. Wichman versoit des larmes de cette bonne simplicité et prioit Dieu de sauver le reste pour l'amour d'elle et pour l'espoir qv'elle, innocente, avoit en luy. Dieu luy exauça, et, après avoir perdu les deux plus grands masts, ils entrèrent à l'aube du jour dans le havre de Fleckerøe, où ils firent un séjour de 6 semaines. Étant en ordre de retourner en mer, ils poursvivoient leur route et arrivèrent au

Rektor ved Herlufsholm Skole; han døde $\frac{9}{10}$ 1642 som Biskop i Viborg; se Bloch: Fyenske Geistlighed 1 Bd. S. 825—27; Melchior: Efterretn om Herlufsholm S. 164. På Grund af Leonora Christinas omstændelige Beretning om, hvorledes han fulgte med hende til Holland, må det naturligvis betragtes som sikkert, at han virkelig har gjort det, og når derfor den Revers, som han underskrev i Anledning af sin Udnævnelse til Informator for de 3 kongelige Børn, er dateret •Københaffn denn 8 May Ao. 1624•, må man antage, at den er udfærdiget ikke ganske kort Tid efter hans virkelige Overtagelse af Bestillingen — hvad der var meget almindeligt —, og at den er sendt over til ham til Underskrift. En Kopi af Reversen er indført i Sjællandske Registre (ikke Sjæll. Tegnelser, som Schlegel har i sin Oversætt. af Slange, 3 Buch S. 347, og Molbech i Chr. IV.s Breve 1 Bd. S. 291; den sidste angiver også Året urigtigt som 1627), og Hasebard siger heri, at efter som Kongen har •thilbetroet• ham at være Grev Valdemars og de unge Frækeners Informator, •Saa loffuer och thilsiger leg her med att Ville opdrage Velbete Graff Voldemar vdi Gudz fryct och hannom Vdj bogelige Kunster informere, Di Vnge Frækener Vdj børnelerdommenn instituere och thill schriften och lesenn holdle och dennom samptlig hollide thill den Religion, som Vdj disse Riger och Lande Vdj Suang er• o. s. v. — Allerede den 28de April 1628 havde han iøvrigt fået Expektancebrev på et Kannikedom ved Roskilde Domkirke (Sjæll. Registre). Efter Hjemkomsten fra Holland vedblev han at være Grev Valdemars Informator (som det sees af Rentemestr Regnskaber), og han fulgte ligeledes i denne Egenskab med til Sorø Akademi, hvor Grev V. undervistes i nogle År (Greven kom til Akademiet $\frac{2}{3}$ 1630 og forlod det $\frac{9}{10}$ 1636, se Tauber: Sorø Acad. Forfatn. S. XXXVIII.). — I et Brev fra Fyrstinde Sophie Hedvig til Kirsten Munk, dateret •Gröningen den 29 Decem. alten Calender 1628• (Geh. Ark., uregistrerede Breve ang. Kongehuset) omtaler hun Hasebard som •ein feiner man, der mich düncket geschickt daer zu ist, Vmb junge kinder vf zu ziegen.▪

bon port. Sa soeur étant avertie de son arrivée en ces quartiers, et q'on disoit q'velle venoit avec un autre équipage q'velle, avec une suite de gentilshommes, d'une damoycelle¹⁾, précepteur, servantes et serviteurs etc., elle pleuroit à chaud de larmes²⁾ et disoit, que ce n'étoit pas merveille, que cette soeur étoit un Kelledug³⁾ og Fisøeltuud, et q'velle seroit tenu là pour la même. M. Sophia ne se trompoit pas en cela, car sa soeur fut plus chérie de la duchesse q'velle, de sa gouvernante et de beaucoup d'autres; il n'y avoit que le comte Ernst qui étoit pour M. Sophia, et plus pour mettre sa femme en colère q'autrement, qui aimoit à disputer, car Me Sophia fit voir son opiniâtreté encore envers lui. Elle fit tout le mal q'velle pouvoit à sa soeur, et persvadoit son frère de faire le même.

Pour vous divertir, je vous parlerai de ses premières innocentes inclinations. Le comte Ernst avoit un fils, environ d'onze ou de douze ans, il prit affection pour elle, et, l'ayant persuadée q'il l'aimoit et q'velle seroit un jour sa femme, mais que cela dût être secret, elle croioit être déjà [sa] femme secrètement. Il sçavoit un peu crayonner, et il se déroboit pour l'enseigner à elle, même il lui aprit des mots latins. Ils ne perdirent occasion pour se dérober de la compagnie et s'entreparler. Cette joye étoit de peu de durée pour elle, car un peu plus q'un an après, elle tomboit malade des petites véroles, et comme son frère ainé, Guillaume⁴⁾, qui s'étoit toujours moqué de ces affections, le pousoit de voir sa bien-aimée dans l'état où elle étoit, pour lui en donner du dégoût, il vint un jour à la porte pour la voir, et fut si altéré q'il devint malade en même instant, et le neuvième jour il étoit mort⁵⁾. On tint

¹⁾ Håndskriften har: damby celle.

²⁾ o: à chaudes larmes.

³⁾ I den forkort latinske Oversættelse (Ny kgl. Smng. 2145, 4to) står: Kelledugge. Ordet synes således at måtte forstås som: Kjæledukke.

⁴⁾ Grev Ernst Casimirs næstældste Søn hed Vilhelm Fredrik. Han var født 1613.

⁵⁾ Leonora Christina kalder ham nedenfor Moritz Schlegel (Oversætt. af Slange, 3 Buch S. 347), som har kjendt den latinske Oversættelse af Selvbiografien, kan ikke rigtig vide, hvorledes det hænger sammen med denne Prins eller Grev Moritz, da han ikke nævnes i de genealogiske

cette mort cachée pour elle. Comme elle fut remise, elle demande après luy, on luy fait accroire qv'il étoit allé avec sa mère (qvi étoit alors à Brunswig aux enterremens de M. sa mère¹⁾); on l'avoit enbaumé et luy fait un castrum des vitres. Un jour, son précepteur la fait entrer dans la sale où le corps mort étoit, pour voir si elle le connoissoit; il la prit sur ses bras pour la hauser à mieux voir. D'abord elle connut son cher Moritz et en eut une si grande appréhension qv'elle tombe en défaillance. Ainsi Wichmann courut à la hâte avec elle hors la sale pour la remettre, et, comme le mort avoit une guirlande de rosmarin, elle ne voioit jamais ces fleurs sans pleurer, et eut une aversion pour la senteur qvi luy en est demeurée encore.

Et comme les gveres d'Allemagne avec le roy de Danne-marc étoient cause du départ de ses enfans susdits, aussi furent-ils rappellés en Dannemarc qvand la paix étoit faite²⁾. A l'âge de 7 ans et deux mois, elle fut promise à un gentil-

Tabeller over Fyrstehusene. Der findes imidlertid i Gehejme-Arkivet (•Nassau• No. 2) et Brev fra Grev Ernst Casimir til Chr. IV. dateret •Groningen den 26. 7bris 1625•, som ganske bekræfter Leon. Chrs. Fortælling. Brevet er skrevet for at melde Kongen, at alle hans tre Børn have været syge af •blåtern (oder wie man esz alhier zuenennen pfleget, Kinderpocken)•, men nu ere raske igjen; derimod ere to af Grevens egne Børn døde af hin Sygdom, nemlig hans eneste Datter, Elisabeth, og hans yngste Søn, Grev Maurits. Dette Brev vil blive helt aftrykt mellem Tillægene. I det ovenfor (S. 143 Anm. 3) omtalte Brev fra Fyrstinde Sophie Hedvig til Kirsten Munk, dateret •Gröningen den 29 Decem. alten Calender 1628•, omtales ligeledes de to Børns Død, men uden at deres Navne nævnes. Om Kongens Børn siger hun, at hun den 19de Dcbr. er kommen •alhier• og har truffet dem ved god Hel-bred: •graft (!) Wollmer noch frewlen Sophie sein gantz nicht Ver-dorben, aber frewlen Eleonore die hatt zimlich ihr theil gehatt, doch Verhöffe ich, sie wirdt noch Viel Verwinnen durch die Jungheit; wie ich höere, so hatt sie von die böste art Von kinder bocken gehatt•; o.s.v. Dette Brev synes Schlegel at have kjendt, se a. St.

¹⁾ Det kan i hvert Fald ikke have været i denne Anledning, at Fyrstinden dengang var i Brunsvig, thi hendes Moder, Hertuginde Elisabeth, var død den 19de Juli 1626.

²⁾ Freden sluttedes den 12te Maj 1629. Allerede den 15de Maj lader Chr. IV. skrive til Ernst Casimir og hans Gemalinde, at han ønsker at få Børnene hjem, se Molbech: Chr. IV.s Breve 1 Bd. S. 344—45. I Gehejme-Arkivet (•Nassau• No. 2) findes Ernst Casimirs Svar, dateret •Aus dem Lager vor desz Herzogenbosch den 29/ie Juny Ao. 1629•. Børne-

homme de la chambre du roy¹⁾). Elle commençoit à fort bonne heure de souffrir pour luy. Sa gouvernante étoit alors dame Anne Lycke, mère des Qvitzows²⁾. Sa fille, demoiselle de la cour, avoit cru que ce gentilhomme fit ces fréquentes visites pour l'amour d'elle. Se voyant trompée, ne scavoit que faire pour mettre zizanie entre ces deux, parloit et fit parler M. Sophia de la pauvreté de ce cavalier, jouoit des farces de la gueuserie de tant d'enfans de cette famille³⁾. Elle regardoit tous ces jeux sans s'émouvoir, disoit seulement une fois, qv'elle l'aimoit tout pauvre qv'il étoit, plus qv'elle n'aimoit son galant riche. A la fin, ils se lassoient de cela et eurent une autre occasion pour la troubler, qui étoit la maladie de son époux, l'accident qv'il eut du mal d'une jambe: ils luy présentèrent des emplâtres, des onguents et choses semblables, parlèrent ensemble du plaisir qv'il y avoit d'être mariée à un homme qui avoit les pieds à demi pourris etc. Elle ne répondroit jamais mot, ny bon ni mauvais, ainsi ils se lassoient de cela aussy. Et un an et demi après, ils eurent une autre gouvernante, Catharina Sehestedt, soeur de Hannibal⁴⁾. Alors M. So-

nes Afrejse synes at have fundet Sted samtidig eller næsten samtidig med Brevets Afsendelse.

¹⁾ Korfits Ulfeldt.

²⁾ Allerede den 12te Juni 1629 var der udfærdiget en Instruktion for Hans Christoff v. Lichtenberg som Hovmester for Kongens Børn med Kirsten Munk; se Nyt histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 307—10. I denne Instruktion omtales (foruden specielle »Præceptorer«) en særlig Hovmesterinde for Frøknerne, og da Fru Anne Lykke blev Hovmesterinde 1629, er det uden Tvivl hende, der menes. Hun var en Datter af Erik Lykke til Skovgård og havde været gift med Fredrik Qvitzov til Qvitzovholm. Hun var Hovmesterinde til 1631, da hun efterfulgtes af den nedenfor nævnte Fru Karen Sehested. Hendes Datter, Pernille Qvitzov, (f. 16/8 1614) som var hos hende i det Par År, hun var ved Hove, blev 1642 gift med Henrik Belov til Spøttrup og døde 29/10 1645. Se Laur. Hansen Comin: Ligprædiken over Pernille Qvitzov, 1647, 4to; Molbech: Chr. IV.s Breve 1 Bd. S. 392, 394, 446; jvfr. Suhm: Nye Samlinger 1 Bd. S. 132—33 og 194—95.

³⁾ Der var 17 Børn i alt, 11 Sønner og 6 Døtre.

⁴⁾ Fru Karen Sehesteds Instruktion som Hovmesterinde for de kongelige Børn, der er dateret Nykjøbing 31/7 1631, er trykt hos Holberg: Dmks. Riges Historie T. 2 S. 779—81, og Molbech: Chr. IV.s Breve 1 Bd. S. 471—73. Hun var en Datter af Klavs S. til Højris og ældre Søster (f. 1606) til Hannibal S.; havde været gift med Tyge Kruse til

phia avoit perdu sa seconde, et sa soeur eut un peu de repos de ce côté-là.

Qvand notre femme étoit de l'âge de douze ans, le duc de Saxe, François Albert, la vint demander en mariage à Kolding¹⁾. Le roy donnoit pour réponse qv'elle n' étoit plus à

Åstrup og Stenalt, som var død $\frac{2}{3}$ 1629. Efter hvad Leonora Christina nedenfor fortæller, må hun have fratrådt sin Stilling som Hovmesterinde 1634. Flere Breve fra Kongen til hende ere trykte hos Molbech: Chr. IV.s Breve. I den ikke fuldførte 2den Del af dette Værk forekommer S. 34 en skrap Irettesættelse til hende, fordi hun i Kongens Fraværelse tillod Hofjunkerne at spise sammen med Kongens Børn. Hun blev senere gift med Jørgen Sefeldt til Visborggård og døde 1672 Se om hende Marmora Danica T. 2 pag. 202, Molbech a. St. 1 Bd. S. 471, Danske Herregårde 1 Bd., Åstrup, Nye danske Mag. 2 Bd. S. 8.

¹⁾) Hertug Frants Albrecht af Sachsen-Lauenburg var født $\frac{81}{10}$ 1598. Under Trediveårskrigen tjente han først i den kejserlige Hær, gik derpå i svensk Tjeneste og havde i Slaget ved Lützen sin Plads i Gustav Adolfs umiddelbare Nærhed, hvorfor det var en almindelig Tro hos Svenskerne, både dengang og længe efter, at det var ham som havde dræbt Kongen. Kort Tid efter tog han Tjeneste i den sachsiske Hær og gik senere igjen tilbage til Kejseren. I Træfningen for Schweidnitz 1642 blev han fangen og døde kort efter af sine Sår ($\frac{31}{5}$ 1642). 1640 havde han ægtet Christine Margrethe, Datter af Hertug Johan Albrecht af Mecklenburg. Se om ham bl. a. Pufendorf: Schwedische u. deutsche Kriegs-Geschichte fl. St., især 5 Buch S. 111—12 og 14 Buch S. 10; Harte: Das Leben Gustav Adolphs, durch Böhme, 2 Bd. S. 559 flg. Om Fr. A.s Besøg i Kolding har jeg ikke fundet noget nærmere. Derimod er der Vidnesbyrd nok om, at han oftere er kommet i personlig Berøring med Medlemmer af den danske Kongefamilie. Fra den Tid, hvorom her er Tale, findes således et Brev fra ham dateret »im Feldt Lager bey Schweidniz den 14 Septembbris Ao. 1633«, indeholdende en Fordring på 3000 Rdl., som han havde lånt den nylig døde Hertug Ulrik (Geh. Ark. »Sachsen« No. 49). Der existerer også et Brev fra ham til Chr. IV. selv, hvori han taler om, at han om 2 Dage agter at gjøre Kongen sin personlige Opvartning (Geh. Ark. »Sachsen-Lauenburg« No 14), men Stedet, hvor han vil træffe Kongen, er Christianspris, og Brevet er dateret $\frac{3}{2}$ 1636. Efter de i Leon. Chrs. Beretning indeholdte Tidsanviselser skulde man snarest antage, at Sammenkomsten i Kolding har fundet Sted i Tiden fra Midten af 1633 til Midten af 1634, men jeg har ikke engang fundet noget bestemt Vidnesbyrd om, at Kongen i den Tid har været i Kolding, skjønt han ganske vist godt kan have været der, da det fremgår af hans utrykte Breve (Afskrift i det kgl. Bibl.), at han lå med Hoffet på Skanderborg Slot fra Begyndelsen af November 1633 til ind i April 1634, og derfra en enkelt Gang gjorde kortere Udlugter omkring i Landet. I Decem-

luy, qv'elle étoit déjà promise; mais le duc ne se contenta pas de cela, parle à elle même et luy dit cent belle[s] choses: qv'un duc étoit bien autre qv'un gentil-homme. Elle disoit de vivre selon les commandemens du roy, et puisq' il avoit plus au roy de la promettre à un gentil-homme, elle en étoit très-contente. Le duc se servoit de la gouvernante pour la persuader, la gouvernante le découvre à son frère Hannibal, alors à la cour, et Hannibal prend la poste pour Mœn où l'époux étoit¹⁾), qvi n'est pas trop en chemin pour arriver. Cela étoit le commencement de l'amitié entre Monsieur et Hannibal, qvi coûtoit depuis cher à Monsieur. Mais il n'eût pas eu besoin de se painer, car le duc ne pouvoit jamais tirer d'elle ces mots, qv'elle seroit contente d'abandonner son époux, si le roy le commandoit. Elle disoit qv'elle n'espéroit pas qve le roy se dédieroit (!) de sa première promesse. Le duc partoit mal-satisfait le même jour qve l'époux arrivoit le soir. (Ils se querellèrent 4 ans après sur ce sujet en présence du roy, qvi les appaisa par son autorité).

Il arrivoit l'hiver après, à Skanderbourg, qve la gouvernante eut des disputes avec le maître de langve, Alexandre de Cuvelson, qvi enseignoit à notre femme et à ses soeurs la langve françoise, à écrire, l'arithmétique et à danser²⁾). M.

ber 1634 tager han derimod for længere Tid Ophold på Koldinghus.
— Når det i den vægte Selvbiografi i Bang's Samlinger hedder, at Leon. Chr. blev begieret af F. A. den 30 Sept. 1633*, ved jeg ikke, hvorfra Forfatteren har fået denne Dato, og på Grund af Kildens hele Beskaffenhed fristes jeg heller ikke til at undersøge det; men da denne Esterretning i nyere Skrifter er blevet kombineret med Leon. Chr.s eget Udsagn således, at Fr. A. siges personlig at have begjært hendes Hånd af Kongen i Kolding den 30te September 1633, skal jeg oplyse, at Chr. IV. (ifølge hans utrykte Breve) ved denne Tid opholdt sig i Glückstadt og netop den 30te September forlod denne By for at gå til Kjøbenhavn.

¹⁾ Da Tiden er usikker (se forr. Anm.), kan man ikke med Bestemthed sige, om han allerede har været på Mœn i Egenskab af Befalingsmand. Den $\frac{7}{4}$ 1634 fik Hr. Frederik Reedtz til Tygesstrup og Tyge Brahe til Tostrup Befaling til at overgive Korfits Ulfeldt Mœns Len (Sjæll. Registre). Selve Forleningsbrevet er dateret $\frac{30}{4}$ 1634 (smstds.)

²⁾ Denne Mands Navn skrives meget forskelligt: Kuchelson, Küchels, Kyckelsom o. s. v. Han var først Dansemester ved Sorø Akademi og fik i denne Egenskab tillige særskilt Bestilling at lære Hertugerne Frederik og Ulrik (der fra 1624 af lå ved Akademiet) •at danse og andre

Sophia n'étoit pas apprentife, encore avec cela avoit-elle fort peu de mémoire, elle avoit le coeur trop attaché à ses poupées, et, comme elle s'aperçut que la gouvernante ne la châtioit pas qvand Alexandre se plaignoit d'elle, elle neglig[e]oit tout, ne se painoit plus pour ses études. Notre femme croyoit de savoir assez, qvand elle sçavoit tant que sa soeur. Comme cela avoit duré qvelqve tems, la gouvernante crut attrapper Alexandre: elle l'accusoit devant le roy, disoit q'il traittoit mal les enfans, leur donnoit des coups sur les doits, des verges sur les mains, des vilains noms etc., et, sur tout cela, ils ne sçavoient pas bien lire, moins parler la langve françoise. De plus, elle écrit à l'époux de notre femme les mêmes accusations. L'époux envoie son homme Wolff à Skanderbourg avec des menaces pour Alexandre. En même tems Alexandre fut averti que le roy avoit mandé pour le prince, qui devoit examiner ses enfans, puisqve le père confesseur ne sçavoit pas la langve¹⁾). Voici mon homme bien en peine; il flatte notre femme, la prie de le sauver, comme à elle étoit facile puisq'velle étoit de bonne mémoire, à fin qv'avec elle il pût montrer que la faute n'étoit pas à luy que M. Sophia n'étoit pas plus avancée. Notre femme se laisse tirer les oreilles, luy fit souvenir comme elle l'avoit un jour, il y avoit un demi an

Exercitia. Herfor skulde han årlig have 200 Rdlr. in specie, »og skal samme hans Besolding begynde og angå til S. Hans Dag sidst forleden 1624« (se hans Bestalling af 1²/7 1626 i Sjæll. Registre i Geh.-Ark.; Af Rentemestr. Regnskaber f. 1628—29 — i Rentek.-Ark. — fremgår det, at hans »Bestilling blev forandret den 20de Februar 1628, og det næste Års Regnskab viser, at Forandringen bestod i, at han fra hin Dato af er blevet ansat som »de kongelige Børns Dansemester« med en årlig Besolding af 300 enkende Rdlr. I samme Egenskab forefindes han nu i Regnskaberne for de følgende År, så længe som jeg overhovedet for hans Vedkommende har gjennemgået dem (nemlig til Regnskabet f. 1636—37 incl.). Skjønt han nærmest var Danselærer, har han dog ganske vist også givet Undervisning i andre Ting.. Herpå tyder, foruden Leonora Christina's Ytringer i så Henseende, også den Omstændighed, at han 1633 udgav »Lutheri liden Catechismus paa Latin, Fransk, Tydsk og Dansk.« 1635 forlenedes han med Provstiet i Assens; adskillige Oplysninger m. H. til denne Forlening ere meddelte af H. Rørdam i Saml til Fyens Historie o. s. v. 3 Bd. S. 290—96. Han døde 1643 (a St. S. 296).

¹⁾ Ved »le prince« menes den udvalgte Chr. V. Om Kongens Skriftefader mere nedenfor.

passé, si fort prié de ne l'accuser devant la gouvernante, mais qv'il n'avoit nul égard à ses larmes, et qv'il scavoit aussi que la gouvernante les traittoit en bourraux (!). Lui prie pour l'amour de Jésus, pleure comme un enfant, dit qv'il seroit pour tout jamais ruiné, que c'étoit une oeuvre de miséricorde, qv'il ne l'accuseroit jamais, et qv'elle ne feroit dorénavant rien si non ce qv'elle voudroit. Enfin, elle dit qv'oui, qv'elle seroit diligente, et puisq'velle avoit trois semaines de tems, elle aprit assez par coeur¹⁾. Alexandre luy disoit un jour vers le tems de l'examen, qv'elle luy pouvoit encore faire une grande grâce, si elle ne vouloit pas dire les petites choses qui s'étoient passées dans l'école, car il ne pouvoit pas toujours donner garde à chaqve parole qv'il disoit, qvand M. Sophia l'irritoit, et s'il avoit une fois pris les verges pour luy donner sur les doits, qvand elle ne frappoit pas sa soeur assez fort, il la prioit pour l'amour de Dieu de le luy pardonner. (Il faut scévoir, qv'il vouloit que l'une devoit battre l'autre, qvand ils faisoient des fautes, et celle qui corrigeoit l'autre la devoit battre, et si elle ne donnoit pas assez fort, il fit l'office luy-même; ainsi il avoit battu bien souvent notre femme.) Elle fit des excuses: qv'elle n'osoit pas mentir si on luy demandoit, mais de soi-même elle ne l'accuseroit pas. Lui n'étoit pas tout-à-fait servi de cette promesse, poursuivit ses prières et l'asseure, qv'une menterie avec laquelle on pourroit tirer son prochain hors de danger étoit nullement péché mais agréable à Dieu; aussy ne dût-elle rien dire, seulement pas confesser ce qv'elle avoit vu et oui. Elle disoit que la gouvernante la traitteroit mal etc. Luy répliquoit, qv'elle n'auroit pas le sujet, car luy ne se plaindroit jamais à elle. Notre femme répondoit, que la gouvernante trouveroit assez de prétexte, puisque c'étoit ses inclinations de mal-traiter les enfans et, après tout, l'autre maître d'école, qui leur enseignoit le haut allemand, il étoit un homme rude, et un vieillard qui leur enseignoit sur

¹⁾ I Håndskriftets Rand står følgende Anmærkning: •Elle avoit alors une mémoire pas ordinaire. Elle pouvoit en même tems lire un psaume par coeur, écrire un autre, et prendre garde à ce qui se disoit. Cela elle a essayé plus d'une fois, mais je crois aussi qv'elle a gâté la mémoire avec cela, qui n'est pas à cette heure si bonne•.

l'espinette étoit un chagrin¹⁾), ainsi elle avoit assez de raison de craindre. Il ne lâche pied, fait tant par ses persvasions q'velle luy promet tout. Le prince arrive, la gouvernante n'oublie pas de luy rompre les oreilles avec ses p[li]aintes et de le prier d'y contribuer qve cet homme pourroit être chassé. Enfin, le jour de l'examination étant venu, la gouvernante disoit une heure devant à ses dames q'velles devoient tout dire comme il les avoit traitté vilainement, battu etc. Le prince vient dans les appartemens de ces dames, accompagné du père confesseur du roy (alors Dr. Ch[r]estien Sar²)); la gouvernante étoit toujours présente. Elles furent premièrement examinées en l'allemand. M. Sophia s'acqvittoit là fort médiocrement, ne pouvoit pas lire courant. Le maître Christoffre³) l'excusoit, disant q'velle avoit peur. Qvand ce vint à Alexandre de faire voir ce qve pouvoient ses écolières, M. Sophia sçavoit peu ou rien lire; comme elle fit le hic-hac en lisant, la gou-

¹⁾ Mere om disse Lærere nedenfor.

²⁾ Navnet er uden Tvivl dels husket fejl af Forf., dels læst fejl af Afskriveren. I den forkort. latinske Oversættelse af Selvbiograflen (Ny kgl. Samling 2145, 4to) står: D. Christen Lars[en?]. Noget lignende har formodenlig også stået i Originalen, men den Mand, der må være ment her, er ganske sikkert Hofprædikanten Dr. Christen Jensen. Han var født i Kbhvn. ^{24/1} 1596 og blev 1627 kongelig Hofprædikant; beskikkedes 1629 til Professor Theologiæ ved Kbhvns. Universitet, men kom ikke dette År til at holde Forelæsninger og opgav allerede i Begyndelsen af næste År sit Professorat på Kongens Begjæring; vedblev så at være Hofprædikant til sin Død ^{10/1} 1635; se især Vinding: Academia Hau-niensis pag. 311—13, og Zvergius: Siellandske Clerisie 1, 558—62; jvfr. Molbech: Chr. IV.s Breve 2 Bd. S. 30 og 34.

³⁾ Uden Tvivl den Mag. Christoffer Christensen, som den 28de Januar 1631 fik Bestilling at være »Vores elskelige kjære Frøkeners Skolemester«. Han skulde undervise dem »ikke alene udi Læsen og Skriven, men og udi deres Catechismo og Børnelærdom, så og udi andre gudelige Øvelser«. Herfor fik han 200 Rdl. in Specie om Året foruden fri Underholdning med Mad og Öl, at regne fra den 6te Marts 1630; se Molbech: Chr. IV.s Breve 1 Bd. S. 472. Når Molbech synes at mene, at den sidstnævnte Dato betegner Dagen, da han er ansat, bekræftes dette af Rentemestrenes Regnsk. f. 1630—31, hvor det udtrykkelig siges, at hans Besolding regnes fra ^{1/3} 1630, fra hvilken Dag »han først til samme Bestilling er antagen«. Datoen for hans skriftlige Udnævnelse angives iøvrigt her til 2den Februar 1631. Den 6te Juli 1634 tog han selv sin Afsked fra den nævnte Bestilling (Rentem. Regnsk.), og umiddelbart herefter blev han Præst i Stege på Møn (Paludan:).

vernante regardoit le prince et rioit hautement. Pour des Évangiles, Psaumes, Proverbes ou choses semblables, point de nouvelles. La gouvernante [en étoit?] bien aise et eût bien voulu que l'autre n'eût pas été examinée. Mais comme ce vint à elle qu'elle devoit lire dans la Bible, et qu'elle ne tituboit pas, la gouvernante ne pouvoit plus se tenir, disoit: »Peutêtre que c'est un passage qu'elle scâit par coeur que vous la faitez lire.« Alexandre pria la gouvernante qu'elle vouloit elle-même donner à la dame un autre endroit à lire. La gouvernante s'irrita de cela aussy, disant: »Il se moque de moi puisque je ne scâi pas le françois.« Le prince donc ouvrit la Bible et la fit lire d'autres passages, cela alloit courant comme l'autre. Pour des choses par coeur, elle en scâvait tant que le prince étoit trop impatient pour les écouter toutes. Alors le tour étoit à Alexandre de parler et de dire, qu'il espéroit cette grâce, que Son Altesse voulût considérer que ce n'étoit pas sa faute que M. Sop[h]ia n'étoit plus avancée. La gouvernante prit la parole et disoit: »Vous en êtes vraiment cause, car vous la traitez mal; et commençoit un torrent de plaintes, demandant à M. Sophia s'il n'étoit vrai? Elle disoit qu'oui et qu'il ne pouvoit pas le nier avec bonne conscience. Après, elle demande à notre femme s'il n'étoit vrai? Elle répondoit de ne l'avoir jamais vu ni oui. La gouvernante, enragée, dit au prince: »Votre Altesse la fasse dire la vérité, elle n'ose pour l'amour d'Alexandre.« Le prince luy demande si

Møn 1, 479). Før han kom til at undervise de kongelige Børn, havde han været Rektor i Herlufsholm (1625—26) og derefter Rektor ved Sorø Skole (1626—30); se Melchior: Herlufsholm S. 164 og Thura: Idea hist. liter. p. 40—41. Han døde 1638. — Det kan iovrigt anføres, at der foruden de Lærere, som Leonora Christina omtaler, nævnes i Regnskaberne for hin Tid endnu én Lærer for de kgl. Børn, nemlig Mester Hans Lauridsen. Det hedder herom i Rentem. Regnsk. f. 1632—33: »Kong. Maj. haver nådigst ladet antage Mester Hans Lauridsen at skal være Hans Maj. elskel. kjære Frøkeners Skolemester, og vil Kong. Maj. nådigst lade give hannem til årlig Pension 150 Rigsdales og tvende Hofsklædninger, så og fri Underholdning med Mad og Øl, hvilken hans Pension skal begynde og angå fra den 1 Januarij Ao. 1632 og til Årsdagen 1633, og således År fra År forfølges. etc. — — — efter hans skriftlige Bestallings videre Formelding, dateret Kjøbenhavn den 25 Februarij 1633.« Hans Lauridsen blev igjen afskediget af Tjenesten ^{28/9} 1635 (Rentem. Regnsk.).

Alexandre ne luy a jamais donné de mauvais sur-noms? S'il ne l'a jamais battu? Rp. Non, jamais. — Il demande plus, si elle n'a pas vu et ouï qv'il a maltraité sa soeur? Rp. Non, elle ne l'a jamais ni vu ni ouï¹⁾). — Voilà la gouvernante comme une furieuse; parle bas au prince. Le prince répondoit tout haut: «Qve voulez vous qve je fasse, je n'ai nul ordre du roy de la contraindre à rien». Bien, Alexandre gagnoit son procès, la gouvernante ne pouvoit le dénicher, et notre femme y gagnoit plus qv'elle n'eût cru, elle eut l'affection du roi et la bienveuillance du prince, du prêtre et de tous ceux qvi le sçeurent. Mais la gouvernante alloit depuis par tout pour avoir occasion de se vanger de notre femme. Enfin elle en trouvoit une qvi étoit assez ridicule. Le vieux Jean Meinicken²⁾), qvi enseignoit notre femme sur l'épinette, prit la fantaisie et le rage un jour de prendre les doits de notre femme et les donner contre les claviers. Elle, sans se pouvoir souvenir de la gouvernante, luy prit ses doits et se revange si fort qve les cordres (!) se rompent. Voilà la gouvernante bien aise d'entendre ces plaintes du vieillard: elle prépare deux verges, elle les use toutes deux, et, ne pas satisfaite de cela, tourne le gros bout du dernier et blesse notre femme à la cuisse, dont elle en porte la marqve encore aujourd'huy. Cela duroit plus de deux mois, devant qv'elle put gvérir, elle ne pouvoit danser, ni bien marcher en 4 semaines. Cette gouvernante luy fit tant de mal, qv'à la fin notre femme fut contrainte de se plaindre d'elle vers son époux, qvi eut une grande qverelle avec la gouvernante aux noces de M. Sophia, et sur le champ alloit tout droit au roy pour l'accu-

¹⁾ I Randen er tilføjet: •NB. On tiroit notre femme fort jeune en procès. Mal signe!•

²⁾ Johannes Meineken fik 8/7 1615 kgl. Bestalling som Organist ved Vor Frue Kirke i Kbvhv., med Forpligtelse til på Kongens Forlangende at gjøre Tjeneste »in Vnser SchloszKirchen, Capellen, Koninglichen gemechein, oder wo es vnsz gefellig.« Herfor skal han have 320 Rdl. om Året, regnet fra 24/5 1615 (se en Afskrift af Beställingen i Konsistoriums Arkiv, Pakke 166). I Rentemestrenes Regnskab for 1630—31 siges, at han ved Bestalling af 11/1 1630 er blevet udnævnt til Organist til Frederiksborg og til at lære de kongelige Børn. Hans Besolding skal regnes fra 12/8 1629, »hvilkhen Dag han først til samme Tjeneste blev forordnet.« Han døde 3/4 1635 (Rentemestr. Regnsk. f. 1636—37).

ser¹⁾; ainsi elle fut d'abord licentieée, et les enfans tous 4, de quelles notre femme étoit l'aînée²⁾, allèrent avec la princesse à Niköping³⁾ pour être là l'hiver, jusqves à ce qve le roy pouvoit avoir une autre gouvernante. Le roy, qvi avoit une bonne opinion de[s] conduites de notre femme, alors âgée de 13 ans et 4 mois, il luy écrit et commande d'avoir soing de ses soeurs. Notre femme se croit étre une gouvernante à demi, ainsi elle se gardoit bien de donner de mauvais exemples. Pour les études, elle n'y pensoit pas alors, passoit le tems à s'exercer elle même à crayonner, et puis en l'arithmétique, dont elle se plaisoit fort, et la princesse, jeune de 17 ans⁴⁾, aimoit sa compagnie. Ainsi cet hiver passoit bien doucement pour elle.

Vers la diète, qvi se fit 8 jours après Pentecôte, avec le prince et la princesse ces dames vinrent à Copenhagve et eurent pour gouvernante une dame de Mecklenbourg de la famille de Blixen, mère de Philippe Barstorp qvi vit encore⁵⁾. Après la diète, le roy fit un voyage à Gluckstad en deux jours et demi, et notre femme étoit avec luy; cela plaisoit au roy q'velle n'étoit pas endormie et q'velle pouvoit contre les incommodités et fatigves. Elle fit depuis divers petits voyages

¹⁾ Sophie Elisabeths Bryllup med Christian Pentz (1636 tysk Rigs-greve) stod paa Kjøbenhavns Slot den 10de Oktober 1634.

²⁾ De andre Børn vare Frøknerne Elisabeth Augusta (f. ^{28/12} 1623), Christiane og Tvillingsøsteren Hedvig (f. ^{15/1} 1626).

³⁾ •La princesse• er Magdalena Sybilla af Sachsen, som den 5te Oktober 1634 var bleven formælet med den udvalgte Christian V. Hun og Prinsen residerede på Nykjøbing Slot, hvor tidligere Christian IV.s Moder, Dronning Sophie († ^{4/10} 1631) havde boet i 43 År.

⁴⁾ Hun var født ^{23/12} 1617.

⁵⁾ Fru Sophie Hedvig Blixen blev efter Chr. IV.s Kalenderoptegnelser antaget til Hovmesterinde den 28de Januar 1635, »og blev hende lovet om Året så meget som Prinsens Gemals Hovmesterinde haver. (Nyerup: Chr. IV.s Dagbøger S. 153, Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 345). Hun var (i Følge Lexicon over adel. Familier 1, 60) af en pommersk Familie; døde ^{3/2} 1643 (Resen: Inscriptiones Hafnienses pag. 219). Hendes Søn, Philip Joachim Barstorff, blev naturaliseret ^{18/4} 1652. Han nævnes som Grev Valdemar Christians Staldmester, og senere som Dronning Sophie Amalies Kammerjunker; se Lexicon over adel. Familier 1, 30 og Suhm's Samlinger 2 Bd. 3, 46. Fra 1654—60 var han Lensmand på Ålholm, døde 1677; se Rhode: Saml. til Laal. og Falsters Historie, ved Friis, 1 Bd. S 55.

avec le roy, et elle eut la grâce par fois d'obtenir le pardon des pauvres délinquens et d'être aimé du roy.

Notre femme ayant atteinte l'âge de 15 ans et environ 4 mois, son époux obtint la permission de ses noces, qvi furent célébrées (avec plus de pompe que non pas les autres noces de ses soeurs après) le 9me d' Octobre 1636¹⁾. L'hiver après les noces, elle étoit avec son mary à Mœn, et, comme elle sçavoit que le père de son mary ne luy avoit pas laissé des richesses, elle luy demande après ses dettes, luy conjure de ne rien celer. Luy disoit: «Si je vous dis la vérité, peutêtre que vous en aurez peur». Elle jure de non, et qv'elle fourniroit de ses nipes, pourvu qu'il l'asseurât de tout dire. Il le fait et trouve qu'elle n'a pas peur de se défaire de son or, argenterie et joyeaux pour payer une somme de 36 mille écus. L'an 1637, le 21. d'Avril, elle vint avec son mary à Copenhagve selon les ordres du roy, qvi luy donna la charge de V. R.²⁾; il se falloit encore endetter pour acheter une maison et pour de plus grand train.

De vous dire toutes ses traverses durant le beau tems de son mariage, ce ne seroit jamais finir, et des petites fâcheries, il [ne] m'en souvient plus. Mais puisque je suis asseurée que cette histoire, que je vous viens de conter, ne sera vu de personne, et que vous ne la garderez pas après l'avoir lue, je vous en dirai des pièces qvi son[t] dignes d'admiration. Les

¹⁾ Om Tilberedelserne til dette Bryllup, der stod på Kjøbenhavns Slot, se Nyerup: Karakteristik af Chr. IV. S. XVI og XX--XXI.

²⁾ Uden Twivl: •Vice-Roi•, hvormed da menes Statholderembedet i Kbhn. Hverken i Gehejme-Arkivet eller i Kongerigets Arkiv har det været mig muligt at finde nogen egenlig Bestalling for Korf. Ulfeldt som Statholder. Det kgl. åbne Brev, hvorved det tilkjendegives Borgermestre og Råd i Kbhn., at Ulfeldt er udnævnt til Statholder, er dateret ^{13/5} 1637 (Sjæll. Registre). Imidlertid nævnes han allerede som Statholder i et nyt Forleningsbrev på Mœn, dateret ^{29/4} 1637 (Sjæll. Registre), og at dømme efter dettes Overskrift må man næsten antage, at det tillige skal gjælde som en Slags Bestalling for Statholder-Embedet (Overskriften lyder: •Hr. Korfits Ulfeldts Forleningsbrev på Mœn og at være Statholder•). Denne Formodning bestyrkes ved, at i Dokumentet angives også Størreisen af hans Besolding som Statholder, der skal regnes »fra den Dag og Tid, han gjorde hans Statholders Ed og samme Bestilling underdanigst antaget haver•. Uden Twivl er denne Ed aflagt ganske kort i Forvejen, og der er således den største Sandsynlighed for, at Leonora Christinaas Datering af Udnævnelsen er rigtig.

envieux de la fortune de notre femme ne pouvoient souffrir qv'elle menoit une vie tranqville, qv'elle étoit estimée de son père et roy; je le puis nommer ainsi, car le roy luy fit des honneurs plus qv'à elle n'étoit dû de luy. Son mary l'aimoit et honoroit, fit le galant et pas le mary. Elle passe le tems à tirer, à courir à cheval, à jouer à la paume, à apprendre tout de bon à crayonner de Charles v. Mandre, sur la viole de gambe, sur la flûte, sur la quitarre (!), et jouit d'une vie heureuse. Ils sçavoient fort bien que la jalousie est une peste, et qv'elle peut allarmer les ames qvand elle est reçue. Ses proches tâchent de luy mettre en tête que son mary aime ailleurs, principalement M. Élisabet, et puis une soeur de son mary, Anna, qui étoit alors dans sa maison¹⁾). M. Él... commençoit premièrement son discours comme un secret et un avertissement que personne n'osoit dire et l'avertir, si non elle qui étoit sa soeur. Comme notre femme ne disoit d'abord rien, si non sourioit, M. Élis... disoit: «Le monde dit que tu le sçait bien, mais que tu ne fais pas le semblant.» Elle répondroit alors avec une demande: pourquoi elle luy disoit une chose comme un secret qv'elle même crut de n'être secret pour elle? mais elle luy diroit un secret que peutêtre elle ne sçavoit pas, qui étoit, qv'elle avoit donné permission à son mary de passer son tems avec d'autres, et qvand elle étoit satisfaite, le reste seroit pour les autres; qv'elle crut qv'il n'y avoit des femmes jalouses si non celles qui étoient insatiables, mais qv'on luy imputoit une sagesse dont elle n'avoit à faire de s'en servir; la prioit fort d'être si sage que de ne se mêler des choses qui ne la touchoient pas, et, si elle entendoit le dire à d'autres (comme notre femme avoit lieu de croire que c'étoit ses propres inventions), qv'elle leur vouloit donner une réprimande. M. Élis... fait la fâchée et s'en va tout en colère. Mais la

¹⁾ Hun var født 1603 og på den Tid, her tales om, Enke efter Povl Henriksen Ramel til Osbyholm, der havde været Oberst i svensk Tjeneste, men som var blevet myrdet i Ardennerne på en Sendelse fra Gustav Adolf til den franske Konge. Hun var — tilligemed en Søster, Karen — i Korsfæts Ulfeldts Hus, endnu førend han blev gift, og her så Franskmanden Ogier hende 1634; se C. Ogerii Iter Danicum etc. Paris. 1656. pag. 69; Barsfod: Märkvärdigheter rörande Skånska Adeln. S. 298.

soeur de Monsr, Anna, qvi étoit dans sa maison, fit bien un autre tour. Elle tire à soi les plus belles femmes de la ville et après veut jouer la maqverelle, parle à son frère d'une principalement qvi étoit galante avec cela et la plus belle, offre des commoditez, etc. Comme elle void qv'il ne veut pas mordre, elle luy dit (pour l'exciter) que sa femme est jalouse, qv'elle le fait gvetter, qvand il a bu avec le roy où il va, s'il n'entre chez cette femme; elle dit que sa femme est fâchée parceqve l'autre est si belle, dit qv'elle se farde etc. L'amour que le mary porte à notre femme luy fait dire tout, et même il ne vient que fort rarement depuis dans les appartemens de sa soeur, deqvoi elle pouvoit bien comprendre que cet entretien ne luy étoit point agréable. Mais notre femme ne fait semblant de rien, la visite plus qv'auparavant, caresse plus cette femme que toutes les autres, même luy fait des considérables présents. Anna demeuroit tant qv'elle vivoit dans sa maison.

Tout cecy est peu en considération d'une pièce que son propre frère luy jouoit. Il vous est bien connu que les Biel... étoi[en]t fort familiers dans la maison de notre femme. Il arrive que son frère fait un voyage en Moscovie et que le cadet des Biel... étoit de sa svite. Comme c'étoit un garçon fort libre et, pour dire la vérité, mal-appris, il ne perdoit pas seulement par fois le respect au frère de notre femme, mais luy disoit librement ses sentimens sur des choses qui ne luy touchoient pas. Entre autre il parloit mal des gentilshommes de Holstein et nommoit principalement un qui alors étoit de la chambre du roy, que luy trompoit le frère de notre femme. Cela demeuroit là plus d'un an, après qv'ils retournèrent de ce voyage. Le frère de notre femme et Biel... jouoient ensemble aux cartes et eurent des disputes, làdessus le frère de notre femme disoit au gentilhomme de Holstein ce que Biel... avoit dit de luy plus d'un an auparavant, dont B... ne se souvenoit plus, juroit de ne l'avoir jamais dit. Le Holsténois dit des injures de Biel... Notre femme parla avec son frère de cette affaire, le prie d'appaiser ce vent qv'il avoit suscité, de considérer que cela luy causeroit une malveillance entre la noblesse et principalement de ne pouvoir garder auprès de soy ce qv'on luy disoit en secret, que cela luy étoit bien facile

de la (!) rhabiller. Son frère répondroit de ne se jamais dédire de ce qv'il avoit dit, et qv'il tiendroit le Holsténois pour un vilain s'il ne traittoit B... de coqvin. Enfin, le gentilhomme d'Holstein fit tant qv'il contraignoit B... de luy envoyer un cartel. B... fut tué de l'autre avec l'épée du frère de notre femme, ce qv'elle ne sçavoit pas qv' après. Le midy, comme B... fut tué le matin, notre femme va au chateau pour visiter ses petites soeurs jumelles; son frère se trouvoit là et luy vient devant riant d'une gorge ouverte, sans dire autre chose que: »Sçavez vous bien que Ran... a tué B...?« Rp. »Non, cela je ne sai, mais bien que vous l'avez tué: Ran... ne pouvoit moins faire que se défendre, mais vous l'avez mis l'épée à la main¹⁾). Son frère, sans répliquer ny bou ny ba, se met à cheval et va tout droit trouver son beaufrère, qui

¹⁾ Efter den Måde, hvorpå de pågjældendes Navne her ere antydede, kan der næppe være Tvivl om, at de må udfyldes: Bielke og Rantzau, og at Historien er den samme, som der hentydes til i følgende Påskrift på et på Rosenborg Slot opbevaret Portræt: »Christian Bielcke Cantzler Jens Bielcke til Østeraads sør C4ti Hof Juncker I Duell i hiel Stucken af Bartram Rantzau udenfor Kiøbenhavn Paaske aften Ao. 1642.. (Se P. Brock: Den oldenb. Kongeslægt belyst ved den chronolog. Saml. paa Rosenborg Slot S. 41.) Hvis jeg har Ret i min Formodning, kan det iøvrigt ikke have været på Rejsen til Rusland, at Christian Bjelke ledsgagede Grev Valdemar Christian, thi denne Rejse foregik som bekjendt 1643 (først 1645 vendte Greven tilbage). I Følge Indskriften på Christian Bjelkes Ligkiste (som tidligere var nedsat i det til Onsø Kirke — i Norge — hørende Gravkapel) var han født ^{26/8} 1616. Denne Indskrift er aftrykt i B. Moe's Tidsskrift for den norske Personalhistorie 1 Række S. 187—88. Bartram Rantzau til Ascheberg nævnes ved Årene 1639 og 1644 som Hofjunker og som Kongens Kammerjunker; gjorde 1657—58 Tjeneste som Oberst til Hest, men blev det sidstnævnte År afskediget af Krigstjenesten; blev senere brugt i forskellige udenrigske Sendelser og andre offentlige Hværv; døde 1688. Se Slange: Chr. IV. S. 1209; Histor. Tidsskr. 3 Række 3, 492 og 539; Nyerup: Fredr. III S. 49 og 51; Becker: Samlinger 1, 28; især dog Voss's Excerpter over Familien Rantzau (Geh. Ark.). — Endnu kan her tilføjes, at i den forkortede latinske Oversættelse af Selvbiografi'en (Ny kgl. Samling, 2145, 4to) ere Bogstaverne Biel... udfyldte til: Biellov (hvilket så i trykte Skrifter er blevet til Büllov), men den nævnte Oversættelse er gjennemgående så sjusket i Enkeltheder, at man næppe kan tillægge hin Udfyldning nogen videre Betydning. Familien Bilov, på hvilken der vistnok nærmest er tænkt på det ansørte Sted, var en

parle avec notre vieillard¹⁾), lui dit qve lui étoit cause de la mort de B . . . , et qv'il l'avoit fait parceq'il avoit compris qve sa soeur l'aimoit, il ne croyoit pas son beaufrère si aveugle de ne s'en avoir aperçu. Le mary de notre femme ne prit pas ce discours de la façon qve l'autre croyoit, disoit: «Si vous n'étiez son frère, je vous mettrai ce poignard (qv'il luy montroit) dans votre estomac; quelle raison avez vous de parler ainsi?» Voilà mon drôle un peu hors de cadance, ne sçavoit qve dire, si non qve B . . . étoit trop libre et qv'il ne portoit point de respect, qve c'étoit un vrai signe d'amour. Enfin, après qvelques discours de côté et d'autre, le frère de la femme prie de ne dire mot à sa soeur. Aussy-tôt qv'elle entre chez soy, son mary luy conte tout en présence de notre vieillard, la commande de dissimuler. Cela étoit d'autant plus facile à elle, puisqve son mary n'y adjoutoit foy, ains sçavoit son innocence. Elle fit semblant de rien et vivoit quasi avec son frère comme auparavant. Mais beaucoup d'années après, son frère maltraitoit sa propre mère dont notre femme prit parti, ainsi ils n'étoient pas bons amis.

De vous parler des occupations de notre femme après avoir passé les 21 ans ou environ, je vous dirai qv'elle avoit envie d'apprendre le latin. Elle avoit un maître très-excellent qve vous connoissez, et qvi l'enseignoit d'amitié autant qve de bonne volonté²⁾. Mais elle avoit tant de fers au feu, et tantôt il falloit faire un voyage, une couche ordinaire tous les ans jusqves à un nombre de dix, qv'elle n'en fit point de progrès. Elle entend un peu le latin ordinaire qvi n'est pas de haute lute. Elle apprit alors un peu d'italien³⁾, qv'elle exerce encore qvand la commodité se présente.

anden end Familien Belov, men for intet at forbørigå, skal jeg dog nævne, at der i Klevenfeldts Stamtable over den sidste Familie (i Geh. Ark.) nævnes en Hans Henrik B., »som var længe i Grev Valdemars Tjeneste og døde omsider her i Kjøbenhavn.«

¹⁾ Således betegnes stadigt i dette Skrift den ældre Sperling; jvfr. S. 140.

²⁾ Den yngre Sperling siger selv i sit Håndskrift »De feminis doctis. (GI kgl. Samling, 2110, 4to), at det var hans Fader, der lærte Leonora Christina Latin.

³⁾ I Randen er tilføjet: »de Léonine.«

Je ne parlerai de ses petits voyages en Holstein, Jutlande etc. Mais l'an 1646, elle fit un voyage avec son mary par mer, premièrement en Hollande, où elle accoucha d'un fils 6 semaines après son arrivée à la Haye¹⁾. De là elle alloit avec son mary en France, à Paris, puis à Amiens. Là ils prirent congé du roy et de la reine mère régente²⁾, et comme ils prirent leur chemin de retour à Dunkerken, elle avoit la curiosité de voir l'Angleterre, pria son mary de luy permettre de faire ce traject avec une petite svite, puisq'un des vaisseaux du roy y étoit à la rade, ce qv'il consentit. Elle prit un gentilhomme avec, qvi sçavoit la langve³⁾, notre vieillard, une servante et le valet dudit gentilhomme, voilà tout son train. Elle s'embarquoit, et son mary fit dessein pour passer la Flandre et le Braband et l'attendre à Rotterdam. Comme elle étoit sur le vaisseau un jour et nuit, et qve le vent ne leur vouloit favoriser, elle prit résolution de mettre pied à terre et

¹⁾ Korsfis Ulfeldt havde sin første Avdiens i Haag (hvortil han kom fra Amsterdam) den 14de August 1646, se Aitzema: Historie of verhael van saken van staet en oorlogh (Kwart-Udg.) 6 D. S. 296. Den omtalte Søn, som forsvrigt kun blev et Par År gammel, blev døbt Léo og fik, på Forslag af den nederlandske Regering, Tilnavnet Belgicus. Der blev ham også af Regeringen tilbuddt en årlig Pension på 1000 Gylden, men da Korsfis Ulfeldt lod sig forstå med, at han vilde foretrække, at der blev givet Sønnen et Kompagni Fodfolk, blev dette Ønske taget til Følge (Aitzema a. St. S. 299 og 365—67; jvfr. Suhm: Nye Samlinger 3 Bd. S. 230 og Slange: Chr. IV. S. 1435—36).

²⁾ En meget livlig og karakteristisk Skildring af Leonora Christina's Opræden ved det franske Hof 1647 haves i Mémoires de Mme de Motteville. T. 2. Amsterdam 1783. pag. 19—22. Den vil blive meddelt nedenfor mellem Tillægene til Selvbiografien. Hermed kan bl. a. også jævnføres Suhm: Nye Saml. 3 Bd. S. 230—31 (hvor dog Året ureigtigt angives som 1649), Slange: Chr. IV. S. 1437—45, Nye d. Magazin 4 Bd. S. 297—310.

³⁾ Den ældre Sperling, der jo selv var med på denne Rejse, nævner denne Adelsmands Navn: Ebbe Gyldenstjerne (til Tyrstrup, Vosnæsgård og Sødal). Han var dengang Kammerjunker hos Kongen, nævnes senere som kgl. Kommissarius i Jylland og var fra 1661 til sin Død 1671 Stiftsbefalingsmand i Viborg. Se Suhms Nye Saml. 3 Bd. S. 227 og 231; L. J. Hindsholms Dagbog (ved Wivet) S. 23 og 29; Bang's Samlinger 3 St. S. 329; Ursin: Viborg S. 214; Erichsen's Håndskr. Beskriv. af Viborg (Univ. Bibl. Additam. No. 80, Fol.) o. fl.

de svivre son mary, croyant de l'attaindre assez à tems pour voir la Flandre et le Braband, car elle n'avoit vu ces païs devant, ayant passé d'Hollande par mer à Calais. Elle trouve son mary à Ostende et fait le chemin avec luy jusques à Rotterdam, delà elle poursuit son premier dessein, s'embarque à Helvoot-Sluys et arrive à Duns, va pour Londres et fait le retour à Dovers, et tout ce voyage en dix jours, en aller et venir, et elle étoit de nouveau enceinte. On eut suspicion d'elle à Londres; le prince Palatin, à cette heure électeur de Heidelberg¹⁾, tenoit le parti contraire du roy décapité, qui alors étoit prisonnier, et on la gvettoit et fit gvetter, ainsi qu'elle ne fit pas un long séjour à Londres. Ils ne voulurent croire autre, quand ils le sceurent qu'elle avoit été là, si non qu'elle avoit des lettres du roy de Dan . . . pour le roy d'Anglet . . . Elle retourne avec son mary en Dan . . .

L'an 1648, la fortune abandonna notre femme, car le 28. de févr. la mort luy arracha le roy. Elle eut ce contentement encore de le servir jusques au dernier soupir²⁾. Bon Dieu, quand je pense à ce que ce bon roy luy disoit le premier jour qu'elle le trouvoit au lit malade dans le jardin³⁾, et qu'elle versoit ses larmes en abondance, le coeur m'émut. Il la prioit de ne pas pleurer, la caressoit et disoit: «Je t'ai mise si ferme que personne ne te peut branler». Elle n'a que trop senti le contraire de la promesse du roy qui le succéda. Car lors que luy étoit duc, et la visitoit en sa maison, peu de jours après la mort du roy, la trouvant tout en pleurs, il l'embrassoit, disant: «Je vous serai un père, ne pleurez point.» Elle luy balsa la main sans pouvoir dire mot. Je trouve qu'il y a été des pères dénaturés envers leurs enfans.

L'an 1649, elle fit un autre voyage avec son mary en Hollande, accoucha à la Haye d'une fille⁴⁾. Quand son mary

¹⁾ Hermed menes den i hin Tids engelske Historie bekjendte Prins Ruprecht (eller: Rupert) af Pfalz, Hertug af Cumberland, en Søsterson af Kong Carl I.

²⁾ Jvfr. Laur. Jacobsen Hindsholms Dagbog (udg. af Wivel). Kbh. 1779. S. 23—24.

³⁾ •I Haven.• Med dette Udtryk betegnes Rosenborg hyppigt af Chr. IV. selv og af Datidens Forfattere.

⁴⁾ At Leonora Christina var med på denne Rejse, omtales også af

retournoit de ce voyage, il s'apperçu premièrement du dessein de Hannibal, de Gerstorp et de Wibe, mais trop tard. Il s'absentoit luy même des affaires, ne voulut éconter ce que sa femme luy disoit. Notre vieillard étoit de l'opinion de notre femme, ayant des assez fortes raisons, mais tout en vain: il se disoit de ne vouloir être un esclave éternel pour la commodité de ses amis. Sa femme luy étoit prophète, disoit qu'il seroit traité en esclave quand il n'auroit plus d'autorité, qu'on luy soupçonneroit et invidieroit sa richesse, comme arriva, dont je ne ferai point le récit, puisque ce passage vous est assez connu.

Parlons un peu de ces avantures qui se passoient après. Comme ils avoient gagné leur procès¹⁾, notre femme craignoit que cette forte partie qu'ils avoient surmontée alors, ne cesserroit avant que de les ruiner tout-à-fait, ce qu'il devoit coûter; ainsi elle conseilla son mary de partir de la patrie, puisqu'il en avoit la permission du roy, et de sauver sa vie comme un butin, car aussy bien ils trouveroient une autre invention qui leur réussissoient mieux. Il s'y résout à la fin, et ils prennent les deux enfans ainés avec, et s'en vont par mer à Amsterdam. A Utrecht, ils laissèrent les enfans avec des serviteurs et la servante, et notre femme s'habille en homme et svit son mary, qui prennoit la route à Lubec et de là par mer en Svède²⁾, pour demander la protection de la reine Christine,

Aitzema: Saken van staet en oorlogh 6 D. S. 698; jvfr. Histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 386. Den omtalte Datter var formodenlig Leonora Sophie; dog gjør den Usikkerhed, der hersker med Hensyn til flere af Børnenes Fødselstid, at jeg ikke overer at påstå det med fuldkommen Sikkerhed.

¹⁾ Hermed menes naturligvis Sagen med Dina.

²⁾ I Randen står følgende Anmærkning: «Il faut que je vous die que Walter avec son frère étoit à Travemunde lors que — — —*) se voulurent embarquer. Le mary prit un vaisseau vis à vis le logis, mais notre femme avec les deux serviteurs passoit le village avec une pistolle bien chargée. Walter se cachoit, mais son frère luy parla.»

*) Her er i Håndskriften ladet Plads åben til nogle Ord, som Afskriven ikke har kunnet læse.

qv'il eut¹⁾), et comme la reine sceut que sa femme étoit avec luy travestie, elle la désiroit voir, ce qvi se fit²⁾. Le mary de notre femme fit dessein de demeurer qvelqve tems en Pommeranie, la reine luy prête un vaisseau pour l'y mener. Ayant été trois jours en mer, le vent les porte vers la route de Dantzig, et, ne pouvant³⁾ entrer dans la ville⁴⁾, car il étoit trop tard, ils demeuroient hors les portes dans un bordel. Là, il y arrivoit une pièce digne des romans à notre femme. Une fille, jeune de seize ans ou un peu plus, croyoit que notre femme étoit un jeune homme, la saute au col⁵⁾ après des petites caresses, auxquelles notre femme correspondoit et se jouoit avec cette fille, mais comme notre femme aperçut ce que cette fille demandoit, et qv'elle n'étoit pas faite pour la contenter, elle donne sa prétension à Charles⁶⁾, un homme de leur svide, le croyant plus propre pour la satisfaire qv'elle. Il attaque cette mignonne, luy présente son service, mais elle le repousse bien rudement, disant qv'elle n'étoit pas pour luy, va chercher notre femme et l'aborde de nouveau. Notre femme se défait d'elle, avec peine pourtant, car elle étoit un peu effrontée, et notre femme n'osoit sortir de la chambre. Encore pour rire, faut-il que je vous die, et qv'il m'en souvient à cette heure, que dans ce fort qvi est devant Stade, dont le

¹⁾ Dronningens Beskyttelsesbrev — af 13de September — er trykt hos Holberg: Dmks. Riges Hist. T. 3 S. 82—84.

²⁾ Den 6te September 1651 kom Korf. Ulfeldt med Leonora Christina til Stockholm, men rejste igjen bort en 3 Ugers Tid efter. Den danske Resident i Stockholm, Peder Juel, vidste intet af, at Leonora Christina var med på denne Rejse (Histor. Tidsskrift 5 Bd. S. 313), hvilket er så meget mærkligere, da den franske Ambassadør Chanut fortæller, at hun hver Dag sås spadsere på Gaden i sin Mandfolkedragt; se Chanut: Mémoires T. 2. Paris 1696. pag. 271—73. Han omtaler også, hvorledes Leonora Christina havde Avdiens hos Dronningen i denne Dragt.

³⁾ Håndskriften har: et n'y pouvoient.

⁴⁾ Under 11te Oktober skriver Peder Juel til Charisius, at i Folge Breve, der i disse Dage ere ankomne fra Dantzig, er Korsfits Ulfeldt kommen til denne By, Dagen efter at Kongen af Polen var rejst derfra; se Historisk Tidsskrift 5 Bd. S. 314.

⁵⁾ Håndskriften har: la santé au col.

⁶⁾ Om denne Tjener se •Jammers-Mindet• 2 Udg. S. 51—52, Danske Saml. 6 Bd. S. 241.

nom ne me veut pas venir à la hâte, notre femme jouoit avec deux soldats pour boire, et son mary, qvi passoit pour son oncle, fit les dépenses; les soldats bien aise[s] de perdre pour gagner la bierre, et eux étonnez à la fin qv'elle ne perdit jamais, étoient pourtant si civiles qve de luy présenter à boire. Il faut retourner à Dantzig. Le mary de notre femme, se voyant si près de Thoren, eut envie de faire un voyage de promenade, mais son dessein fut interrompu par deux hommes, un qvi avoit servi autre fois en Norvège pour colonel-lieutenant, et un charlatan qvi se disoit docteur Saar¹⁾ et qvi avoit été chassé de Copenhagve. Ils demandèrent de la seigneurie de la ville un arrest sur ces deux personnes, croyant qve notre femme étoit Ebbe Wl . . .²⁾. Ils furent avertis de par l'hôte, qve de telles personnes disoient qv'ils étoient tels et telles, et ces m^{rs} se tenoient à la porte qv'on [ne] pouvoit sortir pour eux. Ils se lassoient vers le soir de tenir sentinelle, et s'en allèrent. Devant q'il fut jour, le mari de notre femme sort de la maison le premier et attand à une porte, et notre femme avec les deux serviteurs allèrent en chariot attendre à une autre porte, jusqves à ce qv'elle fût ouverte; ainsi elles(!) échappèrent cette fois. Ils allèrent par terre à Stralsund, où notre femme prit ses propres habits après avoir été travêtie 12 semaines et 4 jours et endurée beaucoup d'incommodités, pas couché en lit, si non à Stockholm, à Dantzig et à Stétin, tout le tems. Elle même fait la blanchisseuse, qvi l'incommodoit beaucoup. L'hiver, qv'ils passoient à Stralsund³⁾, son mary luy enseigne, ou, pour mieux dire, com-

¹⁾ Se ovenfor S. 152 Anm. 2. Den forkort. latinske Oversættelse (Ny kgl. Samling 2145, 4to) skriver her Navnet: Dr. Suur.

²⁾ D. e. Ebbe Ulfeldt. Om ham se bl. a. Danske Saml. 6 Bd. S. 359. Efter hvad Leonora Christina her fortæller, synes man at måtte antage, at E. U. har forladt Danmark i Slutningen af 1651. Til Stockholm er han dog i hvert Fald ikke kommen før i Januar 1652; se Histor. Tidsskrift 5 Bd. S. 319, jvfr. Becker: Saml. til Dmks. Hist. u. Freder. III. 1 D. S. 46 og Rothe: Brave d. Mænds Eftermæle 2 D. S. 111.

³⁾ Ulfeldt's »Høytregende Aeris Forsuar« er dateret »Straalsund den 14. April 1652.«

mence a luy enseigner l'espagnol. Le printemps, ils firent de nouveau un voyage à Stockholm, selon le commandement de la reine Chr. . .¹⁾. Cette bonne reine, qvi aimoit les intrigues, vouloit donner de la jalouse et faire des jaloux, mais elle ne réussissoit point. Ils étoient en Svède jusques après l'abdication de la reine et les noces et coronation du roy Charles et de la reine Hedevig, qvi fut l'an 1654. Ils retournèrent en Pommeranie pour demeurer sur Barth, qvi leur étoit en hypothèqve²⁾). Là, notre femme passoit le tems avec ses études, par fois voyoit dans un livre latin, par fois dans un espagnol; elle translatoit un petit livre espagnol, titulé *Matthias de los Reyes*³⁾; mais ce livre tomboit depuis entre les mains d'autres, comme encore la première partie de *Cléopatre*, qv'elle avoit traduite de françois⁴⁾), avec ce qvi valoit plus qve cela.

L'an 1657, son mary la persuade de faire un voyage en Dannem . . .⁵⁾), de tâcher de parler au roy, et de voir si elle ne pouvoit avoir qvelque paye des personnes qvi leur devoient. Notre femme trouve assez à redire pour ne pas entreprendre ce voyage, voyant cent difficultez pour ne pas réussir, mais son mary le met sur la prière, et notre vieillard est de l'opinion de son mary, qv'on luy pourroit rien faire, qv'elle étoit sous la protection du roy de Svède et pas chassée de Dan . . ., avec chose semblable. Enfin, il falloit obéir, elle fait le voyage contre l'hiver, avec un carosse à six chevaux,

¹⁾ Korf. Ulfeldt og Leonora Christina kom til Stockholm den 6te Juni; se Histor. Tidsskrift 5 Bd. S. 330.

²⁾ For en betydelig Pengesum, som Korf. Ulfeldt havde lånt Dronning Christina, se Histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 411—12.

³⁾ Matias de los Reyes er Navnet på en spansk Forfatter, som bl. a. har udgivet 2 Samlinger af Fortællinger: *Curial del Parnaso*. Madrid. 1624. 8vo; og: *Para algunos*. Madrid. 1640. 4to. Se Ticknor: History of Spanish Literature Vol. 3 pag. 98.

⁴⁾ Formodenlig menes en i sin Tid meget berømt Roman af dette Navn, hvis Forfatter var de Costes de la Calprenède. Den første Udgave udkom i 12 Bind i Årene 1647—58.

⁵⁾ Også i «Jammers-Mindet» (2 Udg. S. 4.) sættes denne Rejse til 1657; i Virkeligheden foretages den i November—December 1656. En udførlig, dansk, egenhændig Beretning af Leonora Christina om denne Rejse bevarer i Gehejme-Arkivet (Ulfeldt'ske Sager Nr. 16). Den er trykt hos Becker: Saml. til Dmks. Historie u. Fredr. III. 2 D. S. 441—47.

un secrétaire¹), un homme à cheval, une servante, un page et un laqvai, voilà tout. Elle va premièrement voir sa mère en Jutlande²) et y demeure trois jours; cela fut aussy tôt su à la cour. Comme elle passe le Belt et est loing de Corsör tant qv'on put tirer avec un canon, voicy Uldrich Chr. Gulden-l . . .³) qvi étoit tout prêt pour aller en Jutlande la chercher là. Il retourne avec son galliot et met pied à terre, elle demeure dans le smack et attend qv'on met le carrosse à terre. Guld . . ., impatient, ne pouvoit pas tant attendre, luy envoie le bourgmétre Brant⁴⁾ pour luy dire qv'elle voulût venir à terre, il avoit un mot à luy dire. Elle luy répond: s'il avoit qvelqve chose à luy dire, qv'il devoit être si discret qve de venir à elle. Brant va avec cette réponse; en attendant, notre femme regarde ses gens, les voit tous altérés. Sa fille eut un accident alors, qvi luy demeure encore aujourd'huy, un tremblement de tête, ses yeux ne se meuvent. Le secrétaire trembloit, qve ses dents firent du bruit. Charles étoit tout pâle comme le reste des autres. Notre femme leur parle et leur demande pourqvoi ils ont peur? pour elle ils n'avoient à craindre, et moins pour eux mêmes. Le secrétaire répond: «On nous le fera bien sçavoir». Brant retourne avec le même mesage, si non d'adjouter qve Gul . . . avoit l'ordre du royst et qve notre femme devoit venir à luy au château pour en-

¹⁾ I den foran nævnte danske Beretning om Rejsen kaldes Sekretæren Schwartzkopff.

²⁾ Hun boede som bekjendt på Boller ved Horsens. Leon. Chr.s Besøg hos Moderen omtales også i Indberetningen fra de 2 Adelsmænd, som Nyårsdag 1657 indfandt sig hos Fru Kirsten Munk for at spørge hende, med hvad Ret hun første Titelen: Grevinde; se Holberg: Dmks. Riges Historie T. 3. pag. 582.

³⁾ Gyldenløve.

⁴⁾ I den danske Beretning står hans fulde Navn: Caspar Brandt. Han var født ^{6/11} 1607, nævnes 1651 som Skriver hos Lensmanden på Antvorskov (Korsør Byfoged-Regnskab f. 1651 i Rentek.-Arkivet), ansøres som Borgermester i Korsør 1655 (Fuldmagt til Hyldingen i Korsør, i Geh.-Ark.), fik ^{14/3} 1661 Bestalling på (tillige?) at være Ridefoged over Korsør Slot og Len (Rentek. Arkivets Bestallingsprotokol), døde ^{17/1} 1677, ved hvilken Lejlighed hans Brodersøn, der omtaler hans Død (Danske Saml. 6 Bd. S. 49; jvfr. 5 Bd. fl. St.), endnu omtaler ham som Borgermester i Korsør.

tendre l'ordre du roy. Elle répondoit qv'elle respectoit aussy bien là l'ordre du roy comme au château, qv'il plaisoit¹⁾ à Gul . . . de luy faire là sgavoir l'ordre de Sa. Maj., et, comme Brant la vouloit persvader, il disoit toujours: »O, beqve-mer Eder, beqvemer Eder«; elle se servit du même²⁾ et disoit aussi: »Priez Gul . . . qv'il se veuille beqveme« etc. A la fin elle disoit: »Donnez autant de loisir qv'on puisse atteler deux chevaux, car je n'espère pas qv'il voudra que j'allasse à pied«. Comme elle arrive devant le château, elle fait affermer le carrosse. Brant vient de rechef la prier de monter au château. Elle dit de non, qv'elle ne monteroit pas: s'il la vouloit parler, qv'il vint à elle, elle avoit fait plus que demi chemin. Brant tourne et retourne encore une fois, mais elle dit de même, y ajoutant qv'il pouvoit faire tout ce que bon luy sembloit, elle ne boucheroit(!) de là. Enfin, mon drôle descend, et, comme il étoit prêt pour luy parler, elle ouvre le carrosse et sort; luy luy fait un petit compliment, et après, luy présente un ordre du roy, écrit dans la chancellerie, dont le contenu étoit qv'elle se devoit hâter pour sortir de terres du roy, si elle ne voulût imputer à elle-même le mal qv'à elle pourroit arriver. Ayant lu l'ordre, elle fait une révérence et luy rend l'ordre qui étoit à luy de l'avertir, et dit qv'elle avoit bien espéré d'avoir la grâce de baiser les mains du roy, mais puisque ses malveillans avoient empêché ce bonheur par un tel ordre, il ne restoit à elle autre que d'obéir en toute humilité, remerciant Sa Maj. trèshumblement de l'avertissement, qv'elle se hâteroit le plus qv'à elle seroit possible pour obéir aux commandemens de Sa Maj.; demandoit, si à elle étoit permis prendre un peu à manger, car elle avoit eu le vent contraire et été en mer tout le jour. Gul . . . répondit que non, qv'il n'osoit le permettre, et puisq'elle obéissoit avec si grande soumission, qv'il ne montreroit pas son autre ordre qv'il avoit, luy demandoit à l'instant si elle vouloit voir son autre ordre? Elle disoit que non, qv'elle se tiendroit selon l'ordre qv'elle avoit vu, se vouloit mettre dans le smacke pour retourner. Gul . . . luy tend la main et dit qv'il luy plaisoit

¹⁾ Således oftere.

²⁾ Det i den tyske Oversættelse af •J.-M.♦ trykte Uddrag af Selvbiografien tilføjer: terme.

d'entrer dans son galliole. Elle le fait. Ils firent moitié chemin sans parler, enfin Gul... rompt le silence, ils entrèrent en discours. Il luy dit enfin q'on avoit fait accroire au roy qv'elle avoit assemblé beaucoup de gentilshommes chez sa mère, et qv'il avoit ordre de séparer cette cabale. Ils eurent un long discours ensemble, parlèrent de l'affaire de Dina; il disoit qve le roy n'en sçavoit pas encore la vraie vérité. Elle plaignoit qve le roy ne tâchoit pas de le sçavoir. Enfin, ils arrivèrent la nuit à Nybourg. Gul... l'accompagne dans son hôtellerie, et luy va dans le sien, envoie une heure après Scherning¹⁾ pour luy dire, qv'à l'aube du jour elle devoit se tenir prête pour arriver à Assens le lendemain au soir (qui étoit impossible de le faire avec ses propres chevaux, qui n'arrivoient qv'avec le jour); elle disoit qv'oui, qv'elle vivroit selon ses ordres, se met en discours avec Scherning, lui parle d'autre chose. Je ne sai: elle gagna ses bonnes grâces, et il fit autant auprès de Gul... qve Gul... ne la hâtoit pas trop. Vers les 9 heures du matin, il vint luy dire qv'il ne croyoit pas nécessaire de la conduire davantage, qv'il espéroit qv'elle svivroit l'ordre du roy, et la prioit de parler à Kai v. Ahlefeld à Haderslev²⁾, qvand elle passeroit par là: il avoit ordre [de] ce qv'il devoit faire. Elle promit cela, et Gl. retourne pour Copenhagve et donne un homme avec à notre femme, qui la devoit gvetter. Notre femme ne croit pas être nécessaire de parler à Kai v. Ahlefeld, car elle ne luy avoit rien à dire et elle n'aimoit point voir plus d'ordres, passe Haderslev et va à Apenrade, attend là 10 jours une lettre de Gl. qv'il avoit promis de luy écrire³⁾; comme elle voit qv'il

¹⁾ Formodenlig den bekjendte Generalauditor Povl Tscherning, Gabels Ven og en af Regeringsforandringens Forkæmpere. Han var (i Følge Lengnick's Stamtable over Familien T.) født ^{23/1} 1627, døde ^{17/8} 1666.

²⁾ Kai v. Ahlefeldt var Amtmand i Haderslev fra 1649—1670; om ham se bl. a. Rhode: Saml. til Haderslev-Amts Beskrivelse S. 48—49.

³⁾ I den danske Beretning, hvor Fremstillingen i alle Hovedtræk er væsenlig den samme som her, siger Leonora Christina, at hun kom til Åbenrå den 30te November. Medens hun lå her, blev der udfærdiget en hemmelig kgl. Ordre (af ^{2/12} 1656) til Statholder Grev Rantzau, Kai v. Ahlefeldt, Amtmand i Haderslev, og Heinrich Bluhme, Amtmand i Rendsborg, om at standse Leonora Christina, hvor hun måtte antræffes på denne

ne tient non plus parole, elle se met en chemin pour aller à Slesvig, à demi chemin elle fait halte et dessein de diner. Voici que l'écrivain de Flensbourg, Holst¹⁾, vient en charriot avec deux arquebuses plus grandes et plus longues que des hellebards. Il donne ordre de fermer la barre de Boy . . .²⁾, envoie au village, qui est tout proche, que les paysans se doivent tenir prêts avec leurs épieux et armes, il fait prendre de mêmes armes, scilicet de grands bois, à 4 personnes qui étoient dans la taverne. Après, il entre et fait un long discours à notre femme, des compliments d'une aune, pour trainer le temps. L'affaire étoit, que le gouverneur³⁾ désiroit qu'elle voulloit venir à Flensbourg, il avoit un mot à lui dire, il espéroit qu'elle lui feroit ce plaisir de se reposer une nuit à Flensburg. Notre femme répondroit qu'elle n'avoit pas le bonheur de ses connaissances, ainsi qu'elle croyoit qu'il la prit pour une autre; si elle le pourroit obliger en quelque chose, elle demeureroit

Rejse, som hun uden Kongens Vidende og Vilje foretager ind i Danmark, for at frataage hende alle de Brevskaber, Staten og Kongen angående, hun måtte føre med sig. De skulle i den Anledning gjennemsøge hendes og hendes Følges Gjemmer, men må kun tage de nævnte Papirer og for Resten ikke hindre hendes Rejse (Udkast i Geh.-Ark., Registrant 90, Historica, Convolut 3).

¹⁾ I den danske Beretning kaldes han »Amtskriven«. Han var virkelig også Amtskriven i Flensburg, og hans fulde Navn var Claus (eller: Nicolai) Holst. Hofman's Efterretninger om denne Mand (Danske Adelsm. 2 D. S. 321 Anm. y) ere aldeles forvirrede og ubrugelige. Tildels synes han at have forvexlet ham med hans Fader Johan Holst, der tidligere havde beklædt samme Stilling som Sønnen. Om den Hævn, Korf. Ulfeldt senere tog over Claus Holst på Grund af hans ovenfor skildrede Opræden mod Leonora Christina, se Slutningen af nærværende Skrift.

²⁾ I den danske Beretning siger Leon. Chr., at hun vilde ikke ind i de store Byer, men drog Flensburg forbi; »der ieg kom den 10 Dec. vdi ett krog en halff mill fra Flensborg, heder — — —, som ieg actede lidet att beede. o. s. v. Navnet på Stedet står her in blanco, men formodenlig er der Tale om Bilskov og en der liggende Kro. På Danckwerth's Kort fra 1648 (i Landesbeschreib. der Herzogthümer) betegnes denne Lokalitet som: Byldschowkrog.

³⁾ Amtmand i Flensburg var (fra 1652—1680) Detlev v. Ahlefeldt, den samme som 1663 sendtes til det brandenburgske Hof for at få Oplysning om den Sag, der bevirkede Korf. Ulfeldts Domfældelse; om ham se bl. a. Moller: Nachricht von d. Geschl. derer v. Ahlefeldt S. 257 flg.

à Sleswig demain, pour sçavoir en qvoi qv'elle le pût servir. Non, ce n'étoit pas cela. Il prie de rechef. Elle commande à Charles de faire atteler. Holst entendoit ce françois, il prioit pour l'amour de Dieu de ne pas partir: il avoit ordre de ne la laisser pas partir. »Vous? dit elle, avec un ton un peu haut; »qvi étez vous? de quelle autorité parle[z] vous ainsi?« Il disoit de n'avoir pas un ordre par écrit, mais de bouche, et son gouverneur viendroit bien tôt; il prioit pour l'amour de Dieu de lui pardonner: il étoit serviteur, il se voudroit mettre à terre pour faire marcher sur luy. Elle disoit: »Ce n'est pas à vous de me faire des complimentens, moins à vous de me retenir, puisqve vous ne me pouvez montrer l'ordre du roy; mais c'est à moi à songer à ce qve je dois faire.« Elle sort et commande son laqvai, qvi étoit le seul résolu entre sa svite, de s'impatroner le chariot de Holst et de ses arqvebuses. Holst la svit, priant cent fois et disant toujours: »Je n'ose vous laisser passer, je n'ose ouvrir la barre.« Elle disoit: »Je ne vous prie point d'ouvrir; elle entre dans le carrose. Holst met la m[a]jin sur la portière et chante le vieux chanson. Notre femme, qvi avoit toujours qvand elle voyag[e]oit des pistolettes dans le carrose, tire un et luy présente, disant: »Retirez vous, ou je vous donnerai ce qv'il y a icy dedans.« Il ne tardoit pas de qvitter et lâcher prise, puis elle jette un patacon à ceux qvi la devoient tenir, disoit: »Voilà pour boire, aidez à faire passé (!) le carrose la fossée«; ce qv'ils firent incontinent. Pas un demi qvant d'heure après qv'elle étoit passée, voicy le gouverneur qvi vient avec encore un autre charriot, deux hommes en chaque charriot, et 4 fusils en chaque charriot; on avertit notre femme de cette poursuite, elle fait prier ses deux charretiers, qv'elle avoit pour son page et bagage, de leur empêcher le chemin tant qv'ils purent; à Charles elle commande de toujours se tenir au côté du carrose, si elle voyoit qv'ils gagnassent chemin, pour se jettter sur le cheval¹⁾; se défit de sa robe fourrée¹⁾. Ils disputoient

¹⁾) I Randen står følgende Anmærkning: »Elle fait un voyage de Bart en Hollande pour l'amour des incommodités de sa fille Hel.; notre vieillard étoit avec.« Denne Anmærkning er dog, som man ser, an-

le chemin jusques au pont qui sépare le territoire du royaume et du duché. Comme elle étoit passée le pont, elle se ferme, remet sa robe et met pied à terre. Les autres se tenoient de l'autre côté du pont pour la regarder, ainsi elle échappa tout-à-fait encore pour cette fois. Mais c'étoit un plaisir de voir comme le secrétaire suoit, comme il eut belle peur; il fit pas non plus le brave après, confessoit librement qu'il étoit demi mort de crainte. Elle revint à Barth¹⁾ et trouve son mary bien, bien malade. Notre vieillard avoit quasi perdu l'espérance de sa convalescence, elle fait miracle avec sa présence: le matin il a les forces pour être hors du lit, dont notre vieillard s'émerveilloit extrêmement.

Comme notre femme pense de passer quelques jours en tranquillité à de petits études, à de petits ouvrages, distillations et confitures et choses semblables, voici son mary qui s'engage dans les guerres. Le royaume de Suède manda après lui à Stettin, il dit à sa femme de ne s'y vouloir mêler, il le fait pourtant, ne revient à Barth, va tout droit avec le royaume. Elle sait qu'il n'étoit pourvu de rien, voit le danger auquel il se met, en veut participer, s'équippe à la hâte, et, sans qu'il le demande, le vient trouver à Ottensen. Il la voulut persuader de retourner à Hambourg, lui parle du grand danger. Elle disoit que le danger étoit cause, qu'elle lui vouloit faire compagnie et le partager avec lui. Ainsi elle allait avec et n'eut guères des jours sans inquiétudes; principalement quand Friderichsodde fut prise²⁾, elle avoit à craindre pour mari et pour fils. Là, elle eut le bonheur d'accorder le c. Wrangel et le c. Jacques³⁾, que son mary croyoit être impossible, n'y pouvant réussir. Elle eut encore la fortune si bonne que de guérir son fils ainé et

bragt på urette Sted og hører uden Tvivl til den følgende Del af Beretningen. Om Ellen Christine Ulfeldt se bl. a. Danske Saml. 5 Bd. S. 221—22. I Følge den yngre Sperling's Vidnesbyrd i hans Samlinger om lærde Kvinder (Gl. kgl. Samling, Nr. 2110 a, pag. 434 og 436) var hun født i Oktober 1643 og døde den 11te December 1677.

¹⁾ I Følge den danske Beretning kom hun til Barth den 15de December.

²⁾ Den 24de Oktober 1657.

³⁾ Uden Tvivl Grev Jakob Casimir de la Gardie.

8 de ses serviteurs, malades d'une fièvre maligne: Sprinckeln. Il n'y avoit alors nul médecin dans l'armée, notre vieillard étoit parti.

Qvand son mary passoit avec le roy en Séelande, elle demeuroit en Fyn. Le jour q'velle avoit fait dessein de partir le lendemain pour aller en Schone, une poste vient avec nouvelles, qve M. sa mère s'alloit mourir, la demandoit parler. Elle va en poste en Jutlande, trouve Madame fort malade et hors de toute espérance de vivre. Elle n'y avoit été q'une nuit qve son mary luy envoie un homme pour dire: si elle luy vouloit parler en vie, q'velle se dût hâter. Voilà notre femme bien mal, il faut q'velle abandonne M. sa mère, q'velle voyoit demi morte déjà, luy dit le dernier adieu avec une grande douleur, va en poste trouver son mary, qui étoit bien malade à Malmoe¹⁾. Deux jours après, elle eut les nouvelles de la mort de M. sa mère, et, aussi tôt qve la santé de son mary le permettoi, elle va en Jutlande pour donner les ordres nécessaires pour les funérailles de M. sa mère. Elle retourne encore une fois en Schone devant les enterremens²⁾. Après

¹⁾ I Chr. Sommers Ligprædiken over Kirsten Munk (trykt i Bang's Saml. 3 St. S. 294 flg.) siger der ganske i Overensstemmelse med ovenstående Beretning, at Kirsten Munk under et ualmindelig heftigt Sygdomsanfald lod sende Bud til Odense efter sin kjære Datter, som også den 9de April indtraf på Boller. Nogle Dage efter tog hun imidlertid sit Forlov af sin allerkjæreste Fru Moder, eftersom hun •hastede for sin Herres Svagheds Skyld, hannem sin skyldig Tjeneste at bevise•; se Bang: a St. S. 333—34. Et Condolationsbrev fra Karl Gustav til Korf. Ulfeldt i Anledning af dennes Sygdom findes i Børringe Klosters Arkiv; det er dateret 8de April 1658; se Svenskt biographiskt Lexicon 19 Bd. S. 43.

²⁾ Begravelsen fandt Sted den 23de Juni i St. Knuds Kirke i Odense, samtidig med Datteren Sophie Elisabeth, Grev Chr. Pentz's Enkes. Indbydelsen til Begravelsen er undertegnet af Kirsten Munks 4 Svigersønner: Korf. Ulfeldt, Hannibal Sehested, Hans Lindenov og Ebbe Ulfeldt og dateret: Malmoe den 1 Junij Ao. 1658; den er trykt hos Bang a. St. S. 308—9, jvfr. Holberg: Dmks. Riges Historie T. 3 S. 586. Da Dødsfaldet og den derpå følgende temmelig opsigtvækende Begravelse må antages igjen at have henlebet Folks Tanker på Kirsten Munk, der i de senere År af sit Liv ellers havde levet forholdsvis roligt hen, måtte det ligge nær at antage, at den af mig i forrige Bind af disse Samlinger udgivne Satire, Fru K. M.s Ballet, var blevet til i Tiden nærmest efter hendes Død. Jeg var selv engang til-

les enterremens, elle vint à Copenhagve et passe pour Malmöe un jour devant que le roy de Svède pour la seconde fois re-commençoit la gverre et se fit voir devant Kopenh . . .

L'an 1659, le roy de Svède fit arrêter son mary à Malmöe¹⁾; elle va incontinent pour Helsingör pour parler au roy, mais n'eut pas le bonheur de luy parler, ains au contraire le roy envoie deux des conseillers²⁾ luy dire, qv'elle auroit à choisir, si elle vouloit être sur ses biens et en avoir la direction, ou si elle vouloit retourner à Malmöe et être arrêtée avec son mary. Elle remercioit trèshumblement Sa Maj. de la grâce du choix: elle choisissoit de souffrir avec son mary, et [serait?] bien aise d'avoir le bonheur de le servir dans ses afflictions et porter le fardeau avec luy, qui luy seroit tant plus facile. Elle retourne à Malmöe avec ces nouvelles, son mary en montroit trop de douleur qv'il n'étoit pas permis à elle de soliciter pour

bøjelig til at tro dette, så meget mere, som der er et og andet i Satiren selv, som bedst synes at kunne forklares under denne Forudsætning. Når jeg alligevel til syvende og sidst har ment at måtte sætte dens Aftattelse et Par År længere tilbage i Tiden, beror dette på, at i Følge den hele politiske Situation, som var skabt ved den for Landet så ulykkelige Krig og Roskildefreden, synes det næsten nødvendigt, at en Satire, som overhovedet var rettet mod hin Kant, ikke blot i det hele måtte have en ganske anden Karakter, men også i overmåde mange Enkeltheder være udarbejdet på en ganske anden Måde. I Forhold til den store Ulykke, som havde ramt Danmark, synes nogle af de Forhold og Personer, som omtales i Satiren, at være altfor ubetydelige til endnu at erindres med et så levende Had, og på den anden Side er der én Mand, mod hvem Satiren, hvis den var skrevet 1658, måtte antages at have vendt sig med en ganske anden Skarphed og til dels på ganske andre Motiver, end den nu gjør det, nemlig Korf. Ulfeldt. Også sådanne Omstændigheder komme med i Betragtningen, som at den svenske Regent, der omtales, ikke er Karl Gustav, men (i det mindste efter min Fortolkning) Dronning Christina; at Ebbe Ulfeldt spottes på Grund af hans foregivne Fordringer på den danske Krone, skjent der i Roskilde-Traktaten (rigtignok ved et hemmeligt Tillæg) var givet ham Udsigt til Skadesløsholdelse, o. s. v.

¹⁾ Det skete den 24de Maj 1659. Angående de nærmere Omstændigheder ved Arrestationen, dens Årsager, den påfølgende Proces og Ulfeldts og Leonora Christinas Flugt se især Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 1 —98; jvfr. Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S. 267. flg., Nyerup: Friderik den Tredie S. 251 flg. og fl. St.

²⁾ I Følge Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 41 var det de to Rigsråder Grev Gabriel Oxenstierna og Hr. Gustav Soop.

luy, elle le console le mieux qv'elle put. Peu de jours après, un officier entre chez eux et par ses impertinences irrite tant son mary, qv'il eut une apoplexie. Voilà notre femme accablée de douleurs, elle fait le lendemain venir le prêtre, fait communier son mary, et communie elle même, elle ne sçait l'heure de se voir veuve, personne ne la vient voir, personne par conséquent la console, il faut qv'elle le fasse elle même. Elle a un mary qvi n'est ni mort ni vivant: il mange et boit, il parle sans qv'on peut tirer du sens. Environ 8 mois après, le roy de Suède commence un procès contre son mary¹⁾), et, pour la faire répondre pour son mary, on la mêle aussy dans de certains points, comme: d'avoir demandée après des nouvelles; par où cette dame fut emportée qve son époux menoit à Copenhagve, qvi étoit Trolle? et elle avoit gardé des hardes d'un gentilhomme danois dans sa maison²⁾). Puisqve son mary étoit malade, le roy de grâce luy permettoit de répondre pour luy; ainsi on procéda avec elle 9 semaines de svite, elle n'eut autre pour aide d'écrire au net ce qv'elle concipoit, si non sa

¹⁾ Denne Tidsangivelse passer nærmest på det Forhør, som Leonora Christina på sin Mands Vegne underkastedes i sit eget Hus den 17de December 1659. Men Processens Begyndelse må under alle Omstændigheder snarere regnes fra den 24de Oktober, paa hvilken Dag den svenske Fiskal fremlagde sit første Indlæg i Sagen for den nedsatte Undersøgelseskommision. Leonora Christinas første Forsvars-Indlæg — hun skrev i alt 3 i denne Sag — blev indgivet den 29de Oktober; se Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 46—47.

²⁾ I Randen står følgende Anmærkning: »A ces 3 points elle répondoit, qv'elle avoit demandé après des nouvelles: si elle étoit seule curieuse, les gazettiers ne gagneroi[en]t pas beaucoup; elle avoit demandé après cette demois., puisqve sa soeur la prioit; les hardes de ce gentilhomme étoient dans la maison, devant qv'eux achettassent la maison. L'avocat demandoit, pourqvoi elle ne l'avoit pas dit ou fait dire. Rp. Elle n'étoit point le fiscal du roy, etc.« — Med Hensyn til de 2 først anførte Punkter kan jævnføres Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 55 og S. 33 og 75. Den omtalte »demoiselle« er uden Tvivl Birgitte Rantzau, som i Slutningen af December 1658 var bleven hentet fra Skåne til Kjøbenhavn af sin Fæstemand, Kammerjunker Korfits Trolle, hvilken sidste havde spillet en fremtrædende Rolle ved Forberedelserne til Malmøboernes påtænkte Rejsning mod Svenskerne. Den omtalte »Søster« er vistnok Margrethe Rantzau (gift med Ove Thott til Skabersjø), som også omtales i »Jammers-Mindet«; se dette Skrift 2 Udg. S. 77; jvfr. Danske Saml. 6 Bd. S. 224 og 236—37.

fille ainée, bien jeune alors¹⁾; à elle étoit permis de se servir de Wolff²⁾ pour accepter les accusations et pour porter les réponses, mais il n'écrivit rien pour elle. Si vous prenez plaisir de sçavoir le procès, Kield vous en pourra informer³⁾. Après avoir procédé tant de semaines, et q'velle avoit répondu au discours qv'on disoit son mary avoir dit à un et autre, ils croyoient qve son mary se faignoit malade. On envoie 4 médecins avec le commandant pour visiter le malade, ils trouvent qv'il est réellement malade⁴⁾. Eux, pas contents de cela, mettent la justice dans sa maison, car ils avoient honte de la faire venir à eux. Ils font venir le magistrat de la ville, qv'ils mettent en un côté de la sale, à l'autre côté des gentilshommes danois qui étoient en arrêt, tous pour des témoins; à une table ronde 8 commissaires et l'avocat devant la table, à une autre table deux protocollistes⁵⁾. Ayant fait cet appareil, on fait entrer notre femme. Il faut dire premièrement, qve deux des délinquens, qui furent justiciez⁶⁾ après, et un autre⁷⁾, en-

¹⁾ Anne Kathrine Ulfeldt. Hendes Fødselsår er ubekjendt, men hun har vel dengang været omrent en Snæ År gammel.

²⁾ Formodenlig den samme Mand, som omtales ovenfor S. 150.

³⁾ Se foran S. 139 og T. Becker: To Fortæll. fra Enevældens Barndom S. 143. Kjeld Friis nævnes ofte i den Malmøske Sag og var selv en Tidlang arresteret tilligemed andre af Korf. Ulfeldts Folk; jvfr. Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 45, 52 Anm., 55, 81.

⁴⁾ I Følge Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 48 må Undersøgelsen af de omtalte 4 Læger, som erklærede Ulfeldt for apoplektisk, være foregået allerede før den egenlige Proces's Begyndelse. En ny Undersøgelse fandt dog henimod Slutningen af Året ved Provincial-Medicus Chr. Foss.

⁵⁾ Forf. taler her om det ovenfor nævnte Forhør, som afholdtes hjemme hos hende selv den 17de December. Der existerer en udførlig dansk Beretning af hende om dette Forhør, som Molbech har benyttet i den ofte citerede Afhandling i Nyt histor. Tidsskrift. Den egenhændige Original findes i Gehejme-Arkivet (Ulfeldt'ske Sager Nr. 16). Den består af 11 tæt beskrevne Blade i Folio, med Udkrift: »Huad som passeret vdi den Confrontation her vdi mit Huss i Malmø den 17 Dec. 1659. — Navnene på de danske Adelsmænd — 5 i Tallet —, der, arresterede som Medvidere eller Deltagere i den Malmøske Sammensværgelse, vare tilstede ved Forhøret, nævnes Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 79.

⁶⁾ Håndskriften har: justifiez.

⁷⁾ 3 af de i hin Sag indviklede Personer blev henrettede; den mest kompromitterede var Bartholomæus Mikkelsen; de andres Navne se Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 90; jvfr. Nyerup: Friderik den Tredie S. 254 flg. Henrettelsen synes at være gået for sig den 22de December.

semble un des serviteurs de son mary, y étoient menés. On fait entrer les principaux des délinqvens, et après les autres, pour faire leur serment de dire leur vérité. Or faut-il sçavoir qve [ces] mess^{rs} étoient déjà condamnés à la mort et furent justiciez¹⁾ peu de jours après. Lorsque l'avocat avoit dit qv'à cette heure ils avoient fait leurs sermens selon les loix, notre femme disoit: »Post festum! Après qve vous avez procédé avec mon mary tant de semaines, et tout fondé sur le caqvet (paa liße Tale)²⁾ des délinqvens, vous venez après qv'ils son[t] condamnez de souffrir selon leurs forfaits, et leur faitez faire des sermens; je ne sçai pas si cela est conforme aux loix«? L'avocat ne répliquoit rien làdessus, ainsi(!) croyoit de confondre notre femme, disoit qv'il trouvoit des choses contraires l'un à l'autre, citoit les passages, les feuilles, les lignes, demandoit un accord entre ces choses. Elle, qvi avoit alors encore une bonne mémoire, se souvenoit bien de ce qve sa propre cervelle luy avoit dictée, répondroit qv'on ne trouveroit pas sa réponse telle qve l'avocat disoit, mais telle et telle, demandoit qv'il fut lu ouvertement, ce qvi fut fait. L'avocat fit de telles preuves trois fois; comme ils voyoient rien gagner parlà, les seigneurs l'attaqvent, trois en un coup, l'un luy fait une demande, un autre une autre demande; elle leur dit tout doucement: »Messieurs, avec permission! qv'un me parle à la fois! car je ne svis qu'une et ne puis répondre à trois en un coup; ainsi ils en eurent un tant soit peu de honte. Le principal point sur qwoi ils se tenoient fermes, étoit qve son mary étoit un vassal par serment et un serviteur du roy, ce qv'ils avoient gardé comme un Stickblat. Elle démontroit qve non, qve son mary n'étoit ni vassal ni serviteur: il avoit ses terres sous le roy, comme il y avoit des Svédois qvi l'avoient autre part, mais pas pour cela des vassaux; qv'il n'avoit jamais fait serment de fidélité au roy de Svède, mais qv'il luy avoit fait des fidélitez³⁾; qv'il n'étoit plus en aucune obligation, cela elle montroit avec une lettre du roy, dans laquelle il le remercioit de ses services, espère de faire en sorte d'icy après qv'il luy rendroit plus de services. Elle ferme la bouche au délin-

¹⁾ Håndskriften har: justifiez.

²⁾ Skal uden Tvivl være: paa løse Tale. . .

³⁾ Se Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 87—88, jvfr. S. 49 ~ 51, 72 og 77.
Danske Samlinger. Anden Række. I.

quent¹⁾ et prie les seigneurs d'en faire de réflexion. Qvand tout fut fini, qvi duroit 3 heures²⁾, elle demande qv'on lise devant elle le protocol. Le président disoit, qv'elle ne devoit pas douter que le protocol ne fût juste, qv'elle en auroit une copie, qv'ils avoient à cette heure compris l'affaire et feroient une fidelle relation au roy. Et en sa faveur tout demeuroit-là, ils n'eurent point de sentence, et on les tenoit toujours en arrest. Le roy de Svède se meurt et la paix se fait, mais eux demeurent arrêtés. Un ami la vient advertir un jour qv'il y a un vaisseau de gverre à la rade qvi les doit mener en Finlande³⁾). Comme elle voit son mary un peu remis, qv'il

¹⁾ Bartholomæus Mikkelsen; angående Leonora Christina's Opræden mod ham, se Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 80 fig.

²⁾ Efter hendes egen danske Beretning — »fra Klokken halffgaen 9 indtil næsten paa slaget 1«.

³⁾ Som bekjendt fortæller Pufendorf (De rebus a Car. Gustavo gestis lib. 6 § 52), at det var Hannibal Sehested, der ved at lade Ulfeldt tilstille et falsk Budskab om, at han var blevet domfældt af den svenske Regering (i Stedet for, at det var besluttet at give ham fri), foranledigede ham til at flygte. I •For Literatur og Kritik• 1 Bd. S. 161 fig. har J. L. Rohmann søgt at modbevise dette Udsagns Rigtighed (der forøvrigt også, dog kun tildels, støttes af Terlon's Mémoires, T. 2, 1681, pag. 514 fig.), og Molbech (Nyt hist. Tidsskr. 4 Bd. S. 373 Anm.) slutter sig til Rohmann. Denne Bevisførelse holder dog for så vidt ikke Stik, som den for en Del er grundet på, at Friindelseskjendelsen først skulde være afsagt efter den 20de Juli, det vil sige, efter at Ulfeldt allerede i nogen Tid havde været i Kbhn. At dette er urigtigt, sees deraf, at der i Børring Klosters Arkiv findes 2 Kopier af den svenske Regerings Resolution om Frigivelsen med Datoen 7de Juli 1660; det kan tilføjes, at der er vedføjet den ene en Befaling fra Kongen om at give Hannibal Sehested Adgang til Fangen for at forkynde ham Amnestien; se Svenskt biograph. Lexicon 19 Bd. S. 43. Skjønt man ikke med Sikkerhed kjender Dagen, da Flugten foregik, er der vistnok, hvad Tiden angår, intet til Hinder for, at H. S. kunde have været virksom ved hin Lejlighed. Jeg må dog udtale, at selv med Erindring om Leonora Christina's S. 149 aftrykte Ytring om H. S's •amitié•, at det kom hendes Mand dyrt at stå, forekommer Udtrykket •ami• på nærværende Sted mig ikke at være brugt ironisk. — Da jeg er kommen til at omtale Hann. Sehested, kan jeg måske her berigte en Bemærkning, som jeg i forrige Bind af dette Tidsskrift (S. 355 Anm. 3) gjorde om ham, idet jeg sagde, at det synes, som om han undertiden i Hannibalsfejden er blevet kaldt •General•. Jeg har nemlig herved overset eller rettere glemt, at han i de i •Saml. til d. norske Folks Historie• 2--5 Bd. trykte Breve fra 1645 ikke blot jævnlig selv skriver

raisonnooit bien, elle luy conseille de faire scamppa et d'aller à Lubeck: elle iroit à Copenhague et tâcheroit après d'accommoder l'affaire. Il y consent, et elle luy fait sortir toutes les gardes qvi étoient tout à l'entour de la maison (36 en nombre); comme elle reçoit les nouvelles qv'il est passé, et qv'elle peut faire ses comptes qv'il pourroit être en chemin pour Lubec, elle eschappe aussy et va tout droit à Copenh... Arrivant là, elle trouve son mary devant soy; elle fut bien et avec douleur surprise, craignoit ce qvi arriva après, mais luy s'avoit fait bercer si doucement, qv'il croyoit entrer dans les bonnes grâces du roy¹⁾. Le lendemain, ils furent pris tous deux et menés à Borringh...²⁾ Son mary étoit malade; venant à Borr..., on le met sur un lit, et le menoit de la ville au château, qvi sont deux lieux. Ce seroit ennuyeux pour vous de vous dire tout ce qvi se passoit à Borringh... Si vous y prenez plaisir de le sçavoir, il y a un homme à Hambourg qvi vous le pourra dire³⁾. Je vous en dirai pourtant une

sig: Kgl. Majestæts Statholder og General udi Norge (jfvr. Danske Saml. 6 Bd. S. 319), men også officielt tituleres således af andre, hvad der viser, at han virkelig har haft særskilt Generals Charge.

¹⁾ Jfvr. •Jammers-Mindet• 2 Udg. S. 5, Nyt histor. Tidsskr. 4 Bd. S. 93 og 382 Anm. 13, Histor. Tidsskr. 3 Bd. S. 457—58. Originalen til det på sidst anførte Sted aftrykte Brev fra Korf. Ulfeldt til Freder. III., dateret •Kopenhagen le 19. de jullet 1660•, findes i Gehejme-Arkivet (Ulfeldt'ske Sager Nr. 16).

²⁾ I Følge Leon. Chr.s egne historiske Anmærkninger til de Vers, hun 1686 broderede på Alterklædet til Maribo Kirke, men som hun efter Sperlings Udsagn i •De feminis doctis• sandt det rigtigst bagefter at tage af igjen (det er disse Vers og Anmærkninger, der i Bang's Saml. af nytt. Mat. 2 St. S. 143—46 ere indsatte i den vægte Selvbiografi; jfr. •Jammers-Mindet• 2 Udg. S. XII Anm. 2), var det den 21de Juli at hun og Korf. Ulfeldt blev ført til Bornholm. Denne Dato stemmer også bedre med de ellers bekjendte Omstændigheder end den, der sædvanlig angives: den 25de; jfvr. Wolff's Journal f. Politik 1816, 3, 138, Nyt hist. Tidsskr. 4 Bd. S. 382 Avm. 14.

³⁾ Uden Tvivl den Tjener, som delte Fangenskabet med Ulfeldt og hans Hustru. Han var en Vesterjyde og hed Peter Pflügge. At han senere bosatte sig i Hamborg, sees af Suhm's Nye Saml. 3 Bd. S. 249 og T. Becker: To Fortællinger S. 143; jfvr. Wolff's Journal 1816, 1, 208 og ovenfor S. 139. Om Fangenskabet på Bornholm har der iøvrigt, efter Leon. Chr.s Udsagn i •Jammers-Mindet• (2 Udg. S. 5) existeret en udførlig Fremstilling fra hendes egen Hånd. Jeg mente engang, at den mulig kunde findes i det Waldstein'ske Familiearkiv, men Grev W. har på

partie et le principal de ce qv'il m'en souvient¹⁾). A Rönne, la ville où ils abordèrent à Borringh., notre femme écrit au royaume et à la reine au nom de son mary qvi étoit malade²⁾),

Forespørgsel erklæret, at dette ikke var Tilfældet, hvorimod han har antydet, at såvel hin Beretning som andre Sager vedkommende Korf. Ulfeldt mulig kunde bevares i den grevelig Thun'ske Familie, der ligesom han selv hører til Ulfeldts Descendens. Selv om det nævnte Skrift ikke skulde findes mere, have vi dog — foruden de korte Notitser i »J.-M.« (2 Udg. S. 5—6) og den her meddelte Fremstilling — endnu adskillige Oplysninger om Fangenskabet på Bornholm, hidrørende fra Leon. Chr. selv, hvilke Oplysninger indeholder i en af hende udfærdiget Besvarelse af 15 skriftligt opsatte Punkter vedkommende især Forholdet til Fuchs og Flugtforsøget, hvorom Grev Chr. Rantzau afæskede hende Forklaring den 5te Oktober 1661. Originalen til dette Aktstykke findes — ligesom en hel Del andre til det Bornholmske Fangenskabs Historie hørende Dokumenter — i Gehejme-Arkivet, Ulfeldtske Sager Nr. 17. — Det kan endnu tilføjes, at den Omstændighed, at Leon. Chr. tidligere skriftlig har behandlet hint Afsnit af sit Liv, åbenbart ikke har været uden Indflydelse på den forholdsvis større Udfrældighed (og Korrekthed), hvormed Beretningen om Fangenskabet fremtræder her i Selvbiografien. Noget lignende gjælder, dog i mindre Grad, om Beretningen om Rejsen ind i Danmark 1656 og om Fangenskabet i Malmö.

¹⁾ I min Udgave af »J.-M.« (2 Udg. S. 5 Anm. 3) har jeg nævnet de vigtigste af de hidtil trykte Bidrag til det Bornholmske Fangenskabs Historie. I et af disse Bidrag — en allerede tidligere citeret Afskrift af Molbech i Nyt histor. Tidsskr. 4 Bd. S. 369—441 — er der taget Hensyn ikke blot til de trykte, men også til de allerfleste hidtil kjendte utrykte Kilder. Et vigtigt Aktstykke, som dog Molbech ikke her har benyttet, er Korf. Ulfeldts håndskrevne Apologi, af hvilken en nyere fuldstændig Afskrift bevares på det store kgl. Bibliothek (Ny kgl. Smng. Nr. 2139 b, 4to); nogle Brudstykker af en usfuldstændig, Grev Waldstein tilhørende, Afskrift ere trykte i den tyske Oversættelse af »J.-M.« S. 289 flg. Om dette Arbejde se iøvrigt T. Becker: To Fortællinger fra Enevældens Barndom S. 140—41. Da en Hoveddel af Apologien går ud på at bevise, at de Underkastelses-Erklæringer, som Ulfeldt afgav dels under Fangenskabet på Bornholm, dels umiddelbart efter det, vare ham aftvungne ved Fangenskabets Hårdhed og ved Regeringens gennem Grev Rantzau udtalte Trusler, indeholder dette Aktstykke mange oplysende og interessante Enkelheder vedkommende hint Fangenskabs Historie.

²⁾ Originalen til Brevet til Kongen, dateret 28de Juli, findes i Gehejme-Arkivet (Ulfeldtske Sager Nr. 16). Molbech omtaler det (Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 384), som om det var skrevet af Korf. Ulfeldt. Men dette er en Fejltagelse. Det er — i fuldstændig Overensstemmelse med Selvbiografiens Udsagn — helt igjennem skrevet med Leonora Christina's Hånd, og kun Underskriften er hendes Mands.

comme jà dit, donne les suppliqves au colonel Rantzou¹⁾), qui promet de les livrer et donne bonne espérance. Là, Fos arrive et les mène au château Hammershus. Le gouverneur Fos voyoit qve notre femme avoit un petit coffre avec soy, l'appétit luy vient pour scavoir ce qv'il y avoit dedans et pour en être maître. Il envoie une Dina, la femme du wachtmeister²⁾, sa grâce, à notre femme pour s'offrir à elle de leur faire tenir un bateau pour échapper. Il ne faut pas douter qv'elle accepte l'offre, elle luy promet 500 écus. Voilà assez pour Fos. Il vient une nuit avec le major sur leur chambre, fulmine comme un insensé, dit qv'on le veut trahir etc. La fin de la farce est qv'il prend le coffre, mais pour faire un peu de cérémonie, il le cachette avec le sceau de son mary, dit de le garder pour son assurance. Qvelqves trois semaines après, il prie les deux prisonniers de se promener un peu au champ, le mary ne veut pas, la femme va prendre l'air. Ce traître luy fait un long discours de ses avantures, combien de fois il avoit été en prison, des exemples comme des grands seigneurs s'étoient sauvés par assistance de ceux qv'ils avoient gagnés et fait leur fortune: il pensoit qv'eux en feroient bien autant? Elle disoit qv'elle n'avoit pas beaucoup deqvoy disposer, mais, hors de là, ils trouveroient encore deqvoy s'accqvi-ter d'un tel service. Il dit d'y vouloir songer, qv'il n'avoit rien à perdre en Dan ... Après beaucoup de traittez de jour en autre, son mary veut qv'elle luy offre $\frac{m}{20}$ écus. A luy semble trop peu cette somme, demande $\frac{m}{50}$ écus. Elle disoit de le bien pouvoir promettre, mais ne pas tenir, mais pour ce qvi étoit des 20, elle les payeroit. Il demande après l'asseu-rance. Son mary avoit un billet qvi le pouvoit asseurer, mais

¹⁾ En af de to Officerer, som førte Fangerne til Bornholm, se Nyt histor. Tidsskrift a. St. S. 382. Mulig er han den ovenfor S. 158—59 omtalte Bartram Rantzau, men jeg tør ikke sige det med Sikkerhed.

²⁾ Hun hed Kathrine og var gift med Hans Meyer eller Meyr, Vagt-mester på Hammershus, se Wolff's Journal 1816, 1, 199; hun omtales oftere i •Regnskab over Bornholms Land• 1660—61 og 1661—62 (Rente-kammer-Arkivet). Om den Fælde, Fuchs ved hende stillede for det Ulfeldtske Ægtepar, se Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 387—88 og 391—92, og Wolff's Journal a. St. S. 200.

notre femme ne trouvoit pas bon de luy faire voir ce billet, disoit à Fos que dans son coffre il y avoit une lettre qui le pourroit assurer; elle ne sçavoit pas qu'il avoit déjà ouvert le coffre. Qvelques jours après, elle luy demande s'il avoit pris une entière résolution, il dit: «Moins de $\frac{m}{50}$ je ne le ferai pas, et il n'y a point de lettre en votre coffre qui m'en pourroit assurer, je l'ai ouvert, demain je l'envirai à Copenh.» Elle luy demande tout doucement, si cela étoit bien fait de rompre le cachet de son mary? Luy répond brusquement qu'il en répondroit¹⁾. Vers l'autome, Hannibal et les autres héretiers (!) de la mère de notre femme envoyoient à son mary luy notiflier, qu'ils ne pouvoient plus tarder avec le partage, et puisqu'ils sçavoient que luy avoit eu des papiers en garde d'importance, ils en demandoient être informés²⁾. Le mary met en sa réponse que Fos luy a pris ses lettres, et cela en termes rudes. Cette réponse ayant été lue devant Fos, il vient comme un éclair et tempête, dit des injures, premièrement au mary, après à la femme, son mary ayant promis à sa femme de bouche et de main de ne disputer avec ce vilain, car elle craignoit quelque malheur, mais de laisser répondre à elle, car Fos vouloit être répondu. Elle n'étoit pas en colère, elle se mocquoit de luy et de ses crieries. A la fin il luy disoit qu'elle luy avoit présenté $\frac{m}{20}$ écus pour le réduire qu'il dût être traître. Elle répond avec un phlegme: «S'il y avoit été $\frac{m}{50}$, qvoy donc?» Fos saute en l'air comme un enragé, dit qu'elle ment comme une etc.³⁾; elle ne se trouble, dit: «Vous parlez en asne!» Luy de dire cent injures là-dessus, et d'abord se dédire de ce qui nouvellement sortoit de sa bouche. Elle luy disoit tout doucement: «Je ne veux point prier ces messrs qui sont présents (il y en

¹⁾ Jvfr. Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 389—90 og 393—94.

²⁾ I sin ovenfor omtalte Apologi beklager Ulfeldt sig over, at Skiftet foretoges, medens han og hans Hustru sad fangne, hvilket var dem til stor Skade, men iøvrigt ser man af et Brev fra Leonora Christina til Henrik Bjelke, som er dateret Ellensborg den 10de Marts 1662 (Geh. Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 17), at det, dengang dette Brev blev skrevet, endnu ikke var helt afsluttet.

³⁾ Han sagde, at hun løj som en «Carogne». Angående de nærmere Omstændigheder ved denne Scene, der dog først skal være forefaldet i Begyndelsen af Marts 1661, se Wolff's Journal 1816, 1, 202, 207—8, 209 og 2,47; Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 397—98.

avoit 4) d'être des témoins, car c'est une affaire qui ne sera jamais plaidée, et rien ne peut effacer cette tache sinon du sang.. » Ho », disoit-il, en touchant son épée et le tirant un peu hors du fourreau, « voilà ce que je porte pour vous, Madame ». Elle, en riant, tire son poignard de ses cheveux, disant: « Voilà mes armes à présent que seront pour vous. » Il en eut un tant soit peu de honte, et disoit que ce n'étoit pas pour elle mais ses fils, si elle en avoit encore 4. De plus, elle se moquoit de luy, disoit qu'il avoit beau faire le brave-là. Enfin, on pourroit remplir des livres de tous les disputes entre ces deux personnes de tems en autre. Il crioit par fois de toutes ses forces, parloit comme un torrent, et écumoit de la bouche, et en même instant il parloit bas et comme un autre homme; quand il crioit si fort, notre femme disoit: « Voicy la fièvre qui le reprend »; il enrag[e]oit de cela. Qvelques semaines après, il vient les visiter, fait le souple; notre femme fait semblant de rien, parle avec luy des choses indifférentes, mais son mary ne le vouloit parler, et jamais depuis il pouvoit tirer autre de luy sinon fort peu de mots. Vers noël, Fos traitoit si mal les prisonniers, plus qu'autrement, que Monsieur luy envoie le serviteur pour le prier de le traitter en gentilhomme et pas en paysan. Fos monte incontinent, après avoir dit pouilles au serviteur de Monsr, et, comme il entre, Monsr sortoit et alloit dans l'autre apartement, refusa de luy donner la main. Voilà Fos qui enrage, ne voulut rester, point parler un mot à notre femme qui le prioit de l'écouter. Un moment après, il fait fermer la porte avec une serrure, ainsi ils ne pouvoient sortir pour prendre l'air, car auparavant ils avoient un grenier libre. Tous les jours de fête, il trouvoit des inventions pour les troubler, il fermoit tous les fenêtres, à d'aucunes il mit des barres de fer, à d'autres des gvents et des chassis de bois, et pour le traitement, il étoit pire que jamais. Il falloit patienter cet hiver, mais, comme il voyoient que le dessein de Fos étoit de les faire mourir de faim, ils résolurent d'hazarder le pacquet, ils firent des préparatives l'hiver pour échapper aussi tôt que l'eau seroit ouverte. Notre femme, qui avoit 3 paires de draps, que ses enfans leur avoient envoyé, défit ses linceuls et en fit des cordages et une voile, cousus avec de la soye, car elle n'avoit point de fil. Son mary et le

serviteur travailloient pour des rames. Qvand la lune leur étoit favorable, au mois d'avril, ils voulurent effectuer ce qv'ils avoient résolus jà long tems¹⁾. Notre femme entre dans le gnais(?) et se fait descendre la première, cette hauteur étoit de 21 aunes, elle va sur la reveline attendre les autres, cela dure assez devant que son mary vient, elle retourne, enfin elle entend un grand bruit que font ces(!) cordes, en chemin son mary perd un soulier. Il falloit encore attendre après le valet, il oublie la corde, disoit de ne la pouvoir avoir avec, il falloit descendre le rempart dans les fossez, qui sont sec; la hauteur est de 20 aunes environ. Notre femme descend la première, aide son mary, auquel manqvoi[en]t déjà les forces. Comme ils étoient tous 3 dans les fossez, la lune leur manque, une petite pluye survient; les voilà bien mal, ils ne pouvoient voir quel chemin prendre. Son mary disoit qv'il vaudroit mieux demeurer-là jusques à ce qv'il fit jour, car aussi bien on romproit le col en descendant les montagnes. Le serviteur disoit de sçavoir le chemin, qv'il avoit observé lors que la fenêtre étoit libre: qv'il iroit devant. Il va devant, se fait gliser sur le derrière, après luy notre femme, et puis son mary; on ne voit quasi goute, mon homme tombe d'une hauteur incroyable, ne dit mot; notre femme s'arrête, luy crie et demande, s'il est en vie, qv'il réponde. Il étoit assez de tems sans répondre, ainsi elle et son mary le tenoient pour mort; à la fin, il se plaignoit, il disoit qv'il ne sortiroit jamais de ce précipice. Notre femme luy demande, s'il juge la hauteur étre plus qv'une des cordes pouvoit atteindre, elle noueroit deux ensemble et luy jetteroit le bout pour le tirer dehors. Il disoit qv'une corde suffiroit, mais qv'elle ne le pourroit tirer dehors: elle n'avoit pas les forces. Elle dit qvoui, elle tiendroit ferme,

¹⁾ Flugtforsøget foretages ikke i April, men den 13de Marts om Aftenen.
Med Leonora Christinas Beretning kan sammenlignes Fuchs's Indberetning til Kongen af 22de Marts (Wolff's Journal 1816, 1, 71—78), de i Sagen optagne Vidneforhør (smstds. 1, 198—214 og 2, 42—47), Fuchs's Modbemærkninger til Ulfeldts Udsagn om Flugtforsøget etc. (Orig. til begge Aktstykker i Geh. Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 17; Fuchs's Modbemærkninger trykte i Oversættelse i Wolff's Journal 1816, 1, 227—35), endelig Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 400 ff.

luy s'aideroit avec les genoux. Il prend courage, et elle le tire dehors. Le plus grand merveille est, qv'il y avoit de tous deux côtéz d'elle un précipice plus grand que celuy dont il tomboit, et elle n'avoit rien à qvoy se tenir, sinon un petit bout qv'on disoit être de terre, contre le quel elle mit son pied gauche, ne pouvant rien trouver pour fermer le pied droit. On peut vraiment dire que Dieu l'avoit pourvu de ses gardes, car d'eschapper d'un tel danger, et en tirer un autre, ce n'est pas le seul fait d'un homme. Notre drôle, Fos, l'expliquoit tout autre et s'en servit fort bien, disant que, sans l'assistance du diable, c'étoit impossible de se tenir ferme sur une telle place, moins d'assister un autre, imprimoit cela si bien à la reine, que cette pensée luy demeure encore que notre femme scéait sorceller. Fos vouloit ôter la gloire à Dieu pour la donner au diable, il faut souffrir cette calomnie¹⁾ avec les autres. Mais retournons à nos²⁾ misérables, qui sont encore dans le fossé. Notre femme, qui avoit crié à son mary d'abord qv'elle entendoit tomber le valet, qv'il ne devoit avancer, luy cria d'aller à reculons, de se tourner doucement et grimper en haut, car là il n'y avoit nul passage, ce qui fut fait, et eux remontèrent le fossé, se tinrent coi. Son mary voulut qv'ils demeurassent-là, puisq'il[s] ne scavoient quel chemin prendre. Tandis qv'ils délibérèrent, la lune donne un peu de lueur, et notre femme voit où elle est, se souvient d'un bon passage qv'elle avoit vu le jour qv'elle étoit sorti avec le gouverneur, persvade son mary de la svivre; il se plaint de ses peu de forces, elle luy dit que Dieu l'assisteroit, qv'il n'avoit à faire de grandes forces pour se laisser glisser en bas, que le passage n'étoit pas difficile, et pour monter de l'autre côté, cela n'étoit pas haut, là elle et le valet le pouvoient assister. Il résout, trouve assez de peines, enfin les voilà hors de ces peines. Il falloit à cette heure faire un demi quart de lieu de chemin pour venir là où les bateaux étoient. Son mary, las, ne peu[t] cheminer, se jette à terre et prie pour l'amour de Dieu de le laisser-là: il expireroit à l'heure; elle le console, luy tient des beaumes devant le ne[z] et luy dit qv'il n'a qv'un petit trait à faire; il la prie de le laisser-là et de se sauver

¹⁾ Håndskriften har: colomnie. ²⁾ Håndskr. har: à nos à nos.

avec le garçon: elle trouveroit après des remèdes pour le tirer du prison. Elle disoit que non, qu'elle ne l'abandonneroit pas, qu'il sçavoit bien l'occasion qu'il y avoit eu pour elle d'échapper devant, si elle eût voulu se départir de luy, qu'elle ne le quitteroit pas et ne le laisseroit entre les mains de ce tyran, que si Fos entreprennoit de le toucher, qu'elle étoit résolue de se venger de luy. Après qu'il avoit pris un peu d'halaine, il recommence à marcher; notre femme, qui étoit chargée de tant de cordages et habits, avoit assez de peine de marcher, mais la nécessité luy donnoit de forces. Elle pria son mary de s'appuyer sur elle et sur le valet, ainsi son mary pendoit sur les épaules d'eux deux, et comme cela il arriva où les batteaux étoient. Mais trop tard, car il fit déjà jour. Comme notre femme voyoit de loing venir la patrouille, elle prioit son mary de se tenir-là avec le valet: elle iroit au devant d'eux, ce qui se fait; elle n'étoit qu'un coup de mousquet loin d'une petite ville où le major logeoit¹⁾), lorsqu'elle parle avec la garde, leur demande après le major. L'un d'eux va pour le major qui se nommoit Kratz. Le major voit notre femme avec une grande consternation. Il demande après son mary. Elle luy dit où il est, et avec peu de mots ce qu'elle demande, qu'est qu'il vouloit aller au château et dire au général major Fos que ses mauvais traitemens étoient cause d'une résolution désespérée qu'eux avoient prise, de le prier de ne les pas maltraiter: ils étoient à présent malades d'esprit, ils ne pouvoient rien souffrir, le prier de considérer que ceux qui avoient résolu d'aller contre plus qu'une mort ne la craignoient pas en une autre façon. Kratz conduit les prisonniers en sa maison, monte à cheval et va trouver le gouverneur, qui étoit encore au lit, luy conte l'affaire. Le gouverneur sort du lit comme un furieux, jure, menace; après être un peu remis, le major luy dit ce que notre femme l'avoit prié de dire. Alors il étoit quelque tems pensif, dit: «Je le confesse, ils avoient raison de

¹⁾ Nemlig Sandvig, hvor •Oberst-Vagtmeester• Otto Krandtz (ikke Kratz), Major over et •gevorbent• Kompani til Fods, havde sit Kvarter; jvfr., foruden de angivne Kilder, Bilag til •Regnskab over Bornholms Land• for 1660—61 og Regnskabet for 1661—62 (Rentek. Ark.). Denne Officer havde altid vist Ulfeldt og hans Hustru Høflighed og Deltagelse, se Nyt histor. Tidsskr. a. St. 399.

chercher leur liberté, car aussy bien ils ne l'auront jamais.« Il ne vient que tard où nos prisonniers étoient, car il fit accommoder un autre apartement pour eux. Comme il entre, il fait fort bonne mine, demande, si on se doit trouver-là? ne dit pas une mauvaise parole, mais, au contraire, dit que luy eût fait autant. Ils furent mené sur la sale du roy pour se chauffer, car ils étoient tous mouillés de la pluye; alors notre femme eut occasion de parler au valet et de reprendre de luy les papiers qu'il tenoit, qui contenoient tout ce qui s'étoit passé le tems de leur emprisonnement¹⁾, et elle conseilla au valet de se défaire des armes qu'il avoit sur soy, et, s'il tenoit quelque chose dont il vouloit être assuré, qu'il le bailleroit à elle en garde. Le valet luy rend ce qu'elle demande, svit ses ordres, jette les armes dans un privet qui étoit dans l'autre apartement dont elle luy en donne l'invention, mais pour ses propres papiers, il ne s'en voulut défaire, car il ne craignoit pas cela qu'elle craignoit, mais il le scut après, car Fos le fit dépouiller tout nud et luy ôte tout, luy fait bien payer qu'il avoit noté les mets qu'eux eurent le premier jour des fêtes et le reste, etc.²⁾. Enfin, vers le soir, notre paire fut mené dans un autre apartement, et le valet dans le corps de garde, chargé de fers. Ils étoient-là ensemble encore 13 semaines, jusques à ce que Fos eût ordre de la cour pour les séparer³⁾; en attendant, il fit ferrer deux prisons, je le peut bien nommer

¹⁾ Jvfr. ovenfor S. 179 Anm. 3.

²⁾ Jvfr. Nyt Histor. Tidsskrift a. St. S. 406, Wolff's Journal 1816, 1, 214.

³⁾ Dagen, da de bleve adskilte og hensatte hver for sig i særligt Fængsel, var den 15de Juni, se Wolff's Journal 1816, 1, 193. Fuchs's Ordre hertil var dog — hvad Leon. Chr. rigtignok ikke kunde vide — af meget ældre Dato. Allerede i en den 4de April 1661 dateret Svanskri- velse på Fuchs's Indberetning af 22de Marts om Flugtforsøget, giver Kongen Fuchs udtrykkelig Befaling til, at han strax efter Modtagelsen af Brevet skal lade »Graff Vllfelden auff ein Logement à part, vnnd seine Gemahlin ebener maszen auf ein anders logement wohl bewahren.« Hvis han ikke har noget sikkert Sted til Tjeneren, skal denne sendes til Kjøbenhavn. Fremforalt skal der anstilles omhyggelige Undersøgelser m. H. til Flugtforsøget. Gouvernøren skal give Ulfeldt en Karl til Opvarthning om Dagen og Leonora Christina et Fruentimmer til det samme, men foruden disse må ingensomhelst komme til dem (Kopi i Rentek. Ark., Afskrifter af kgl. Befalinger, diverse Dokum. II C.).

ainsi, car il fit mettre des lames de fer dans les murailles, des doubles grilles, des fers à l'entour les estues¹⁾. Qvand il eut permission de les séparer, il entre un jour pour les qvereller, parle du passé; notre femme le prie de n'en parler plus, mais non: il falloit escarmoucher avec la langve; il luy dit: «Madame, vous êtes si hautaine; je vous humilierai, je vous ferai si petite, petite,» et montroit avec sa main contre la terre; «vous avez été élevée en l'air, mais je vous metterai bas.» Elle se rioit et disoit: «Vous pouvez faire de moi ce qve vous ne voulez omettre, mais vous ne me pouvez jamais humilier de sorte q'il ne me souvienne qve vous avez été le serviteur d'un serviteur du roy mon père»; enfin, il se perdoit jusqves à s'approcher d'elle avec son point (!) devant le nez. Elle luy disoit (en tenant la main dans sa pochette sur son couteau): «Servez vous de votre sale bouche et maudite langve, mais tenez les mains coi.» Il se retire et fait une profonde révérence pour se moquer d'elle, l'appelle »Gnädige Frau«, demande grâce, et ce q'il avoit à craindre? Elle disoit: «Vous n'avez rien à craindre, mais, si vous entreprenez des follies, vous trouverez une résistance, encore qve foible, toujours telle qve les forces permettront». Après des crieries, il dit l'adieu et prient (!) qv'ils soyent bons amis. Il vient encore une fois pour passer son tems de la sorte, mais pas si fort. Il disoit à un capitaine, qui étoit présent, du nom Bolt²⁾, qv'il le fit exprès pour avoir qverelle avec son mary, pour se venger d'elle sur luy, mais qve son mary ne luy vouloit rien dire. Enfin le malheureux jour de leur séparation vint, et Fos entroit pour leur dire qv'ils se devoient préparer pour se dire le dernier adieu, car il avoit ordre de les séparer, et qv'en cette vie ils ne se verroient jamais: il leur donneroit une heure de tems pour s'entreparler pour la dernière fois. Vous pouvez facilement sçavoir en qwoi cette heure se passa, mais, comme

¹⁾ Fuchs mente selv, at han havde anvendt over 20 Skippund Jern på Udstyrelsen af disse Fængsler (Wolff's Journal 1816, 1, 196).

²⁾ I »Regnskab over Bornholms Land« for 1661—62 (Rentek. Ark.) nævnes han som »Kapit. Herman Boldt, som kommanderer et Kompagni gevorbene Soldater på Borringholm«; jvfr. Wolff's Journal 1816, 1, 205 og 2, 42—43 og 46.

ils étoient préparés à cette séparation des semaines devant, avertis de leur garde qv'ils pouvoient parler, cela ne leur étoit pas si surprennant. Notre femme avoit gagnée 4 des gardes, qvi étoient prêts pour les faire sortir et fort facilement, mais son mary ne le voulut entreprendre, disoit toujours qv'il n'avoit des forces, qv'elle le devoit faire. Bien, il falloit attendre; après ce triste jour ils furent séparés, luy dans une prison en bas, et elle dans une autre en haut, l'une sur l'autre, les gvets devant les fenêtres, luy sans serviteur, et elle sans servante. Qvelqve trois semaines après, notre femme tombe malade, elle fait demander une femme ou fille pour la servir et un prêtre. Fos luy fit répondre: pour ce qvi étoit de femme ou fille pour la servir, il n'en sçavoit personne qvi le voulût faire¹⁾, mais qv'il y avoit une garse qvi avoit tué son enfant et qvi seroit décapitée bien tôt, si elle vouloit celle-là, elle l'auroit; pour de prêtre, il n'avoit point d'ordre, et elle n'auroit pas le prêtre, si la mort étoit sur ses lèvres. Notre femme ne disoit plus rien, sinon: «Patience, je le recommande à Dieu.» Notre femme eut le bonheur de pouvoir donner tous les jours des signes à son mary et en recevoir, et qvand le vent ne donnoit pas trop fort, ils se pouvoient entreparler de la fenêtre. Ils parloient italien ensemble et prirent leur tems devant la réveille. Qvasi à la fin du gouvernement de ce vilain, il en fut averti; il fit faire une invention deqvoi on se sert pour chasser les bêtes hors du blé l'été, qvi fait un grand bruit, il vouloit que la sentinelle devoit remuer cette invention pour les empêcher de s'entre-entendre. Qvinze jours avant que le comte Rantzow vint à Borringholm pour traitter avec eux, Fos en avoit eu des nouvelles de Copenhague de son sien (!) amy Jacques P...²⁾. Il visite notre femme, luy dit pour première entrée que ses enfans étoient chassés de Schone par les Svédois³⁾. Notre femme dit: «Et (!) bien, le monde est

¹⁾ Jvfr. Wolff's Journal 1816, 1, 196.

²⁾ Uden Twlv Kongens Kammerjener og Yndling Jakob Pedersen; om ham se Becker: Saml. til Dmrks. Historie u. Fredr. III (1 D. S. 208 og 311, 2 D. fl. St.)

³⁾ Den 20de Juli 1661 fik hr. Axel Urup og Henning Powisch Brev: «Efter som vi nåd. eragter det lettelig at kunne hænde sig, at Korsfis Ulfeldts

grand, ils trouveront place ailleurs.» Après, il luy dit que Bolt étoit venu de Copenhagve avec les nouvelles: Daß Sie in Ewigkeit nicht würden los kommen. Elle répond: «C'est un fort long terme; cela ne durera pas cent ans, moins une éternité, en un clin d'oeil se peut changer beaucoup, la main de Dieu peut tout changer, dans laquelle sont les coeurs des roys. Luy disoit: «Vous avez une fort bonne espérance; vous croyez peutêtre que, si le roy mourroit vous seriez libres?» R p. «Dieu garde le roy; je croi que luy me donnera la liberté, et personne autre». Il cacqvettoit de beaucoup de choses, fit le courtisan. Enfin le comte Rantzow vient, et fait un séjour à Borringh... d'onze semaines¹⁾). Il visite les prisonniers, leur fait la grâce qv'à dîner le mary dîne avec luy, et le soir la femme soupa avec luy, il traite avec eux séparément. Notre femme luy demande deqvoi on l'accuse. R p. «Voulez vous demander après cela? ce n'est pas le chemin de sortir de Borringholm. Scavez vous bien que vous avez dit que le roy est votre frère, et les roys ne reconnoissent des soeurs ni des frères?» Elle répliquoit: «A qvi avoit je besoin de dire que le roy est mon frère? Qvi est si ignorant en Dannemarc de ne scâvoir cela? J'ai toujours bien scû, et le scâai encore, le respect qv'on doit à son roy, je ne luy ai jamais donné d'autre titre que: **Mon Roy et Seigneur**, je ne l'ai jamais nommé: mon frère, parlant de luy; mais les rois font bien la grâce à leurs soeurs et frères de les reconnoître pour tels, exemple avons nous du roy d'Angleterre qvi donne le titre de soeur à la

Børn, som ej haver Tilladels sig længere end til den næst-kommende 1 Augusti under Krone Sveriges Jurisdiktion og i des Gebet at forblive, deres Retræte i vores Lande og Riger søgte, da er vores nåd. Vilje og Besafning, at I dennem i Tide advare, at sligt for velgrundede Årsager Skyld dennem ingenlunde kan til-stedes. (Sjællandske Tegnelser).

¹⁾ Grev Christian Rantzau ankom til Bornholm den 15de September. Han skulde først på Kongens Vegne modtage Hyldingen af Øen, men havde desuden Ordre til at undersøge hele de fangnes Tilstand, Forholdet til Fuchs o. s. v., ja medbragte endog Instruktioner til Underhandlinger med det Ulfeldtske Ægtepar angående Løsgivelsen. Om hans Udførelse af disse Hværv se Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 420 flg., hvormed, som før antydet, bør sammenlignes Ulfeldts Apologi (Nykgl. Samling. Nr. 2139 b, 4to).

femme de son frère, encore qv'elle est de fort médiocre extraction¹⁾. « Rantzow: »Notre roy ne le veut pas, et il ne scait pas encore comment l'affaire de Dina henger tillsammen.« Elle disoit: »Je croi que le roy ne le veut pas sçavoir.« Rp. »Sifait, par Dieu! il désire de tout son coeur d'en être informé.« Elle: »Si le roy veut commander Walter de le dire, et cela avec qvelqve ferveur, alors il en sera informé.« Rantzow demeura sans réplique. Comme il avoit conclu tout avec son mary, qv'il s'avoit obligé de céder tous ses biens etc., Rantzow le dit à notre femme; elle disoit que son mary avoit le pouvoir de céder ce qui étoit à lui, mais que la moitié étoit à elle, qv'elle ne le céderoit pas, ne pouvant en répondre devant Dieu, ni devant ses enfans; elle n'avoit forfait en rien, qv'on donne la liberté à son mary pour la moitié de leurs terres, et si le roy croyoit de la pouvoir retenir avec bonne conscience, elle le souffriroit. Rantzow, d'une mine sérieuse, dit: »Ne croyez pas que votre mary jamais soit mis en liberté, si vous ne signez avec.« Elle disoit que les conditions étoient trop rudes, qv'ils feroient mieux pour leurs enfans de mourir des prisonniers, Dieu et tout le monde sçavoit leur innocence, que de laisser tant d'enfans bélitres. Rantzow disoit: »Si vous mourez en prison, tous vos terres et biens sont confisquez, vos enfans n'en auront rien, mais à cette heure vous pouvez avoir la liberté et vivre avec votre mary. Qui sçai? le roy vous laissera encore un bien et vous pourra toujours faire grâce, quand il verra que vous vous accommodez.« Notre femme disoit, puisq'v'il n'y étoit autre voye pour la liberté de son mary, qv'elle consentiroit en tout²⁾. Rantzow commandoit à son mary à part, et à elle à part, de mettre par écrit les plaintes

¹⁾ Hermed sigtes til Hertugen af Yorks (senere: Jakob den 2dens) Gemalinde Anna Hyde, Datter af Lord Edvard Clarendon.

²⁾ Den »Deprekationskrivelse«, som blev den første Frugt af Grev Rantzaus Underhandlinger med Fangerne, og som er dateret 27de Oktober 1661, udkom særskilt i Trykken i flere forskjellige Sprog og er desuden trykt i Holberg's Dmrks. Riges Historie T. 3. S. 561—63 og hos Paus: Corf. Uhlefeldt S. 208—9, men på alle de nævnte Steder i meget forkortet Skikkelse. Originalen findes i Gehejme-Arkivet (Ulfeldtske Sager Nr. 17).

qv'eux avoient contre Fos, et comme qvoy tout étoit allé avec leur intention de se sauver, ce qvi fut fait¹⁾). Notre femme fit bonne mine à Fos, mais son mary ne pouvoit se résoudre de luy parler seulement. Rantzow se retourne à Copenh..., 18 jours après, le galliot de Gabel vint avec l'ordre au nouveau gouverneur alors (qvi fut le lieutenant-colonel Lytkens, un fort galant homme, brave soldat, et sa femme une noble des Manteuffels, fort civile et jolie), qv'il devoit faire signer au[x] prisonniers ces papiers qv'on envoyoit, et, qvand la signature seroit faite, alors les faire venir ensemble²⁾).

¹⁾ Hermed sigtes til de foran S. 179 Anm. 3 og S. 184 Anm. omtalte Aktstykker af 5te og 6te Oktober 1661.

²⁾ Datoen på denne Skrivelse er den 7de December, se Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 436. Hvad Dag Oberstlieutenant Detlev Lytkens (i November 1660 kommanderede han et Kompagni i Sønderborg som Major, se Indkomne Sager til Krigsministeriet 1661, Geh. Ark.) overtog Kommandantskabet på Bornholm, kan jeg ikke med Sikkerhed angive. Ulfeldt siger i sin før omtalte Apologi, at han »auoit esté nouuellement fait Gouuerneur du Château où nous estions prisonniers, fort peu de sepmaines auant notre relaxation«; og at det allerede i Begyndelsen af Grev Rantzaus Ophold på Øen var bestemt, at Fuchs skulde afløses af en anden, sees af Nyt histor. Tidsskr. a. St. 423. Der synes iøvrigt næppe at kunne være Tvivl om, at Lytkens kun midlertidig har overtaget den nævnte Post. Rigtignok nævne både Ulfeldt og Leonora Christina, som man har set, ham som Gouverneur, og i »Regnskab over Bornholms Land« for 1661—62 (Rentek. Ark.) kaldes han Oberstlieutenant og »Commendeurer« på Hammershus, ligesom det også her siges et andet Sted, at han »kommanderede på Hammerhus og over Bornholm« (i et Bilag til Regnskabet omtaler Lytkens selv sit »Kommandantskab«). Men ligesom det på den anden Side ikke har været mig muligt at finde nogen egenlig Bestalling for ham, synes han også i officielle Skrivelser kun at nævnes ved sin militaire Titel, og, hvad der forekommer mig mest afgjørende, den 18de Februar 1662 får Hans Skrøder (senere Løvenhjelm) virkelig Bestalling at være »Kommandant og Befalingsmand på Bornholm« (Rentekammer-Arkivets Bestallingsprotokol), efterat Fuchs den 17de Februar har aflagt sit Regnskab for Bornholm (Original-Regnskabet er vedlagt Amtskriverens Regnskab over Bornholms Land 1661—62). Det kan tilføjes, at det fremgår af Fuchs's Regnskab, at han er vedblevet at beregne sin Gage som Gouverneur indtil den ovennævnte Dato: 17de Febr. 1662, ligesom også, at efter hans Død gør hans Enke Marie Jenne (!) Rootcaes, ved Skrivelse at 12te April 1664, Fordring på en tilsvarende Gage fra hin Dato og til den 2den Juli 1662, på hvilken Dag der var udfærdiget Fuchs Bestalling at være Gouverner i Nyborg (hendes

Le gouverneur va premièrement auprès du mary, comme il falloit, qvi fait des difficultez de signer, parce q'on y avoit encore ajouté des biens de çà-et-là (!), et entre autres principalement cela, qv'on ne devoit jamais playder contre Fos. Le mary disoit d'aimer mieux de mourir. Le bon gouverneur va trouver la femme et luy dit tout, la prie de parler à son mary de la fenêtre: qvand il sçauroit q'velle luy auroit parlé, il retourneroit à luy. Elle remercie le gouverneur, et, qvand il étoit sorti, elle parle à son mary, le persuade de signer, ainsi le gouverneur la fait signer aussy, et après cela, vers les 9 heures du soir, son mary vint à elle, ayant alors été séparés justement 26 semaines¹⁾). Un samedy ils furent séparés, et

orig. Skrivelse er vedlagt det nævnte •Regnskab over Bornholms Land•). Hvad Lytkens angår, er han formodenlig trådt tilbage i sin militære Stilling, indtil han den 4de Juli 1663 fik Bestalling at være Kommandant i Christianspris Fæstning (Rentek. Ark. Bestallingsprotokol). Den 7de November 1667 fik han Bestalling at være Kommandant i Frederiksørt Fæstning (smstds.). — I det her omhandlede Tidsrum kan iøvrigt endnu nævnes en Mand, der selv skriver sig •Kommandant på Bornholm•, nemlig Oberst Michael Eckstein (se således Bilag til •Regnskab over Bornholms Land• for 1660—61). Han var dog, som det både sees af utrykte Kilder og af Thura's Beskriv. over Bornholm og Christiansø S. 275 kun •Kommandant og Chef over Rytterne• på Øen.

¹⁾ Angående de Forhandlinger mellem Lytkens og de fangne, som endelig førte til Underskrivningen af den Ulfeldt'ske •Revers•, beretter Ulfeldt omstændeligt i sin Apologi. Om Samtalen med Leonora Christina siger han, at skjønt der var sat Kasser for deres Vinduer for at holde Lyset ude og hindre dem i at tale sammen, kunde dette sidste dog af og til lade sig gjøre, når alt var stille og det ikke blæste. Ved den her omhandlede Lejlighed skete det da også med Lytkens's Tilladelse, og da nu Ulfeldt spurgte sin Hustru, om hun mente de burde foretrække at leve eller at dø, hvilket sidste de truedes med, hvis de ikke underskrev, svarede hun med disse latinske Vers:

Rebus in adversis facile est contemnere mortem,
Fortius ille facit, qui miser esse potest.
Accidit in puncto, quod non speratur in anno.

Selve Reversen (som i originalt Duplikat findes i Geh. Ark., Ulfeldt'ske Sager Nr. 17) er dateret Hammershus den 14de December 1661, og denne Dag må altså betragtes som den, da Fangerne kom sammen igjen. Ligesom hin første Revers kun i ganske enkelte, mindre væsenlige Punkter afviger fra den, som senere undertegnedes i København, således forefindes også i hin allerede den Artikel, der angår Fuchs, og af Ulfeldts Apologi ser man, at Forbudet mod at drage Fuchs

un samedy ils se revirent. Fos étoit encore au château; comme il enrageoit de belle rage, cela est facile à croire; le tems permet pas d'en parler. Deux jours après, ils s'embarqvèrent et vinrent à Copenhagve, furent reçus auprès du Tollboe du c. Rantzow et de Gabel¹⁾). La reine n'en scavoit rien; comme

til Ansvar var noget af det, der gik ham allermest til Hjerte. Dagen efter, at Ulfeldt og hans Hustru vare komne til Kjøbenhavn, måtte de underskrive en ny Revers, og da denne, som antydet, i alt væsenligt er en Gjentagelse af den forrige, har Ulfeldt sikkert ikke Uret, når han i sin Apolozi siger, at det nærmest skete, for at Dateringen fra Kjøbenhavn i Verdens Øjne kunde give det Udseende af, at det nævnte Aktstykke var udstædt efter Fangenskabet, frivilligt og uden Tvang. Denne senere Revers (hvorfet orig. Exemplar bevares i Geh. Ark., Ulfeldt'ske Sager Nr. 17) er dateret Kjøbenhavn den 21de December. Den udkom i Trykken, også oversat på tysk, men (ligesom den ovenfor omtalte •Deprekaitionsskrivelse.) i et meget forkortet Udtog og med Datoen 23de December (således er den også trykt hos Paus: Corf. Uhlefeldt 2, 211—14). Hvorledes det forholder sig med denne Datering, kan jeg ikke bestemt sige, da Ulfeldt i sin Apologi kun omtaler én Underskrivning i Kjøbenhavn. Dog var det vel muligt, at den danske Regering, som i sin ængstelige Bekymring for at få Ulfeldt bundet så forsvarligt som muligt undertiden bliver ligefrem komisk, kan have ønsket at få et Exemplar af Reversen underskrevet af ham, efter at han på ny havde aflagt Troskabseden til Fredrik III., hvilket efter Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 439 synes at være sket den 22de December (på den ved Edsaflæggelsen benyttede Formular, som findes i Geh. Ark., Ulfeldt'ske Sager Nr. 17, er ingen Dato angivet); medens U. selv ikke har set andet heri end Ønsket om at få et ligefrem Duplikat af den virkelige Revers og derfor har ladet denne senere Underskrivning uomtalt. — Foruden Reversen af 23de December bliver der imidlertid endnu én Revers af 22de Decbr. tilbage (trykt hos Holberg: Dmks. Riges Hist T. 3. S. 563—64, og hos Paus a. St. S 210—11, som Ulfeldt heller ikke omtaler, og hvis Betydning jeg hverken er i Stand til at indse eller forklare.

¹⁾ Jvfr. Wolff's Journal 1816, 3,136. Det hedder her, at de kom til Staden den 21de Decbr., bleve modtagne ved Toldboden af Rantzau og Gabel og kjørte derpå i Rantzau's Karet til hans Gård i Kannikestræde (forhen Kantsleren Chr. Friis's Gård), hvor de blev indlogerede i Værelserne ved Jorden. Med Hensyn til den her angivne Dato er der det at mærke, at Ulfeldt i sin Apologi siger, at den kbhvn. ske Revers blev underskrevet af ham næste Dags Aften, efter at de vare komne til Kbhvn.; og da nu den originale Revers har Datoen 21de December, synes man allerede heraf at måtte slutte, at Ankomsten har fundet Sted den 20de. At dette virkelig er så, bekræftes imidlertid udtrykkelig ved den svenske Resident Duval's Udsagn (Becker: Saml. til Dmks. Hist. 1 D. S.

on le disoit, elle se mit si fort en colère qv'elle ne voulut aller à table¹⁾. Pour le faire court, le roy tint bon alors, et, comme elle ne vouloit pas accepter les remercimens de Monsr et de sa femme, le roy lui commandoit de l'accepter par écrit²⁾. Les jours de noël 1660, ils étoient à Copenh . . . dans la maison du c. Rantzow, après, ils alloient en Fyhn, sur la terre de Ellensborg, qvi leur étoit demeuré de grâce³⁾. — Son mary, ayant permission d'aller en France prendre les eaux pour 18 mois⁴⁾, part avec sa famille d'Ell. . . 1662, au mois de juin, met pied à terre à Amsterdam. Notre femme va delà pour Brugges pour louer une maison, revint à Amsterdam⁵⁾. Sa fille Hélène tombe malade de petites véroles, elle demeure auprès d'elle, et son mary avec ses autres enfans vont à Bryge. Qvand sa fille fut remise, elle va trouver son mary et ses enfans. Fait compagnie à son mary, qvi va en France; venant à Paris, les médecins ne trouvent bon qv'il

272), ligesom det også stemmer med, hvad der siges et andet Sted i den i Wolff's Journal a. St. trykte Beretning, nemlig at U. aflagde Troskabseden på den 3die Dag af sit Ophold i Kbhn., for så vidt det da er rigtigt, hvad der i forrige Anmærkning er antaget, at Edsaflæggelsen gik for sig den 22de December.

- ¹⁾ Jvfr. Becker: Saml. til Dmks. Historie 1 D. S. 273.
- ²⁾ Ulfeldt skrev to Gange til Kongen under sit Ophold i Kjøbenhavn, nemlig den 21de og 26de December (Nyt histor. Tidsskr. a. St. S. 438 og 440; Originalskrivelserne i Geh. Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 17), men opnåede ikke at få nogen personlig Avdiens
- ³⁾ Ellensborg hørte til Arven efter Leonora Christinas Moder, Fru Kirsten Munk. Afrejsen fra Kjøbenhavn gik for sig den 27de December; se Wolff's Journal 1816, 3,137, Becker: Samlinger 1 D. S. 272—73.
- ⁴⁾ Denne Tidsangivelse stemmer ikke blot med, hvad Korf Ulfeldt siger i sin Apologi, men også med den svenske Resident Duvalls Udsagn i et Brev af 12te April 1662 (Becker: Saml. til Fredr. III.s Hist. 1 D. S. 283). Den endelige Rejsetilladelse, der nok egenlig kun gjaldt Aachen, udvirkede han ved Henrik Bjelkes Hjælp. Det første Brev, hvori han anmodede Bjelke om hans Bistand i denne Sag, er af 11te Marts 1662 (Orig. i Geh. Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 17); men at han dog i Forvejen havde henvendt sig til andre, fremgår af et Brev af 20de Marts, ligeledes til Bjelke (smstds.), hvori han ytrer, at det er mere end 6 Uger siden han (gjennem Gabel) begyndte at søger om sin «Congé», men at man endnu ikke har svaret ham.
- ⁵⁾ Den 25de Juli overværede Leonora Christina med sine Sønner og en af Døtrene Opførelsen af en Tragedie, der handlede om Karl I. af Eng-

prenne les eaux¹⁾), il retourne à Bruge. Son mary prie sa femme de faire le voyage pour Angleterre et de prendre son fils ainé avec; elle luy fait des obstacles et luy montre évidemment qv'elle n'obtiendra rien, qv'elle ne feroit qve de grandes dépenses: elle avoit des exemples qvi l'asseuroient qve le roy d'Angleterre ne payeroit jamais son mary. Il n'eût pas été à détourner de son dessein alors, si la rencontre de son fils avec Fos ne fût survenue²⁾, qvi empêchoit le voyage cet hyver et suspendoit les malheurs de notre femme, mais les détournoit pas. Car vers le printems le même dessein devoit être exécuté, notre femme eut d'aide le gentilhomme, qvi la svivoit après³⁾, pour dissuader son mary, mais il n'y avoit point de raison qvi valoit, il croyoit qve le roy ne pouvoit oublier les bienfaits reçus et refuser de payer sa cousine. Notre femme s'apprête pour partir, puisqve son mary le veut. Le jour qv'elle luy dit le dernier adieu, jour bien fatal, le coeur ne disoit pas à son mary qve ce seroit les derniers embrassemens qv'il luy donneroit, car il étoit si satisfait et

land, i Amsterdam. Ved denne Lejlighed så Ole Borck hende: se Chr. Bruun: Curt Sivertsen Adelaer S. 126 Anm.

- ¹⁾ Om Ulfeldts Rejse til Paris se »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 29—30; Skandinav. Litteraturselsk. Skrifter 1806, S. 193—94 og 1808, S. 158; Hofman: Danske Adelsmænd 2 D. S. 302. I et Brev fra Korf. Ulfeldt til Henrik Bjelke, dateret »Brugge le 26 de 9vember 1662« (Geh. Ark., Ulfeldt'ske Sager Nr. 17), omtaler Brevskriveren selv denne Rejse. Blandt andet siger han, at han var 21 Dage i Paris og talte i den Tid 2 Gange med Kongen af Frankrig; måske er det det, der har »troublé« Hannibal Sehested (der havde skrevet hjem om Sagen); imidlertid »je uous asseure qu'en tout ce qui a esté parlé, on n'a pas seulement songé à luy ny à ses interests, car ce sont des choses dont ie ne me mesle pas, i'ay des interests particuliers qui m'y ont obligé de luy parler, qui ne concernent en rien tout ce qui peut toucher le Royaume des (!) Denemark ou les interests de sa Majesté, mais mes seuls petits interests qui ne peuvent attoucher à ame uiuante qu'à moy mesme, et ce qui concerne ma détentio[n] en Suède, et i'ay ououlu negotier cela en passant«, etc.
- ²⁾ Om Fuchs's Mord se »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 20—21, hvor jeg har nævnet de vigtigste trykte Kilder, som have Hensyn til denne Sag. Hertil kan nu også føjes Danske Saml. 6 Bd. S. 232—33.
- ³⁾ Den fra »Jammers-Mindet« og andre Steder bekjendte Cassetta, der i en senere Tid giftede sig med Leonora Christina's ældste Datter Anne Katherine. 1663 levede hans første Kone endnu, se Danske Saml. 6 Bd. S. 232.

si plein de joye q'velle et tous s'émerveillèrent; elle au contraire étoit triste. Le dernier jour de leur entrevue fut le 24e de may 1663. Elle eut bien de traverses d'abord et duroit assez, devant q'velle eût l'honneur de parler au roy¹⁾. Le roy salua à la mode du pays, la traittoit de cousine et promettoit toute sorte de satisfaction: q'il envoyeroit son premier secrétaire²⁾ à elle pour voir ses papiers, ce q'il fit. Le secrétaire luy fit de belles promesses, mais traînoit toujours le tems. Le résident Petkum, résident pour le roy de Dannem . . . , la vint visiter (luy avoit fait qvelqves obstacles en ses préentions, à ce q'on luy disoit); elle luy montre ses papiers, l'informe de l'affaire, luy dit que le roy de Dannemarck avoit eu tous ses papiers entre ses mains et de grâce les avoit fait rendre³⁾). Ce traître fait semblant d'entendre bien l'affaire, luy promet d'y contribuer luy-même q'velle peut avoir ses payes. Mais ce Judas songeoit toujours pour la trahir, luy demande si elle n'aime pas à se promener, luy parle de belles maisons, jardins et parcs, luy offre son carrosse. Mais non, notre femme n'étoit point pour les promenades. Comme il voyoit de ne pouvoir l'attrapper, il eut un ordre de l'arrêter. Notre pauvre femme ne scavoit rien de tout cela, eut lettre sur lettre de son mary de retourner. Elle prend congé du

¹⁾ En interessant Samling af Aktstykker, som belyse Beskaffenheten af Ulfeldt's Fordringer på Karl II., Leonora Christinas Forhandlinger med den engelske Regering, samt endelig det ulykkelige Udfald af hendes Rejse, er udgivet i Danske Magazin 3 R. 2 Bd. S. 54 fl. Hermed kan jævnføres -Jammers-Mindet- 2 Udg. S. 7-8 o. fl. St. og Danske Saml. 6 Bd. S. 230—32. En Kilde, som hidtil ikke vides at have været benyttet, haves endelig i den højst vigtige Regest-Samling, som under Titlen -Calendar of State Papers- udgives på den britiske Regerings Bekostning. I det Bind af denne Samling, som omfatter Årene 1663—64, findes adskillige mærkelige Oplysninger angående Leon. Chr.s Anholdelse i Dover og det mod hende øvede Forræderi, Oplysninger, der give et klart Indblik i den engelske Regerings nedrigte Adfærd i hele denne Sag. Alle de paagjældende Stykker ville blive aftrykte nedenfor mellem Tillægene, hvilket dog ikke afholder mig fra allerede på de nærmest følgende Sider at anføre et og andet af dem.

²⁾ Sir Henry Bennet, senere Lord Arlington, der spillede en Hovedrolle i hele denne Affære; se Danske Magazin a. St. S. 58.

³⁾ Nemlig efter Fangenskabet på Bornholm.

roy par une lettre, donne ses papiers à un avocat sur un récé-pissé¹⁾, et part de Londres. Venant à Douvers, croyant de s'embarquer le soir pour la Flandre, voicy un lieutenant du nom Braten²⁾, qvi luy vint montrer un ordre du roy d'Anglet . . . , qv'elle lut elle même, qvi contenoit, qve le gouverneur³⁾ arrêteroit une telle dame et la feroit loger au château jusques à d'autres ordres. Elle demande la raison pourqvoi? Il dit, qv'elle étoit partie sans permission du roy⁴⁾. Elle luy dit d'avoir pris congé du roy par écrit et parlé le jour devant son départ au premier secrétaire et vice-amiral Aschew⁵⁾, qvi luy disoient l'adieu. Qvant elle vint au château, l'homme de Pet-kom se fit voir, qvi se nomme Peter Dreyer; alors le lieutenant luy dit: »C'est le roy de Dannemarc qvi vous fait arrêter.« Elle demande la cause. Rp. »Vous êtes sans doute parti incognito de Dannemarck.« Elle luy répond à cela, comme le roy de Dannem. avoit donné permission à son mary et un terme de 18 mois, qvi n'étoit pas encore expiré. On commande de faire ouvrir ses coffres et ceux du gentilhomme de sa svite, on prend tous les papiers. Après, Dreyer luy

¹⁾ I et Brev af 8de Juli, skrevet samme Dag eller Dagen efter, at hun havde forladt London, kalder hun denne Mand Mr. Mowbray; se Danske Magazin a. St. S. 61; jvfr. S. 60.

²⁾ Således skriver hun i Almindelighed hans Navn. Men i de første Dage af sit Fangenskab trode hun, at han var Kaptajn (Danske Saml. 6 Bd. S. 231—32), og der er derfor næppe Twivl om, at det er den samme, som hun i et Brev af 16/7 1663 kalder «le capitaine Broughton», se Danske Mag. a. St. S. 65.

³⁾ Gouvernør i Dover var dengang Kaptajn John Strode

⁴⁾ Jvfr. Calendar of State Papers 1663—64. London 1862. pag. 197: Instructions [by Sec. Bennet] to Thos. Parnell, to go to Dover Castle to deliver instructions, and assist in their execution, relative to a certain lady [the Countess of Uhlsfeldt], who is not to be permitted to depart, whether she have a pass or not, but to be invited, or if needful compelled to lodge at the Castle etc.—I et smstds. S. 224—25 omtalt Udkast til en af Regeringen besørget Avisartikel om Leon. Chr.s Anholdelse i Dover og senere Oversendelse til Danmark hedder det: •She was in England when the conspiracy against the King of Denmark's life was detected. The King of England had her movements watched, when she suddenly went off without a pass, for want of which she was stayed by the Governor of Dover Castle• etc.

⁵⁾ Det er: Sir George Askew (eller Ayscue).

parle, elle luy demande pourqvoi on la traitte ainsy. Il dit de ne sçavoir la vraie cause, mais qv'il croyoit que c'étoit pour la mort de Fux, qv'on crut qv'elle étoit cause de sa mort. On luy disoit toujours cela, et jamais autre. Ce double traître de Braten fait le galant¹⁾, l'entretient, la fait parler anglois (comme elle étoit plus hardie de parler cette langve que nulle autre), qv'elle commençoit seulement de bien apprendre, ayant eu un maître de langve à Londres. Un jour, il luy dit qv'on fit dessein de la mener en Dannemarc. Elle luy disoit qv'il n'étoit pas besoin de l'envoyer en Dannem.: elle y iroit bien d'elle même. Il disoit: »Vous sçavez vous même votre fait, si vous ne voulez y aller de bon coeur, je ferai bien en sorte que vous pourrez aller en Flandre.« Elle ne voyoit pas que cela fût faisable, encore qv'il eût la volonté bonne; elle parle avec luy des moyens, voit qv'il ne la contente pas, ne se fie à son discours; comme il étoit fin, il luy fit accroire que le roy la vouloit faire aller secrètement, et que luy prendroit le tout sur soi, que le roy avoit ses considérations, pourqvoi il ne la vouloit pas livrer entre les mains du roy de Dannem. Cette tromperie avoit de belles couleurs, car elle avoit écrit diverses fois au roy durant son arrêt et le prié de ne pas récompenser les services de m^r son mary avec un plus long arrêt, ne parlant de ce qv'elle avoit fait à la Haye pour luy: elle avoit pris ses joyeaux et bagves et luy donné, lorsqve son hôte ne luy vouloit plus donner à manger²⁾). Sa prétension n'étoit pas petite, elle passoit $\frac{m}{20}$ pattacons. — Notre femme se

¹⁾ Jvfr. det i Danske Saml. 6 Bd. S. 230—32 udgivne Brev. Med Hensyn til den Slutning, den ærede Udg. drager af de der brugte Ytringer angående det Indtryk, som Bratens Galanterier skulde have gjort på Leonora Christina, må jeg dog bemærke, at Brevet aldeles øjensynligt er skrevet med Bevidstheden om, at det vilde blive læst af hendes Bevogtere, ja det tør vistnok endog temmelig dristigt siges, at det er skrevet i den bestemte Hensigt, at det skulde læses af dem.

²⁾ Et af hendes Breve til Karl II., skrevet under Fangenskabet i Dover, er trykt i Danske Mag. a. St. S. 63—64. I dette forekommer dog ingen Hentydning til den anførte Omstændighed, hvorimod en sådan findes i et den 30te Juni skrevet Brev (til Statssekretær Bennet?), trykt a. St. S. 60, hvormed kan jævnføres et Brev til Karl II. af 25de Juni (a. St. S. 59).

laisse persvader que le roy d'Angleterre la vouloit faire s'en aller secrètement. Le traître Braten luy dit qu'il trouvoit bon pour se déguiser qu'elle s'habillât en homme. Elle disoit de n'avoir que faire de se déguiser, personne ne la poursvivoit, et encore, si cela fût, elle n'iroit pas avec un autre homme qui n'étoit pas son mary, déguisée. Après qu'elle avoit été arrêtée 17 jours à Dovers, elle se laisse mener de Braten, la nuit, vers les remparts, descend d'un haut escalier, qui se rompoit en descendant, passe le fossé, qui n'étoit pas difficile; de l'autre côté il y avoit un cheval pour elle, mais le gentilhomme, sa servante et le valet du gentilhomme alloient à pied; son laqvai on ne voulut qu'il allât avec, Braten fit semblant de ne le pouvoir trouver et que le tems pressoit; c'étoient puisqu'ils avoient peur qu'on se défendroit. Qvand elle arriva où ces traitres étoient, son gvide donne des signes, bat deux pierres l'un contre l'autre. Voicy que 4 hommes armés¹⁾ s'avancent, Petkom avec Dreyer étoient un peu loing delà, l'un luy met une pistolle sur la poitrine, l'autre une épée, et disent: «Je vous prend prisonnier»; les autres deux fourbes disoient: «Nous vous menerons à Ostende». Elle s'avoit toujours doutée d'une trahison, étant au lieu où elle jouoit le maître, et parlé avec le gentilhomme²⁾, en cas que cela arrivoit, ce qu'il y auroit à faire, si on se devoit laisser prendre ou se défendre; elle concluoit de se laisser trahir sans se remuer, puisqu'elle n'avoit rien pourqvoi craindre, on [ne] la pouvoit aller sur la vie, parceque son fils avoit vangé l'affront fait à ses parens. Ainsi elle ne fit nulle résistance, les prioit de ne se pas tant painer: qu'elle iroit bien de soi-même, car deux hommes la tinrent si fort que cela luy fit mal au bras; on vint avec une bouteille de vin sec pour la désalterer, mais elle ne voulut boire, elle avoit une bonne pièce à marcher à pied, car elle ne voulut plus monter à cheval. Elle s'emportoit un peu vers son gvide, le prioit en anglois de saluer le gouverneur de sa part³⁾, mais

¹⁾ I «Jammers-Mindet» angives Tallet til 8; se 2 Udg. S. 8.

²⁾ o: Cassetta.

³⁾ Man ser heraf, at hun ikke anså Gouvernøren, Kapt Strode, for Medvider i Forræderiet. Det er i denne som i andre Henseender meget oplysende at læse følgende Uddrag af en Skrivelse fra Statssekretær

de dire au traître Braten toutes les injures qv'elle pouvoit trouver à la hâte en cette langve, qvi ne luy étoit pas tout-à-fait familière. Elle avance vers le batteau, le vaisseau qvi la devoit mener étoit à la rade devant Dunis¹⁾, elle dit à Dieu au gentilhomme; elle avoit deux brasselets avec des diamans qv'elle luy vouloit donner pour les faire tenir à ses enfans, mais, comme il craignoit qv'on luy l'ôteroit, elle les remettoit pour l'en pas charger; elle donnoit une pistolle à son serviteur, et avec cela un batelier la portoit dans le bateau; elle fut mise dans une frégatte angloise qve Petkum avoit loué, et Dreyer alloit avec²⁾. Elle étoit 13 jours en chemin, arrivoit auprès du Tolboe le 8 d'août 1663, à les 9 heures du matin. Vers les 12 heures, le colonel Rosenkrantz, le major de la ville, Bilde, et un autre entrèrent au bord, mais ne la parloient pas. Un peu après, le capitaine Ahlefeld vint demander parler à elle dans la cajutte, luy disoit qv'il avoit ordre de la commander de luy rendre tout son or, argent et lettres, et son couteau; elle le fait, tire ses brasselets, bagves, son argent, des lettres, qvi étoient des copies de celles qv'elle avoit écrites au roy d'An[g]leterre et à ses ministres, met le tout dans un pot de service, qv'elle avoit d'argent, et luy le baille; il met un papier, le cachette et s'en va. Une heure environ après, le général major Ahlefeld vient, luy fit de grans complimentens, se réjouit de sa santé etc. et disoit qve le capitaine avoit mal entendu de luy prendre ses joyeaux et son argent, qve ce n'étoit qve des lettres qv'on demandoit, luy rendit le tout dans le même pot; elle n'en tiroit qve les brasselets et bagves, qv'elle remis sur ses bras et doits. Le général major luy

Bennet til Kapt. Strode af 1ste August 1663 (Calendar of State Papers 1663—64 pag. 224): •The King is satisfied with his [Gouvernørens] account of the lady's escape and his own behaviour; continue the same mask, of publishing His Majesty's displeasure against all who contributed to it, especially his lieutenant, and this more particularly in presence of M Cassett, lest he may suspect connivance•; etc.

¹⁾ ɔ: The Dunes ell. Downs, Sandbunker foran Dover.

²⁾ Skibet afsejlede fra Dover den 28de Juli, se Danske Mag. 3 R. 2 Bd. S. 76 og 77.

disoit cent choses, il étoit si aise que tout luy riolet, et comme on avoit mis tant de musqvetaires dans le vaisseau qv'il n'y avoit pas plus de place, il disoit: »Vous étez bien incommodée de tant de personnes et de ce tumulte, vous aurez bien tôt repos.« Elle disoit: »C'est un grand plaisir d'avoir du repos, mais on en a par fois trop de repos.« »Pour vous, madame,« disoit il, »vous aurez la visite de plus grands de la cour, et qvand vous viendrez à la ville, ma femme aura l'honneur de vous servir et faire avoir des choses nécessaires.« Elle répliquoit: »Vos complimens, monsieur, son[t] de si haute lute que je n'y scay répondre, et comme je n'ai le bonheur de connoître mad. votre femme, je n'ai garde de prétendre ses services. Pour ce qui m'est nécessaire, j'en serai bien pou[r]vue sans qv'elle ni vous vous mettiez en peine.« Il demandoit s'il diroit qvelqe chose au roy de sa part. Elle le prioit de la recommander aux bonnes grâces du roy et de la reine. Il s'en va, et après deux heures revient et la prie de descendre dans un bateau prêt, dit qv'elle aura bien tôt le tems de se reposer. (Il repose à présent après beaucoup de douleurs d'ame et d'esprit; il mourroit comme un désespéré). Qvand le bateau arrivoit icy au pont vis à vis les fenêtres du roy, le capitaine Ahlefeld luy donne la main et la mène à la tour, dans une prison qv'on nomme l'Église Obscure. Le capitaine Ahlefeld montroit un regret de ce qui lui étoit commandé. Vous scâurez aussy que le vieux voigt Joachim donnoit du contentement au peuple, qui étoit assemblé en grand nombre pour voir ce spectacle: il fit semblant de ne pouvoir ouvrir la porte de la tour, pour la faire attendre¹⁾. Avec quelle constance et courage elle entroit dans la tour, je laisseray dire aux autres qui l'ont vu. Un moment après que la tour étoit fermée, on vient ouvrir sa prison, et le c. Rantzow, le chancelier, Gabel

¹⁾ I Randen står følgende Anmærkning: »Il ne faut pas oublier de vous dire, comme Birgitta Vlf. se moqvoit de notre femme ce jour-là. Elle s'avoit mise dans un charriot de poste pour la mieux voir, et, étant sur ses pieds, elle riolet de gorge déployée. Notre femme et le gen. maj. se tournoient pour la regarder. Il demande à notre femme si elle la connoissoit. Elle dit de non, qv'elle la croyoit peu sage.«

et le secrétaire Krag entrèrent¹⁾, luy donnent la main. Le chancelier tenoit la parole et disoit: »Madame, Sa Majesté, notre souverain, a de grandes raisons de vous traitter de la sorte, les quelles vous scavez.« Elle répondroit: »Je ne scai qve raison Sa Majesté a, mais qve je svis misérable et traitée extrêmement rude, cela je scai.« Il reprit: »Sa Majesté a des suspicions de votre personne.« Elle répliquoit: »C'est un grand malheur pour moi, mais je veux espérer qve Sa Majesté se laissera informer et perdra ses suspicions.« Il luy fit cinq demandes: 1) Ce qve son mary avoit fait en France le dernier voyage? 2) Ce qv'elle avoit fait en Angleterre dernièrement? 3) Qvi étoit avec elle en Angl.? 4) Si elle avoit encore sur soi des lettres? et 5) Avec qvi elle avoit correspondance en Dannem . . . le tems de son dernier absence?²⁾ A la première demande elle disoit, qve son mary étoit allé en France pour prendre les eaux de . . .³⁾, mais, ayant fait consulter les médecins de Paris sur sa maladie, ils ne trouvoient bon qv'il y allât. Il avoit aussy parlé avec un docteur qvi étoit en grande réputation en Hollande sur le même sujet, qvi se nommoit Borri. A la seconde, elle leur contoit toutes ses prétensions qvi étoient la cause de son voyage. A la troisième elle nommoit les personnes qvi avoient été avec elle. A la quatriesme, qv'elle n'avoit plus de lettres sur soi, qv'en Angleterre on avoit pris ses lettres, et sur le vaisseau, il y avoit 3 ou 4 heures, elle avoit donné à un capitaine le reste des papiers qv'elle tenoit. A la 5me demande, elle leur nommoit les personnes avec les quelles elle avoit correspondée, qvi n'étoient qve fort peu en nombre, hormis le c. Rantzow et

¹⁾ Således også i »Jammers-Mindet«. Den svenske Resident Lilliecrona siger (Becker: Saml. til Dmks. Hist. 2 D. S. 11), at de Personer, der ved denne Lejlighed forhørte Leon. Chr., vare Rantzau, Reedtz, Rentemester Hundorp og Dr. Ernst.

²⁾ Angående de i det hele lidet betydende Afvigelser mellem Selvbiografiens og »Jammers-Mindet«s Beretning om dette første Forhør må jeg væsenlig henvise Læseren til »J.-M.« selv. Den største er, at der i »J.-M.« siges, at Leon. Chr. allerede ved denne Lejlighed blev spurgt om, hvem der besøgte hendes Mand i Brygge, et Spørgsmål, der i Selvbiografien først ansøres under det 2det Forhør. Jvfr. dog ovenfor S. 137.

³⁾ Navnet står in blanco.

Gabel, il n'y avoit que trois: deux dames et un cavalier¹⁾), le dernier avoit eu une lettre d'elle. Ces mess^{rs} s'en alloient avec cela. La porte fut fermée, mais un moment après ouverte de nouveau. Voicy la gouvernante de la reine, la femme de sa chambre et la confidente, Abel Cathrine, qui entrent; les deux femmes étoient chargées des habits et linge qu'elles portoient. La gouvernante donne le bon jour et dit que la reine a commandé qu'elles la devoient deshabiller²⁾). Abel Cathrine fait l'office, elle fut toute dépouillée, chemise et tout, on défit ses cheveux, si elle n'avoit rien gardé là dedans; Ja gouvernante, pas contente de cela, commande Abel Cathrine de fouiller le corps nud, ce qu'elle fit. Alors notre femme s'en rioit, disant: «Vous ne trouverez rien de nouveau-là, mais n'avez vous de honte de me traitter ainsi et d'être si impies?» Abel Cathrine s'excusoit, disant: «Nous sommes des servantes, il faut bien faire ce que nous est commandé; j'ai fait mon serment que je vous devois tout prendre et pas laisser un fil de votre, mais ne croyez pas pour cela que vous perderez vos(!) bijoux et habits, non, la reine ne fait chercher qu'après des lettres, tout le reste sera gardé et cacheté.» Notre femme pria de lui laisser une petite bagve qui ne valoit qu'un ducat, mais non, ils prirent tout, lui donnant une chemise, un cottiillon de linge imprimé, des bas de soye, des pantouffles et une

¹⁾ I •J.-M.• nævner hun 2 Damer og 2 Herrer, nemlig Henrik Bjelke og Oluf Brokkenhuus. Med Hensyn til denne sidste kan bemærkes, at jeg ved en, som man skulde tro, pålidelig Kilde (se Pontoppidan: Danske Atlas T. 3 S. 58) er blevet forlebet til i •J.-M.• (2 Udg. S. 32) at ansætte Året for hans Udnævnelse til Landsdommer i Sjælland til 1665 i Stedet for 1662. At dette sidste er det rigtige, fremgår bl. a. af Becker's Saml. til Dmks. Hist. 1 D. S. 282. Også omtaler Korf. Ulfeldt i et Brev til Henrik Bjelke af 20/8 1662 (Geh. Ark., Ulfeldt'ske Sager Nr. 17) Brokkenhuus's •Avancement•, som han for en Del mener kan tilskrives Bjelke, og hvorfor han på sine egne og Leonora Christina's Vegne takker ham. Svenstrup Len synes Oluf Brokkenhuus at have fået 1646 (da han også nævnes som Befalingsmand over Lyse Kloster i Norge), 1666 mistede han det. Han levede endnu 1670. Se om ham, foruden •J.-M. a. St., Saml. til d. norske Folks Historie 3 Bd. S. 157, Danske Mag. 5 Bd. S. 23 og 44, Kort og Sandferdig Beretning om Dinas Proces. Kbh. 4to, Nyerup: Friderik III. S. 50 og 52, Danske Herregårde 6 Bd., Svenstrup, T. Becker: To Fortællinger S. 145.

²⁾ I •J.-M.• er det Abel Cathrine, der siger dette.

robbe longve de soye. Après cela, ils cherchèrent par tout dans les coins, eurent un garçon pour les aider à chercher, trouvèrent un étuit, un horologe d'or, fort bien fait, qvi sonnoit, et une plume d'argent. Qvand elles furent parties, Joachim entre et dit: »Léonor, qv'étoit ce qve vous aviez caché? Pour-qvoi l'aviez vous caché?« Elle ne luy répondoit mot, le regardoit seulement q'il jouoit si bien sa personne, il avoit toujours la tête couverte (comme encore ce F.¹). Elle fut 9 jours dans cette vilaine prison, et en tout 5 fois examinée; les qvatre fois le connétable étoit avec²). Dans le deuxième examen, il la prioit de confesser la vérité, après luy avoir dit qve son mary avoit de mauvaises intentions contre le roy³). Elle leur demandoit en qvoi qve cela consistoit. Rantz.: »C'est vous, madame, qvi nous faut dire cela, vous le sçavez.« Elle, qvi ne sçavoit de rien, ne leur put rien dire. On luy demandoit après ceux qvi avoient donné la visite à son mary à Bruggves. Elle leur nommoit ceux qv'elle connoissoit, disoit qv'il y avoit d'autres qv'elle ne connoissoit pas et qv'elle ne voyoit pas, car ce n'est pas la mode-là q'on donne la visite à mary et femme en un coup, ils ont des appartemens à part. On luy demandoit, s'il n'y avoit été chez eux-là des Holsteinois? Rp. Non pas qv'elle sçût. S'il n'y avoit été aucun ministre des roys, princes et ducs? Rp. Non pas qv'elle sçût. Après cela, Rantzow nommoit àpart l'empereur, tous les électeurs, princes et ducs d'Allemagne, demandant si personne de leurs serviteurs avoit parlé avec son mary? Il eut à tous àpart la même réponse. Le c. Rantzow la

¹) Dette kan ikke gå på Jochum Waltpurger, der forlængst var død, da Selvbiografiens blev skrevet. Mon Meningen ikke kan være: ligesom Fogden endnu gjør. Leon. Chr. kalder undertiden i nærværende Skrift Slotsfogden: le Voigt.

²) I •J.-M.♦ omtales og beskrives kun 4 Forhør, hvilket hænger sammen med, hvad jeg ovenfor (S. 135) har omtalt, at Selvbiografiens 2det og 3die Forhør i •J.-M.♦ skildres som ét eneste. — Ved •le connétable♦ kan ikke tænkes på nogen anden end •Feltherren♦ Schack, men denne omtales i •J.-M.♦ som kun nærværende ved 2 Forhør, nemlig det 3die og 4de.

³) I Overensstemmelse med, hvad der er sagt i foregående Anm., er det i •J.-M.♦ ikke Schack, men Kantsleren, Peder Reedtz, som indleder det 2det Forhør.

prioit de confesser la vérité, disoit: »Le roy vous fait prier, ditez le à cette heure, qv'il est temps, et que peutêtre vous obtiendrez grâce. Vous sçavez comme il arriva au maréchal de Biron; j'ai oui dire pour certain, que le roy de France avoit juré que si le maréchal de Biron eût confessé (!) la vérité du commencement, que le roy de France peutêtre luy eût fait grâce.« Notre femme eût qvasiment souri de ce peutêtre si mal placé, répondroit: »L'affaire du maréchal de Biron ne me touche point. Si vous voulez me dire ce que vous désirez sçavoir de moi, je vous dirai fidellement ce que j'en sçai.« Rantzow: »Ce sont des trahisons après qvoi nous demandons.« Rp.: »Je n'ai nulle connoissance des trahisons.« Rantzow: »Votre mary a pourtant présenté le Dannemarc à un autre prince.« Rp.: »Comment pouvoit mon mary présenter le Dannemarc à un prince? Le royaume estoit-il à luy? En pouvoit-il disposer?« Rantzow: »Il l'a pourtant fait.« Elle demandoit, à qvi? Rantz.: »Vous le sçavez fort bien; votre mary n'a rien tenu caché, il vous a tout dit.« Elle disoit: »Il est vrai que mon mary ne cachoit pas des choses devant moy qui nous touchoient tous deux, et je suis d'opinion qu'il n'eût pas caché une telle affaire, qui étoit de si grande conséquence, s'il en avoit eu qvelqe chose, mais je puis jurer sur mon salut: je n'en ai point de connoissance de nulle trahison.« Rantzow disoit trois ou qvatre fois le même, et bien sept fois il parla du maréchal de Biron, la prioit de songer à luy. Elle disoit une fois: »A qvoi bon de songer tant à luy, que cela me touche-t-il?« Au reste, elle répondroit le même sur les mêmes demandes. Au troisième examen, on commençoit par le même discours, qv'elle devoit dire ce qv'elle sçavoit. Elle pensa: je sai bien de choses qui ne touchent point à cecy; faut il dire cela? Elle prioit de rechef de luy dire ce qv'elle devoit dire. Rantzow: »Vous devez dire la vérité de cette affaire.« »Quelle affaire?« disoit-elle. Rantz.: »La trahison de votre mary.« Elle: »Je vous ai dit de ne sçavoir de nulle trahison, d'où vient ce soupçon que vous avez? ditez le moi, je vous en prie.« Personne ne répondroit. Rantzow parle bas au chancelier, et le chancelier luy dit après: »Madame, confessez ce dont on vous prie; souvenez vous que le roy est

un seigneur absolu, qv'il n'a qve faire de suivre les loix¹⁾; il vous peut contraindre de dire la vérité.« Elle répondoit: »Je sc̄ai fort bien qve le roy est absolu, je sc̄ai aussy qv'il est un seigneur chrétien, qv'il ne fera rien contre Dieu et sa conscience. Me voicy! Vous pouvez faire de moi ce qve bon vous semblera, je ne puis rien contre la force, mais je garderai ma conscience toujours nette.« Il n'y avoit nulle réplique là-dessus. Notre femme demandoit toujours (qvand ils étoient prêts pour sortir), qve le protocol fût lu. Le secrétaire Krag protocolloit. Il se trouva qv'il avoit écrit tout autre qv'elle avoit dit. Krag le vouloit disputer, mais le chancelier tint la partie de notre femme. Cet après dîner Joachim parloit à notre femme de la grande bonté du roy, en fit une longve dicente: qve la reine étoit aussy bonne, pourvu qv'on luy voulût dire la vérité et se fier d'elle; dit de plus: »Léonor, voulez vous écrire à la reine et mettre tout, toute l'affaire comme elle est, demander pardon et confesser la vérité? vous êtes une femme, ces pauvrettes sont de foibles créatures, elles peuvent bien-tôt tomber, elles se laissent facilement séduire; la reine aura égard à cela, écrivez! je vous jure qve je le porterois à la reine, et à fin qve vous ne craignez qve je lise ce qve vous écrivez, je²⁾ vous donnerai de la cire d'Espagne pour le cacheter³⁾. Notre femme, qui s'avoit proposé de ne luy répondre, même pas sur les demandes de nulle importance, elle ne luy répondroit rien. Il crut qv'elle dormoit (car elle étoit toujours au lit), il la prit par la main et disoit: »Léonor, dormez vous? Ne voulez vous pas répondre?« Elle avoit envie de luy faire sentir qv'elle ne dormoit pas, mais elle tournoit à demi chemin. Luy, fâché, murmuroit, disoit diverses fois: »Bien, bien, Gut, gut, nu, nu, Sie werden euch wol reden lehren.« La quatrième fois qve les commissaires étoient auprès de notre femme, le chancelier disoit:

¹⁾ Eller som det hedder på det tilsvarende Sted i »J.-M.« (2 Udg. S. 45): •hand er ikke bunden til Lowen.« Jvfr. iøvrigt ovfr. S. 200 L. 4.

²⁾ Håndskriften har: d.e.

³⁾ I »J.-M.« henføres denne Tiltale af Slotsfogden til Formiddagen efter det andet Forhør.

»Madame, le roy vous fait demander si vous voulez répondre pour votre mary?« Elle répondoit: »Oui, en tout ce que je pourrois.« Il demandoit après, si elle vouloit souffrir la même sentence? Elle disoit: »Quelle sentence, où son[t] les accusations?« Le secrétaire sort et fait entrer un gentilhomme de la chancellerie avec un bras plein de papiers. On lit devant elle une supplique des doctes de cette ville; le contenu étoit qu'ils prioient le roy de ne pas croire qu'eux avoient correspondé avec un tel, parloient de leur fidélité. Un autre du magistrat de la ville du même contenu¹⁾). Après cela, une sentence donnée contre son mary, une prière qui avoit été lu du prône, et une proclamation de la sentence. A ce coup elle ne pouvoit tenir ses larmes, se plaignoit qu'elle devoit vivre ce malheureux jour que d'entendre une telle sentence, prioit pour l'amour de Jésus de luy faire voir sur quoi cette rude sentence étoit fondée, et qui étoit le seigneur auquel son mary auroit fait cette offerte. Rantzow répondoit: »Madame, vous vous pouvez bien imaginer qu'on a eu des documens sur quoi se fonder, il y a de vos amis dans le conseil.« Elle répliquoit: »Gud bedre ded, on sait bien comme cela se fait, les apparences sont trompeuses (elle disoit cela en françois). Vous saviez bien que mon mary étoit tant de mois arrêté en Schonen, parceque les Svédois croyoient qu'il avoit correspondence avec le roy de Dannem. et ses ministres et le fait(!) avertir du dessein qu'eux avoient sur Copen . . . Il n'est personne qui sait mieux que le roy et vous autres messieurs, qu'il souffroit allors innocemment. Mon mary a toujours été en réputation pour un homme d'esprit, et je vous assure que, lors que je l'ai quitté, il n'avoit rien perdu de ses sens; comment seroit il possible

¹⁾ I «J.-M.» omtales ikke Erklæringen fra »les doctes«, d. e de højlærde, Universitetet. Derimod omtales der Gejstighedens Erklæring. Begge Aktstykker ere dog formodenlig blevne op læste ved hin Lejlighed. Om en tilsvarende Erklæring fra Kjøbenhavns borgerlige Ørvighed, der også nævnes i »J.-M.«, vides ellers intet. Adelens Erklæring er af en senere Dato end Forhøret, der i Følge »J.-M.« afholdtes den 13de August. Den bærer nemlig Datoen den 20de August (se bl. a. Paus: Korf. Uhlefeldt 2, 266; den latinske Oversættelse er dog, mærkeligt nok, dateret den 14de August).

qu'il eût entrepris de telles impossibilitez et sottises. Vous sçavez l'offre que le duc de Holstein luy fit, lors que le royaume étoit un interregnum, et qu'il n'y avoit point d'obligation à aucun prince selons les loix alors. Mais il aimoit plus le fils de son roy mort que ses propres intérêts. Ce qu'il fit alors pour hâter l'élection de notre roy présent, et après pour sa coronation, cela vous est bien connu; aussy, il engageoit ses propres terres à des particuliers qui en devoient fournir les choses nécessaires.» Rantzow disoit: «Cette affaire avec le duc, dont vous parlez, il n'y a point de certitude.» Elle répliquoit: «Le roy a eu, s'il ne les a pas encore, les lettres du duc, écrites de sa propre main, qui étoient entre les lettres que le roy retint, lors que les autres nous furent rendues, et Daniel v. Bockwald étoit son envoyé, qui devoit traitter l'affaire.» Rantzow n'aimoit pas d'entendre beaucoup parler de cela, luy disoit avec basse voix: «Ces lettres n'y étoient pas.» Elle prie de rechef pour l'amour de Dieu de luy faire voir ces documens, puisqu'ils n'étoient mis dans la sentence. Elle eut la même réponse. Elle se plaignoit de son malheur, prioit ces messieurs de se mirer en elle. Les larmes vinrent le chancelier et Gabel aux yeux. Elle, de douleur, ne prit garde à la date quand la sentence étoit datée. Rantzow disoit au chancelier: «C'est bien à cette heure quasi 3 semaines que cette sentence fut prononcée¹⁾.» Cela reveilloit son esprit qu'elle demande: «Combien?» Rantzow le répète. Elle disoit: «Alors j'étois encore en Angleterre.» Rantzow disoit: «Oui-da.» Elle reprit: «Comment, messrs? après avoir donné une sentance, vous demandez après la vérité de l'affaire?» **Altum silentium.** Ils se

¹⁾ I •J.-M.• siger Rantzau, at det synes ham, at det er 14 Dage siden at Dommen blev publiceret, hvortil Reedtz svarer, at det er 17 Dage siden. Når man fastholder, at der her sigtes til Dommens Offenliggjørelse, i Selvbiografien derimod til dens Afsigelse, kunne begge Skrifter have lige Ret i det faktiske. Hvad Afvigelsen i Formen angår, ligger det nær at antage, at Selvbiografien for Kortheds Skyld har ladet sig nøje med at gjengive de ved hin Lejlighed faldne Ytringer på en Måde, der måske ikke var fuldkommen nøjagtig, men som dog lod Hovedpunktet træde klart frem: at Leonora Christina på hin Tid var i England. På lignende Måde må ganske vist også adskillige andre Afvigelser mellem •J.-M.s og Selvbiografiens Fremstilling forklares.

levèrent et prirent congé. Elle pria pour être un peu mieux accommodée le peu de tems qu'elle espéroit de survivre. Rantzow promit d'en parler au roy. Cette désagréable visite dura depuis ¹⁾ jusques à les deux heures. Joachim entre avec la viande, fait couvrir la table, met une assiette sur le lit de notre femme avec du pain, luy jette un couteau sur le lit, disant: »Mangez, Léonor!« Elle prend le couteau, le jette à terre sans rien dire. Luy dit: »Je pense que vous n'avez pas de faim aujourd'huy.« Il y avoit alors deux femmes pour la servir, la femme d'un cordonnier et une d'un homme de l'écurie du roy. Avec celles-là, Joachim se fait allègre, étoit si aisé comme s'il avoit gagné des mille. Cette femme cordonnière faisoit la scavante, luy parloit de la vie éternelle, que les peines qu'on souffroit icy ne méritoient pas la peine d'un soupir seulement, quand on n'avoit pas la conscience chargée; elle conseilla de confesser tout pour mourir en chrétienne, et mille choses semblables. Notre femme, luy ayant assez long tems donné audience, luy demande si elle est fille d'un prêtre. Cette bonne femme se fâche de cette demande, dit qu'elle est fille des parents honnêts, encore qu'elle n'est pas fille de prêtre. Cette demande pouvant fit tant, qu'elle ne rompoit plus la tête à notre femme de ses hypocrisies. L'autre est une bonne femme et avoit connu notre femme auparavant; elle eut de grandes compassions avec notre femme, prioit Dieu avec des larmes, qu'il vouloit garder Monsieur de ne tomber entre les mains de ses ennemis. La cordonnière demandoit, si elle scavoit bien ce qu'elle disoit; l'autre pleuroit et prioit plus fort. La cordonnière luy dit pouilles, mais elle se défend, et comme elles sortoient tous les jours deux fois pour faire relation à la reine de ce qui se passoit, la cordonnière disoit à l'autre devant la porte en présence d'un ami²⁾: »Que dirons nous à la reine?« L'autre répondroit: »Il n'y a rien à dire, car elle n'a rien dit.« La cordonnière disoit: »La reine se fâchera, si nous ne disons rien.« L'autre répliqua: »Si vous voulez inventer quelque chose, vous le prendrez

¹⁾ Her er en åben Plads i Håndskrifstet — I »J.-M.« sigés, at dette Forhor begyndte Kl 10 om Formiddagen og varede over 4 Timer.

²⁾ I »J.-M.« siger Leon Chr., at hun selv hørte denne deres Samtale.

sur votre conscience.» Ce q'velles firent, je ne vous scaurois dire, mais bien q'valors q'velles furent descendues, Joachim entre, se met à lire des pierres pour de pauvres gens qvi doivent être justicie¹⁾z, décapitez et rouez, après il chantoit des psaumes qv'on chante aux enterremens²⁾. Le 9me jour, qvi étoit le 17e d'août, les commissaires vinrent pour la dernière fois, firent lever notre femme et entrer dans une autre prison plus commode; ils luy firent des demandes, premièrement sur les pièces d'une lettre qvi étoit de son mary et q'velle avoit déchirée; ce qvi manquoit à la lettre, ils voulurent q'velle le devoit dire³⁾. Elle étoit si foible de ne se pouvoir à peine tenir sur un petit siége, leur disoit de ne se souvenir de ces choses: elle n'avoit gardé cela en sa mémoire. On la troublloit toujours; qvand ils lisoient trois mots, le reste leur manqvoit, demandoient ce q'il vouloit dire par-là. Elle ne le peut deviner, à la fin elle se lassa de ces demandes, disoit: »Adjoutez y ce q'il vous plaira, l'un vaut l'autre.« Rantzow vouloit q'velle devoit déchiffrer des chiffres qvi y étoient, mais elle n'avoit pas la clef. Après luy avoir demandé diverses fois, il luy disoit ce qve⁴⁾ étoit, car ils l'avoient déchiffré. Cela étoit, qve les enfans à Rome avoient déjà mangé leurs deniers, demandoient secours. Rantzow fit des demandes après ses joyaux, après son grand colier, le grand diamant de France, la peenage⁵⁾ des perles pendantes et un autre grand diamant. A tout cela notre femme répondroit qve ces pièces étoient déjà vendues de long tems. Il demandoit si elle avoit encore des joyeaux? Elle: »On m'a rien laissé.« »Non«, disoit-il, »je

¹⁾ Håndskriften har: justifiez.

²⁾ Efter Tidsfolgen kan man på dette Sted måske mest passende indskyde en Bemærkning om, at den 14de August 1663 fik Peter Bulcke og Dr. Henrik Ernst Befaling at examinere Korfitses Hustrus Pige: »Fr. 3. V. S. G. T. Vores nåd. Vilje og Befalning er, at I med Flid overhører og examinerer Korfitses Hustrus Pige, som udi Slotsfogdens, Jochim Waldburgs, Kammer er anholden, til at fornemme, hvad hende om Korfitses og hans Hustrus Sager bevidst er, foreholdendes hende hosfølgende Poster med andet mere, hvis I selv eragter nødvendigt og tjenligt, og skriftlig antegner, hvis hun dertil svarer.« (Sjæll Tegneler).

³⁾ En Afskrift af de reddede Stumper af dette Brev er fundet af Hr. J. Fridericia og af ham meddelt i Danske Saml. 6 Bd S. 223—27.

⁴⁾ Her er en åben Plads i Håndskriften.

⁵⁾ Pennage eller Panache?

veux dire, si vous avez à Brüge ou ailleurs des joyeaux?« Rp. A Brüge il y en avoit encore un peu. Après tout cela, il demandoit si elle avoit parlé à sa soeur, qui étoit nonette à Paris. Elle disoit oui, et luy contoit cela. La conférence finie, ils la saluèrent à la mode, et Rantzow disoit: «Vous demeurerez à cette heure dans ce quartier, il est meilleur¹⁾. Comme Joachim voyoit que l'affaire n'alloit pas comme il avoit cru, il fit le souple. Notre femme, qui n'avoit en 9 jours ni bu ni mangé autre que des citrons avec du sucre, étoit fort abbatue. Elle n'aimoit guères à parler. La femme qui la servoit alors croyoit qu'elle avoit perdu l'esprit, le dit au Voigt, et luy au roy, qu'elle n'avoit plus de sens. Il faut encore que je mêle entre le sérieux un peu de qvai rire. Joachim la console un jour, luy parle de la reine, dit que la reine est douce et bonne, n'est pas irritée contre elle, tout se pourroit raccommoder. Notre femme ne luy répond rien; comme il caqvette toujours, elle dit en françois: «Dieu vous punisse!» «Ha,» dit-il, «elle veut pisser», et sort avec cela et ferme la porte; ainsi elle fut qvitte de luy pour cette fois. Qvelqve peu de jours après, elle demanda le prêtre²⁾, fit ses dévotions, attendoit

¹⁾ I Anledning af Leon. Chr.s Overflyttelse til det nye Fængsel fik Slotsfogden en ny Instruktion, så lydende: »Jochim Waltpurger anl. Fr. Eleonora Christina (!) Varetægt, så og om den Kvindes Løn, hende skal opvarde.

Eftersom vi haver befalet Eleonora Christina at skal blive be-siddendes på det Sted udi det Blå-Tårn, som hun nu er, så haver vores Slotsfoged Jochim Waltpurger at have flittig og forsvarlig Ind-seende med, at ingen uden vores expres Befalning kommer til hende, foruden den der til forordnede Kvindes Person, som vi for sådan hendes Umage nåd. vil have bevilget to Rigsdaaler om Ugen foruden hendes Kost. Iligemåde haver bemeldte vores Slotsfoged at give tilbørlig Agt på, at ingen Breve eller andet sådant til hende indkommer, så og at hun ingen Knive, Sax eller deslige Instrumenter, hvormed hun sig beskadige kan, hos sig inde beholder; men om Dagen, når hun får Mad, må hun være udi det yderste Logement, dog at Slotsfogden selv bliver imidlertid tilstede hos hende, indtil så længe, at hun igjen ud i det inderste Kammer, som forskrevet står, er indkommen, hvor hun vel skal forvares, så som bemeldte vores Slotsfoged selv agter at svare til. Givet etc. Hafn. 18 Aug. 63. (Sjæll. Tegnelser).

²⁾ I Følge »J.-M.« var det Mag. Mathias Foss, der ved denne Lejlighed kom til hende. Den svenske Resident Lilliecrona siger, ganske vist

tous les jours une délivrance, mais le bon Dieu ne la voulut exaucer, il falloit encore vivre pour plus de tribulations et misères. Enfin, voyant que Dieu la vouloit encore éprouver davantage, elle le prioit pour son assistance de tout souffrir avec patience, et qu'il vouloit porter le fardeau avec elle, ce que le bon Dieu fit, et, après avoir été au lit 38 semaines, elle se lève et prend courage. Il ne faut pas que j'oublie que Joachim luy vint dire (par commandement, comme il disoit) le traitement de l'effigie de son mary¹), et la consoloit pourtant: qu'on ne traittoit pas de la sorte les femmes, mais que d'autres y seront bien mises. Il luy disoit quelque tems après (quand ils devinrent meilleurs amis), que la reine vouloit que cette effigie devoit être mise dans l'antichambre où notre femme étoit, et sortir de là, mais que le roy ne le vouloit pas; de plus, la reine vouloit que notre femme devoit sortir pour le voir, mais elle ne le put obtenir du roy. Vous sçauriez aussy que Joachim disoit à elle, que son mary étoit mort, et où, et comment il étoit mort, et tout comme il est. Aussy vous dirai-je que Ahlefeld, le gén. major, n'oublioit pas notre femme. Quand notre bon vieillard fut mené prisonnier à Copenhagve, il fit saluer notre femme et luy dire: Daß alles solte bald gut werden, Sie solte sich nur zu frieden geben. Après, comme tout ne devenoit Gut, comme luy l'entendoit, il ne la fit plus saluer.

Notre femme étant un peu sur pied, elle pensoit à passer le tems et ne pas troubler la cervelle avec des choses irrémé-

urigtigt, at det var den tyske Hofprædikant Mag. Johannes Bremer; se Becker: Saml. til Dmrks. Hist. 2 D. S. 15.

¹⁾ Angående Exekutionen på Korf. Ulfeldts Billede og hvad dermed står i Forbindelse findes et Par kgl. Ordre i Sjællandske Tegnelser, hvilke her meddeles; først en Ordre til Jochum Waltpurger af 13de November 1663: « V. G. T. Vid, at du haver Skarpretteren på vore Vegne at anbefale, at han i Dag den 13. Novembris Korsfts, som tilforne kaldtes Greve af Ulfeldt, hans Effigiem på en Slusse fra det Blå-Tårn, hvor det nu er, til det sædvanlig Sted hen på Slotspladsen hensører, og når han til Justitien ført er, den højre Hånd derfra afshugger og siden Hovedet derfra slager og Kroppen, når Hovedet derfra afslagen er, udi fire Dele på Pladsen parterer og med sig derfra bortsører, mens Hovedet skal oven på Galleriet på det Blåtårn til et afskyelig Amindels på en Spids sættes». — Ved Ordre af 17de November til Jochum Walt-

diablos. Elle n'avoit rien deqvoi se servir, car il n'étoit pas permis de luy donner une épingle, moins une aigville, mais elle eut assez avantageusement une aiguille, et cela la première nuit dans l'Église Obscure ; il étoit dans sa couverte et la piqvoit. Elle hazardoit de la faire voir à sa femme, qvi promettoit fidélité en tout, mais le tint seulement en partie, et en ce qv'elle s'avoit engagée elle-même. Elle eut une pièce d'un vieux linceul, large de 4 doits, et elle avoit des rubans dans sa chemisette, lesqvels elle défait, et avec cette soye elle tire des fleurs sur le dit linge. Qvelque mois après, la peste de femme luy dit qv'elle craignoit qv'on visiteroit chez eux et qv'on trouve cette pièce, et qv'elle auroit le diable de n'avoir dit ce qve la dame faisoit : le serviteur du Voigt l'avoit advertie ; ainsi elle prioit de l'envoyer à la servante de notre femme, qvi étoit encore en arrest dans la chambre du Voigt. Notre femme le donnoit à cette peste, elle le livre à Joachim, et luy à la reine. Voila deqvoi rire. La reine disoit : « Sie hätts wol anders haben können. » Le roy avoit envie de luy permettre des amusemens, mais la reine l'empêchoit. Joachim contoit tout cela long tems après. Notre femme prioit diverses fois Joachim de demander permission pour supplier la reine, mais il disoit de ne pouvoir rien obtenir. Il arrive qu'un potier vient pour faire l'étue, notre femme persuade sa femme servante de dérober un peu de terre, ce qv'elle fit. Notre femme forme un gobelet sur un gobelet d'un demi pot, y met le nom du roy et de la reine, le met sur trois boutons, et au dessous le fond elle écrit à la reine. Sa femme dit incontinent à Jo-

purger forandres den foranførte Ordre derhen, at Slotsfogden skal lade opsætte Hovedet af Korfitses Billeder på Rådhusets ene Gavl her i Staden, så at det vender ud imod Løver-Stræde. Jvfr. Danske Saml. 6 Bd. S. 107. Til den sidstanførte Ordre er endvidere føjet følgende Efterskrift: « Iligemåde haver du og ved Skarpretteren at lade på en Paade-henhænge de fjerde Parter af Kroppen hver på sin (!) Bolværk, nemlig en på det Bolværk ved Vesterport, en ved Nørreport, en ved Østerport og en ved Porten på Christianshavn. Actum ut supra. Hånden haver du også på Rådhuset under Hovedet at lade satte. » Endelig kan anføres følgende Ordre af 7de December 1663: « Vores Slotsfoged Jochim Walt purger haver at lade strax udslette udi Hellig Gjæstes såvel som udi St. Peders Kirker og alle andre Steder her i Staden Korfitses og hans Hustrus Navne og Våbener, hvor de findes. »

chim ce qve notre femme a fait, mais rien de l'écriture. Il le dit au roy, le roy, curieux pour le voir, dit qv'il doit faire en sorte de l'avoir. Il l'eut, la reine s'apperçoit aussi-tôt de l'écriture, dit à Joachim: »Vous m'avez pourtant porté une supplique«. Luy croit de non, elle luy le montre; Joachim disoit qve l'invention plaisoit si fort au roy qv'il le fit mettre entre ses raretez; ce qvi en est, je ne sai¹⁾. Mais auprès de la reine notre femme ne gagna rien. Elle trouvoit toujours quelque chose à faire, elle peignoit sur les murailles avec du noir qv'elle fit elle même, avoit des rares pinceaux de la queue d'une poire. Elle leva une pierre ou deux du pavé et cherchoit entre le sable (qui étoit sable de marine) de petites pierres, et les rang[e]oit en figures dans la terre du potier. Elle tiroit des filets des linceuls pour en faire du fil à coudre, elle défit ces bas de soye pour se servir de la soye, fit d'autres de fil. Mais ce qve je trouve un peu rare, est qv'elle se fit un outi[l] sur qvoy faire des lasses, et cela sans autre instrument qv'une grosse épingle et un petit morceau de verre. Elle n'avoit point de couteau, se servoit des os des rôtis. Au lieu des ciseaux, elle coupeoit avec les mouchettes, à la fin elle eut des cailloux. Mais sur tout me plait l'invention qv'elle a trouvée pour faire des rubans. Tout le métier elle pouvoit défaire qvand elle les entendoit sur le degré pour ouvrir la porte et mettre le tout dans sa pochette; les outils avoit elle fait elle même, et Kammen, dont je ne scai le nom en françois, elle avoit fait de petites pièces de bois. Pour curiosité, je vous

¹⁾ Medens det her udtrykkelig fremhæves, at det er for at supplicere Dronningen, at Bægeret forfærdiges, ligesom også, at det er Dronningen der først bliver opmærksom på Indskriften, siges der i •J.-M.• (2 Udg. S. 106—8), at det er Kongen, Leon. Chr. ved den omtalte List vil henvende sig til, og at det er ham, som opdager •Supplikationen«. Da der med Hensyn til dette Punkt næppe kan være Spørgsmål om nogen Fejlhuskning fra Leon. Chr.s Side, synes her virkelig at foreligge et — efter min Mening næsten enestående — Exempel på, at Forf. i •J.-M.• med Bevidsthed har afveget en Smule fra den nøgne Sandhed. Grunden til, at hun har gjort dette i en tilsyneladende så ringe Sag, er isvrigt ikke svær at indse, når man husker, at •J.-M.• er skrevet for hendes Børn. Ti hun har åbenbart undset sig ved at meddele disse, at hun havde gjort et Forsøg på at formilde den Kvinde, hvis Had hvilede så tungt på hende, — og det oven i Kjøbet et forgjæves Forsøg.

envoye des pièces des rubans qvi m'en restent, pour les faire voir à vos soeurs, qvi sont du métier. Elle avoit fait des pièces de 30 à 40 aunes, ses amis les tiennent, comme encore des camisoles et autres choses. Ainsi elle a tâché de faire passer son tems le mieux qv'il étoit possible. Les indignités qv'elle a soufferte d'un et autre sont grandes et en grand nombre; si on devoit conter tout cela, il en faudroit bien du tems, et avec tout cela de la discrétion à le croire. Le bon Dieu l'a fait surmonter toutes ces adversitez, comme encore Mr Buck, dont je croi qve vous en sçavez les discrétions¹⁾.

Deux passages j'ay oublié: l'un est qv'elle avoit fait le portrait de ce Holst de Flensburg si vivement, retournant à Bart, qv'alors qve son mary vient en Fyn devant qv'elle y arriva, il le connut par ce portrait et le fit arrêter et le contraignoit de promettre un grand rançon, de qvoi elle le délivra qvand elle arriva en Fyn²⁾). L'autre est: qvand on la vouloit mener à Borringholm, ils étoient un peu sur la rade dans le vaisseau, l'épousé de sa servante, qvi étoit un prêtre, vint avec un bateau, prie pour l'épousée. Elle l'accorde, encore qv'elle n'eût

¹⁾ Se ovenfor S. 135, Anm 1.

²⁾ Jvfr. ovenfor S. 170 Anm. 1. Med Hensyn til den her omtalte Sag giver Flensburg Amts - Regnskab for Maj 1663—Maj 1664 (Rentek.-Ark.) nærmere Oplysning, idet der i dette Regnskab, som netop er ført af Claus Holst, findes opført en Fordring fra ham selv på 2100 Mk. som Vederlag for Skade, han ved hin Lejlighed havde lidt. Han siger herom: •Alsz Von Dehro zu Dennemarck, Norwegen Königl. Maytt . . . vor wenig Jahren Ich Aller gnädigst bin befeligt worden, des Corvidtz Uhlefeldtz Liebste im Amt Flenszburg anzuhalten, Ich auch dehme zu Allervnterthänigsten gehorsahmb gelebet vndt dieszelbe bestes fleiszes nach getrachtet, so hat darauf der Corvitz Uhlefeldt ausz rachgierigkeit, in dehme ich meines Allergnäd. Königes vnd Herren Befehl verrichtet, mich, wie die Schweden Funen ein bekommen, alsze einen gefangencu zu sich genommen Vnd mihr alle das meinige, welches Ich wegen sicherheit dahin gebracht, alsze geldt, goldt, silbergeschr und anderen sachen, bey die 1900 Rdr. aufs genauwste werth, Abgepreszet und abgenommen. — — — o. s. v. Kongen har herfor givet ham Indtægten af Ugelherred, men da hans lidte Skade ikke erstattes derved, beder han om, at Kongen vil skjænke ham det manglende med 2100 Mk. I Randen af Regnskabet er tilskrevet med en anden Hånd: •Kan ohn expresse Köngl. ordre nicht passiren..

point de servante. Le col. Rantzow n'y vouloit consentir, il falloit que notre femme le persvadât.

Voilà ce dont il m'en souvient à la hâte de l'histoire demandée. Je me suis hâtée le plus qu'il m'a été possible, puisque vous êtes sur votre départ. Vous en userez selon votre discrétion, à laquelle je me fie, et vous reste toujours affectionnée. Le 1. de may, à les 11 heures de nuit, 1673¹⁾.

Tillæg af Breve og Aktstykker.

1.

Brev fra Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz til Christian IV²⁾.

Durchleuchtigster, Groszmächtiger Konig.

E. Ko. Mayt. seyen meine vnterthenigste bereitwilligste Dienste Jederzeitt besten vermögens zuuor, Gnädigster Konig vndt Herr.

E. Ko. Mayt. soll hiermit vnterthenigst nicht bergen, Waß maßen dem Almächtigen nach seinem väterlichen gueten willen gefallen, E. Ko. Mayt. herrn Sohn, Graff Wolmarn nicht allein, Sondern auch E. Ko. Mayt. Freuwlein Töchtern, Zuorderst Freuwlein Leonora, vndt alßbaldt darauf Freuwlein Sophien Elisabethen vnlängst mit den blätern (oder wie man eß alhier zuennen pfleget, Kinderpocken) heimbzusuechen, Dar Von wolgemeltter E. Ko. Mayt. Herr Sohn vor wenig Zeitt

¹⁾ Det kan her ansøres, at i den forkortede latinske Oversættelse af Selvbiografien er Slutningen (fra Ordene: Mais ce que je trouve un peu rare — —) ikke på latin men på fransk, idet Oversætteren her formodenlig er blevet kjed af sit Arbejde og ligefrem har afskrevet Originalen. Idet vi altså for dette lille Afsnits Vedkommende ejer 2 af hinanden uafhængige Rækker af Afskrifter, opfordres vi til at anstille en Sammenligning, og det viser sig da, at skjønt den latinske Oversættelses fransk gjennemgående udmærker sig ved en ældre Skrivenmåde, er der, hvad selve Ordene og Ordformerne angår, så godt som ingen eller i hvert Fald meget uvæsenlige Afvigelser mellem dette fransk og Texten i den her benyttede Afskrift af Selvbiografien.

²⁾ Jvfr. ovenfor S. 145 Anm. 5.

zumahl genesen, Freuwlein Leonora auch, ohne allein daß die gewöhnliche mahlzeichen noch nicht allerdings verschwunden, gants gesundt, Vndt Freuwlein Sophia Elisabeth gleichfälß alle gefahr vberwunden, Vndt also Gott Lob vndt Danck alle drey woll vndt beßer alß zwey von Meinen Kindern durch gemelte Kranckheit durchgebrochen. Dan alß mein Jungster Sohn, graff Maurits, Jn den funfsten tag darahn Kranck gelegen, ist er von dem barmhertzigen Gott zu sein Reich abgefördert worden. Wie auch mein einigste Tochtter, Freuwlein Elisabeth, Nachdem Sie gleichfälß Jn den funfsten tag bettlägerigh gewesen, auß dieser Welt durch einen sanfsten todt seelig gescheiden. Welcheß mir zwar schmertzlich Zuegemüeth gehet, erfreue Mich aber hinwiderumb, daß E. Ko. Mayt. Herr Sohn vndt Freuwlein Töchtern so woll vndt glücklichen dieser gefährlichen schwächeit, deren fast alle Menschen vnterworffen sein, nunmehr gevbriget.

Der Almächtige wolle E. Ko. Mayt. vndt dieselbe hinsurterß vor allem Vngluck vächterlich bewahren.

E. Ko. Mayt. hiermit Jn deßelben getreue protection zu allem hohen Koniglichen Wolstandt, Mich vndt Die Meinige Jn dero beharliche Konigliche gnadt Vnderthenigst beuehlendt. Datum Groningen den 26. 7bris 1628.

Uáskrift: A Sa Maté

E. K. M.

le Roy de Dannemarck

Vnderthenigster

et Norwegen etc.

Ernst - Casimir graf Zu Naßaw.

(Efter Orig. i Gehejme-Arkivet, »Nassau« Nr. 3.¹⁾)

2.

Madame de Mottevilles Skildring af Leonora Christinas Opræden ved det franske Hof 1647²⁾.

Comme la France n'a jamais été plus triomphante qu'elle l'étoit alors, outre les marques de notre abondance qui paroisoit sur les Théâtres par les divertissemens de la Cour, par les richesses des particuliers, et sur nos frontieres par les belles armées du Roi, les étrangers à l'envi des uns et des

¹⁾ Denne Betegnelse er rigtigere end den ovenfor (S. 145 Anm. 5 og S. 146 Anm. 2) anførte: »Nassau« Nr. 2.

²⁾ Jvfr. ovenfor S. 161 Anm. 2.

autres y abondoient de toutes parts. Il arriva dans ce temps-là un Ambassadeur extraordinaire de Dannemark, qui venoit remercier la Reine de ce qu'elle s'étoit employée à faire la Paix entre les deux Couronnes de Suede et de Dannemark. C'étoit une personne de qualité, qui avoit bonne mine, et qui fut reconnu, par ceux qui le pratiquoient, pour avoir de la raison et de l'esprit, grand homme d'État, grave dans toutes ses manieres, et sententieux en toutes ses paroles. Il amena sa femme, qui étoit fille de son Roi, et fille d'une façon assez bizarre: elle se disoit légitime de la main gauche, et voici de quelle maniere. Dans tous les Pays Septentrionaux, ils ne se mésallient presque jamais: les Rois, aussi bien que les autres, ne peuvent se marier qu'à leurs semblables; et quand ils aiment des femmes de moindre naissance, ils les épousent de la main gauche. Les enfans en sont légitimes; mais, ils ne peuvent hériter de la Couronne, ni du bien de leur pere. Cette Dame étoit née de cette sorte, et s'estimoit beaucoup. Elle portoit pour marque de sa qualité un petit chapeau de velours noir, que les seules filles de leur Roi avoient droit de porter. Elle le dit ainsi à la Reine, qui d'abord qu'elle la vit lui demanda si c'étoit la mode de son pays, et si toutes les Dames en portoient? Du reste, elle étoit habillée à la Françoise, et avoit bonne mine. Son visage étoit fort beau, et sa beauté étoit accompagnée de gravité: ce qui me confirma dans la créance que j'ai toujours eue, que dans tous les pays on trouve des honnêtes gens. Elle vint chez la Reine de même qu'auroit fait une de nos Princesses; et quand elle fut au cercle, elle ne témoigna nul embarras de se trouver au milieu de tant de gens qu'elle ne connoissoit point. Elle parla souvent et toujours de bon sens, avec une naïveté qui tenoit un peu de la froideur de son pays, mais qui n'avoit rien de bas ni de petit; et sur ses habits et sur son chapeau, elle avoit assez de perles pour faire voir qu'elle étoit aussi fort riche. La seconde fois qu'elle revint au Palais Royal, la Reine la mena voir son petit appartement, sa chambre, ses bains, et son oratoire, qu'elle regarda sans trop les louer, et remarquant néanmoins tout ce qui étoit beau. J'étois seule avec la Reine, te je dis à l'Ambassadrice, que la reine avoit de belles mains, qu'elle seroit sans doute plus aise de voir, que tout ce qu'elle

lui montroit. Elle prit la main de la Reine, puis l'ayant dégantée, elle la baissa, et la loua de bonne grace. Elle lui leva son mouchoir pour voir sa gorge, avec tant de familiarité, qu'il sembloit qu'elle fût sa sœur, et qu'elle l'eût vue toute sa vie. Ces choses plurent à la Reine; et toute la journée on ne parla que de la Danoise, de sa douce gravité, de la grace qu'elle avoit en toutes ses actions, et des marques qu'elle avoit données d'avoir beaucoup d'esprit et de raison. Cette douceur étoit accompagnée d'une noble fierté, qui fit qu'elle baissa la Reine d'Angleterre en la saluant, et ne parut humble en aucune de ses occasions où il fallut qu'elle conservât son rang. On lui donna le bal, et la Reine lui fit présent d'une montre de diamans, d'un prix considérable. Après avoir été régalée, elle partit, sans doute aussi satisfaite de la Cour, que la Cour le fut d'elle.

(Af: Mémoires pour servir à l'histoire d'Anne d'Autriche, par Mme de Motteville. T. 2. Amsterdam. 1783. Pag. 19—22.)

3.

Uddrag af engelske Dokumenter, vedkommende Leonora Christina's Fængsling i Dover 1663 og derpå følgende Afsendelse til Danmark¹⁾.

1663 July 8. Warrant to Captain Strode, governor of Dover Castle, to detain Elionora Christiana, Countess of Uhlfeldt, with her husband, if he be found with her, and their servants; to keep her close prisoner, and secure all her papers, according to instructions to be given by Thos. Parnell.

July 8. Warrant to Thos. Parnell to observe the movements of the said Countess of Uhlfeldt, to seize her should she attempt to embark at Gravesend with her papers, and to detain her close prisoner.

[July.] Instructions [by Sec. Bennet] to Thos. Parnell, to go to Dover Castle to deliver instructions, and assist in their execution, relative to a certain lady [the Countess of Uhlfeldt], who is not to be permitted to depart,

¹⁾ Jvfr. ovenfor S 197 Anm. 1.

whether she have a pass or not, but to be invited, or if needful compelled to lodge at the Castle, where the best accommodation is to be provided for her. It is suspected that her husband lies concealed in the kingdom, and will also try to pass with his lady, but he also is to be detained, and her servants also.

July 11. Thos. Parnell to Williamson¹). Found the Countess [of Uhlfeldt] at Dover, and by the aid of the Lieut.-Governor, sent the searcher to her inn to demand her pass. She said she had none, not knowing it would be wanted; she submitted patiently to be taken to the castle, and lodged there till a message was sent to town. The Regent's gentleman, the bearer, will give an account of all things.

Aug. 1. Whitehall. [Sec. Bennet] to Capt. Strode. The King is satisfied with his account of the lady's escape and his own behaviour; continue the same mask, of publishing His Majesty's displeasure against all who contributed to it, especially his lieutenant, and this more particularly in presence of M. Cassett, lest he may suspect connivance. Cassett is to continue prisoner some time. The Danish resident is satisfied with the discretion used, but says his point would not have been secured, had the lady gone to sea without interruption.

Aug. 1? Account [proposed to be sent to the Gazette?] relative to Count Uhlfeldt, — recording his submission in 1661, the present sentence against him, his further relapse into crime after a solemn recantation, also signed by his wife who was his accomplice, though her blood saved her from sharing his sentence, but who has now betrayed herself into the hands of the King of Denmark. She was in England when the conspiracy against the King of Denmark's life was detected. The King of England had her movements watched, when she suddenly went off without a pass, for want of which she

¹) Sekretær hos Sir Henry Bennet.

was stayed by the Governor of Dover Castle, who accommodated her in the castle. The resident of Denmark posted to Dover, and secured the master of a ship then in the road, with whom he expected her to tamper, which she did, escaped through the castle window, and entering a shallop to go on board, was seized and conveyed to Denmark. With note [by Lord Chancellor Clarendon] that he is not satisfied with this account, but will prepare a better for another week.

[Octob.?] Account of Thos. Parnell for a journey to Windsor, two to Tunbridge, one to Dover to seize the Countess of Uhlfeldt, and for waiting on the King to Bath and back; total, 43 l. 10 s.

1664 Jan. 5. Dover Castle. Capt. John Strode to Williamson. The Countess of Uhlfeldt left no jewels with any one in Dover Castle, nor had any except what the Denmark resident's secretary took from her on shipboard. Asks if the 115 l. is placed to Sec. Bennet's account, having some chimney money to pay into the Exchequer.

(Af: Calendar of State Papers, domestic series, of the reign of Charles II. 1663—64. London 1862. Pagg. 196—97, 200, 224—25, 320, 431.)

4.

Udkast til Brev fra Leonora Christina [til Storkantsleren Grev Fr. Ahlefeldt?]

Hoch Wolgebohrner Herr Groß Canzeler,
gnädiger H. Graff.

Ewre Hoch Gl. Exc. werden sich gnedigst zu entsinnen
wißen, das ich für etzliche Tage die Kühnheit gebraucht vnd
E. H. Gl. Exc. meine vnterthänigste Ansuchung bey Jh. Kl.
Mt. eröffnete. Sieder (!) dehm habe ich eine erwünschte ge-
legenheit getroffen vnd meine vnterthänige Supplique Jh. Kl.
Mt. eigen händig¹⁾ vberreicht.

¹⁾ Vil enten sige, at hun har ladet den overrække i Kongens egne Hænder, eller også må man antage, at Suppliken er skrevet på en andens Vegne.

Gnediger Herr, nun beruhet meiner Sachen außgang allein auff E. H. Gl. Exc. hohe intercession; wan dießelbe auß Christlich Mitleiden vnd generosité mein Patron vnd Fürsprecher seyn wil, so kan ich nichts anders als eine gnädige resolution von meinem Allergnedigsten Erb Könige gewertig seyn. Gott hat Jh. H. G. Exc. in den hohen Stand gesetzet, theils das Witwen¹⁾ vnd Waysen ihre Zuflucht zu derselben nehmen sollen. Der grundt gütige Gott wird auch mein Gebet als eine betrübte Wittib vnd Wayße (laut seiner Göttlichen Zusage) erhören, vnd E. H. G. Exc. Wolthaten mit reichen Segen belohnen vnd den newlich leider gelittenen Brandt-Schaden²⁾ anderwerts vielfeltig wieder ergänzen vnd gnediglich für allen vnheil behüten vnd bewahren. Jch erwarte eine gnädige resolution, vnd nenne mich

Hochwolgebohrner Herr
Ewer Hoch Gräffl. Excelenzen
Demytigste Dienerinne.

(Brevet er uden Udskrift og Underskrift, men skrevet med Leonora Christina's Hånd. Org. i Geh.-Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 19.)

5.

**Brev fra Leonora Christina til den yngre Sperling, skrevet 1684
i Blå-Tårn³⁾.**

Monsieur.

Att paa hands Skriffuelse aff den 2 Feb. icke med forgan-
gen Post bleff suaret, der om er hannem vden tuiffel wel aar-
sagen berettet. Jeg tacker for den vnderretning om Jeweren;
vden tuiffel maa Fürsten aff Anhalt icke were i de tancker, att
ded endnu skulle were ett Lehn aff Burgund, som ded kand
haffue werret for nogle hundrede Aar siden, i huilcken tiid sig
meget haffuer forandret; oc saa haffuer maaske Fürsten aff

¹⁾ Hun har først villet skrive det rigtige: das theils Witwen theils W.

²⁾ Den 8de Februar 1682 afbrændte (i Følge Bircherods Dagbøger, ved Molbech S. 215) Storkantsler Ahlefeldts prægtige Gård bag Børsen, til-
ligemed hans Bibliothek o. a. Brevets Hentydning til en Brandskade gjør det således rimeligt, at den Storkantsler, for hvem Brevet var be-
stmidt, var Fr. Ahlefeldt, og at Brevet er skrevet 1682 i Blåtårn.

³⁾ Jvfr. ovenfor S. 139 Anm. 1.

Anhalt icke tage[t] ded til Lehn aff Franckriig, huorvdoſſuer ded tagis til pretext att besmycke Vretten med. Saa lenge Macten kand ded maintenere, saa lenge er ded wel, men ded kunde giffue aarsage til større Widerwertighed end nu for øynen sees. A propos aff et Frøcken aff Oldenborg, saa sender ieg hannem en Vdskrifft aff, huis ieg haffuer læst om G. Anthoni Günters Søster Catharina vdi Johan Justens etc., formoder, att hun finder en Platz iblant hands lærde Quinder, fast at perfectionen i ded Latinske S[p]rog icke haffuer werret fuldkommen. De Vers, hender erre giort til Ære, wille ieg gierne noget vnderrettis om, huor vdi Kunsten bestaar, i synderlighed huad ded er att sige at læſe en ting tuerß. Jeg sender her hoes en Naffn løß lærd Princeße, saa meget som Authorn haffuer wilt melde om hender, maaske der findis meere om hender paa andre steder. Henriette Sylvie la Moliere oc l'Heroine Mousquetaire erre Romans, de kommer intet iblant mine Heltinner, de (!) anseer dennem icke for fyldist. Aviserne siger øß om den Veenighed, som tiltager iblant dennem, sig haffuer betittelet med Eenigheds Tittel, sandelig den maatte were i Werden lided erfaren, som icke spaadde dennem deris wiße Vndergang, dersom de icke lucker øynene op i tiide oc søger flitteligen effter Forræderne, som haffuer smittet fingerne med att telle Loviser. Saa meget som ieg kand forstaa, saa skulle mig synnis, att de Spanskis interesse, saa wit de Spanske Nederlande angaar, burte oc att være de Hollenders interesse, thi bemectiger Franckriig sig de Spanske Nederlande, saa sjjt (!) for Holland. Der er dem som meener, att Amsterdam skulle giøre en Alliance med Franckriig; oc att de øffrige aff den Provins saa vel som de andre 6 Provincier skulle holde sammen oc tage Printzen aff Vranien til derris fører, som wel let fick England paa deris siide. Ded formaner mig som Tutzerne, den tiid de begierte Storcken til Konge. Naar Gud wil fordersſue et Landskab, saa giffuer hand dennem Ær- oc penge girrige Narrer til Regentere; ded synnis, att Vør herre er de Hollender en humiliabo skyllig, de erre oc alt for kiephøy oc haffuer lenge werret en balance imellem Croonede hoffueder oc ofte brugt vliige Wecht, nu skal de ruinere sig selff, effterdi andre icke kand.

Her sendis hoes esfter begiering ett liided malet Kaaberstykke, ded er noget krøglet, ieg giffuer ded der paa, att ollie Farffuen tørtist vnder hænderne i en warm Kackelstue, ded er alleeneste for at see maneeren. Ellers er mig bleffuen sagt aff et Stycke, som er giort med Pennen, huilcket ieg wil beskriffue, efftersom ieg wed, att Monsieur haffuer behag i sligt. Stycket er maadeligt stoert, er som et hualt Fengsel med ett Trallet Windue oc Dør. Der inde presenterer sig en dame i sørge Dragt, huilcken leedis aff en Engel oc haffuer et stooert Kaars paa Skulderen; paa huellingen sees en Skye; der kommer en haand vd, som holder Kaarset mit paa; enden aff Kaarset er vden for Fengselet i Himmelten. Døren er wed henders Ryg; vden for Fengselet er trende Steder tegnet i Søen. Vden for Fengselet paa den siide, hun wender Ansictet, der er Solen med siine Straaler, huor imellem Straalerne en Arm vdkommer, som holder en Croone i sin Haand med tuende Palmer; neden for paa ded grønne er ett Kilde Spring. Paa et aff Fengselets Piller neden v[n]der staar henders Naffn oc langs vnder Stycket diße Riim i tuende affdeelinger:

Fra Himlen er mit Kaars, Gud tyngist Ende bærer,
 Min Engel leeder mig, den rette Wey mig lærer,
 Til Ære-Croonens-Sted, til ded Forjette Land,
 Huor Sorrig sluckis vd aff Liffsens Kilde-Wand.

* Tre Fengsler wendis Ryg, i fierde hart er lucket,
 Foruden giffuen Sag der Tyffue Wintre socket,
 Er ded end icke nock att liide for sin Mand,
 Saa giff fremdelis Taal, du Gud, som eene Kand.

Dette Stycke henger paa Døren. Jeg glemte, att vnder Fengselet[s] Windue staar skreffuen: Fengsels Tuang Himmels gang. Nu om noget anded. Ded seer slet vd for Klingenberg, hand haffuer nyligen maat legge med andre hands interesserede Goedz fra sig for $\frac{m}{130}$ Rdr., oc nu haffuer hand en Sag med Daniel Pauli oc hands Søskinne for en Broders goedz oc formue, hand haffuer spillet med, som er død i Ostindien; der pretenderis $\frac{m}{35}$ Rdr. aff hannem, oc der skal endoc were noget vnder, som til Ære Sag kand drifuis. Ded gaar oc en part Adel ret ille for penge, Her Corfitz Trolle oc hands Stiff-

moder erre i Arrest for penge oc truis huer Dag med Fengsel. Der wil snart komme fleere i ded Law. H. Otte Powisk hand gick dyrch, ham skal der ingen Arrestere, hands Søn er gaaet fra Arff oc Gield til Tinge; naar Døden wil garantere Dem, saa er de frii for Musquetterer. De som leffuer igien, faar att krumme sig oc snoe sig igjennem Werden. Wel den, som er wel Skylft. Gud trøste en huer, som trenger; Den samme Gud were hannem befalet.

Helsingør den 13 Martij 1684.

Monsieur
Vostre affectioné
serviteur
J. H.¹⁾

[Uden Udskrift.]

* Langs stycket vdtydingen paa de trende Fengseler, som tegnet wißer. Malmø, eget Huuß Arrest. Hammershuuß, et hart suelte Fengsel. Dovers, en stac ket arrest, som l.. te (?) etc.

1) At Brevskriveren er Leonora Christina, fremgår ikke blot tydeligt nok af Brevets Indhold, men også deraf, at det helt igjennem er skrevet med hendes egen velbekjendte Hånd. At Bogstaverne J. H. forestille et bestemt, antaget Navn, som hun plejede at bruge i sin Korrespondance med Sperling, medens hun hensad i Blåtårn, fremgår af en beskrevne Seddel, som opbevares i Gehejme-Arkivet i samme Pakke som det ovenfor aftrykte Brev (Ulfeldtske Sager Nr. 19). Denne Seddel, der har været løst indlagt i et Brev og som har indeholdt Slutningen af selve Brevet, fremviser nemlig også Leonora Christinas Håndskrift, og er dateret •Helsingør den 8 May 1678• og underskrevet Jørgen Hanssen. Jeg gjengiver her dens Indhold: •— med en Nathue paa oc ført til Lands Croone. Forælderne wiste icke anded end hand war myrt, huorledis hands Frue lider, wed Gud; ellers hafluer ieg spurt, att ded war en Daatter, hun fick; om hun oc Barnet leffuer endnu, wed ieg icke. Saadan er henders Basselseng, Gud trøste hender. Wentendis Mand er goed; dersom hun icke aff forferdelss er faren ille, saa trøster hun sig nock selfsuer, thi hun er behiærtet. Min Tilstand er meget slet, min helbred ringe, Hoffuit wee forhindrer, att ieg icke vdsørilgen skal kunde contentere hannem efter begiering. Ellers er ieg icke saa secret med min vernis for hannem, som hands F. [ø: Fader] for mig i andre disslige widenskaber. Ded er en vernis aff helten Sanderac oc helten Clar Mastic. Sandarachen skal toes først i bar wand ded huide aff, der sidder om, oc wel tøris førend ded stædis, ded kommer meget paa maaden, att ded icke blifuer for hit, thi da blifuer ded meget gult, naar ded staar lenge. Vmagen oc hande lawet bestaar ded mest vdi, thi der wil flux tiid til, esftersom ded tyet huer gang skal bestrygis oc

[På to vedlagte løse Sedler læses følgende:]

(1.) Vdi Johan Justens Oldenburgische Friedens vnd der benachbarten örter Krieges Handlungen¹⁾ læßis, Att Catharina, Hertog Augusto (!) til Saxsen Engerns Gemahl, som war G. Anthoni Günters Søster, haffde en temmelig Wiidenskab i ded Latinske Sproog, rooßis ellers for Forstandig oc meget Dydig etc. Hun døde Anno 1644, den 29 Feb. Hender giordis effterfølgende Kunst vers til Ære, som kand offuen, til Siiden oc tuers læßis:

FraV FVrstIn CatharIn den Gottes Thron besitzet
Wv sie Kein Krleges Dorn hinfVrDer eVVig ritzet.

oder:

FraVV FVrstIn CatharIn zV aller E[n]gel — SCharen
Trotz TeVfel Hell VnD ToD ist selig WvL gefaren.

1592.

(2.) Vdi Andreæ Brunners Bayrische Cronica²⁾ talis om Hertog Hendrich den 1. Daatter, att hun war en meget høy begaffuet Princeße, wel erfahren vdi ded Greekiske oc Latinske S[p]roog. Hun bleff i sine vnge Aar forloffuet med Constan-

torris i mellem. Ded brune aff Kie., som icke har bleffuen tørt, er gjort med Spickollie eller Ter. Ol., thi ded tørris aldrig, naar ded strygis tyckt paa; dersom Monsieur haffde luctet dertil, da haffde hand strax kundt wide ded. Jeg tuiffler, att Kie. kand solvere Berastenn i Sp. Vini, derfor siger hand, att sp. Vi. icke kand oplösse hands Vernis, thi ded som løsset hender engang op, kand letteligen løsse hender anden gang op. Jeg kand icke widre paa denne gang, en anden gang meer. Adieu. Monsieur, Hans affectionerte

Tienner

Helsingør den 8. May 1678.

Jørgen Hanssen.

¹⁾ Titlen paa Værket er rigtigt anført; kun kan det tilføjes, at Forfatteren hed Johan Just Winkelmann. Bogen er trykt i Oldenburg 1671 i Fol. De af Leonora Christina anførte Vers stå S. 337. Hun gjen-giver dem ganske nøjagtigt, kun at der mangler et Par store l'er.

²⁾ Er næppe hans •Annales virtutis et fortunæ Bojorum• (P. 1–3, 1626 –37), men snarere hans •Excubiæ tutelares LX heroum qui... Theodonem in principatu Bojariæ secuti sunt, cum elogiis suis etc. Monachii. 1637. 8vo. I det førstnævnte Værk, hvoraf jeg har Leibnitz's Udg. fra 1710 ved Hånden, finder jeg nemlig ikke den omtalte Historie. Det andet Værk har jeg ikke set; det er her citeret efter Grässle: Trésor de livres rares. T. 1 pag. 554.

tino, den Greekiske Kayser. Men efftersom hender icke anstoed ded Gifftermaal, oc hun icke kunde haſſue Kierlighed til hannem oc dog alligewel imod sin Wille skulle lade sig affmale, paa ded man hendis Contrafait til Constantinopel kunde forſende, da haſſuer hun altiid, naar Mahleren saae til hende, ille wanskabt oc forwreen sin Mund oc forſtillet sit smucke lifflige Ansict, Dragen sin Pande i Ryncker oc fordreiet siine Øyen; bleff med ded samme den Beiler quit, oc siden Hertog Burckard aff Schwaben til Deel.

(Efter Orig. i Gehejme-Arkivet, Ulfeldt'ske Sager Nr. 19.)

6.

4 Breve fra Leonora Christina, skrevne på Maribo Kloster¹⁾.

(a.)

Hoch vnd wolgebohrner H. Graff.

Ewer Excellentz werden nicht verüblen, Das ich deroselben vmb ein ordre solicitire an den Wild-Meister wegen mein Gnaden Deputat. Schwester Tochter, Frewlein Lindenow, hat mich zum öfftern versichert, Das E. Exc. ordre deßwegen gegeben, aber die hälfte ist nur nachgelebent (!); Der eine Waltreiter ist nachstellig geblieben. Die erlaubnis zeit zu schießen trit nu heran, Deßwegen bitte ich E. Exc. meiner eingedenck zu sein. Jhre Hohe Excellentz Gyldenlöw hat mich versichert, das Ewer Excellentz ein treuer Freundt ist, dehnen er sein

¹⁾ Når jeg meddeler disse i og for sig temmelig ubetydelige Breve her, er det dels fordi de på et Par Punkter suppler mine tidligere Meddelelser om Leonora Christinas Ophold på Maribo Kloster (se Danske Samlinger 5 Bd. S. 209—38), dels fordi de, på det første nær, ere skrevne på fransk og således give et ret tydeligt Billede af, hvorledes Leonora Christina virkelig selv skrev dette Sprog. Man vil da se, at skjønt hendes egen Retskriyning i det hele har en noget ældre Karakter, end den der følges i den ovenfor trykte Afskrift af Selvbiografien, er der dog ikke nogen synderlig Forskjel på Arten eller Størrelsen af de egenlige Sprogefjel, og når der måske er forholdsvis færre af dem i Brevene, hidrører dette uden Twivl nærmest derfra, at disse alle bevæge sig i temmelig almindelige Udtryk. For iøvrigt også at give en Forestilling om Leonora Christinas Accentuation af det franske Sprog, gjengiver jeg denne uforandret i Aftrykket, som den findes i de originales Breve.

Freundtschafft würdiget, bitte dienstlich, das nich mag permettiret werden zu führen den Nahmen von

Marieboe Closter den 9. Julli 1689.	Jh. Hoch vnd wolgebohrne Excellenzen Dienst Affectionirte Dienerinne Leonora Christina.
--	---

Udskrift: A Son Excellence

Monsieur le Comte Reventklow, Grand Veneur, Chevaillier
 et Conseillier du Conseil privé
 à
 Copenhagen¹⁾.

(Efter Orig. i Gehejme-Arkivet, •Domme, Tingsvidner etc., Leonora
 Christina, Nr. 4).

(b.)

Monsieur.

Vostre Excellence pardonnera facilement a ma mauuaise
 indisposition que je ne l'escrive à la longue ma tres humble
 peticion, laquelle est d'obtenir la grace de mon Souuerain de
 voir mon Filz²⁾. Au reste, vostre Exc. voudra de grace com-
 muniquer avec Sa Haute Exc. touchant c'est (!) affaire, auquel
 j'ay écrit plus amplement; je me recommande et suis

Marieboe le 10 ^{me} de Maj 1691.	de Vostre Excellence la tres humble servante Leonora Christina Comtesse.
---	---

(Uden Udskrift Efter Orig. i Geh.-Ark , •Domme, Tingsvidner etc ., Leonora
 Christina, Nr. 4).

(c.)

Monsieur.

Encor que vostre Excellence m'asseuroit pas avec l'ordi-
 naire passé d'avoir contribué à la grace obtenue de mon Sou-
 uerain, je n'en douttois pourtant pas, mais en estoit bien as-
 seurée, selon sa genereuse bonté. J'ay jouui de la grace de
 mon Roy, j'ay veu mon filz, sans que personne le sçait, mesme
 ceux de ma maison l'ont pris pour un autre. Pour cette

¹⁾ Dette Brev slutter sig efter sit Indhold umiddelbart til det i Danske Saml. 5 Bd. S. 225—26 meddelte.

²⁾ Jvfr. Danske Samlinger 5 Bd. S. 220 Anm. 1.

satisfaction exsausera le bon Dieu les prieres de nostre Roy et donnera toute sorte de contentement à Vostre Excellence, et a moy l'occasion de pouuoir montrer en effect que je suis

Monsieur

Mariboe Closter le 2 ^{me} de Juin 1691.	de Vostre Excellence la plus obligée seruante Leonora Christina Comtesse.
--	---

(Uden Udkrift Efter Orig. i Geh. Ark., •Domme, Tingsvidner etc., Leonora Christina, Nr. 4.)

(d.)

Monsieur le Comte.

Vostre Excellence verra par ces peu des lignes que sa vieille servante est encore en vie et n'a pas perdue la memoire, ains se souvient avec remerciements des bontez de Vostre Exc., priant humblement de la continuation et que Vostre Excellence veuille de grace parler un most en mon faveur à mon Souuerain.

Je souhaite à Vostre Excellence, à Madame la Comtesse, Sa Consorte, ensemble à toute Sa Famille une heureuse Année avec toute sorte de Contentement. Je reste les jours de ma vie

Mariboe Closter le 1. Janu. 1695.	Monsieur le Comte de Vostre Excellence l'obligée humble servante Leonora Christina Comtesse.
--------------------------------------	---

(Uden Udkrift. Efter Orig. i Geh. Ark., •Domme, Tingsvidner etc., Leonora Christina, Nr. 4.)

Tillægsanmærkninger.

Til S. 142 Anm. 4. Enevold Randulff blev allerede 1623 antaget til Präceptor for Kongens Børn med Kirsten Munk, som det sees af Rentemestrenes Regnskab for 1624—25, hvor det hedder: •Den 29. May givet forø Envold Nielsen et halvt Års Besolding fra den 15. Oktob. 1623, han først er antaget til Präceptor for forø små

Jomfruer [har Hensyn til Overskriften, hvor det nævnes: Fru Kirsten Munks små Jomfruer] og til den 15. Aprilis næst forleden udi nærværende År 1624. Det kan også ansøres, at den 24de December 1625 giver den udvalgte Christian V. ham Ventebrev på det første ledige Kannikedom i Roskilde eller Århus Kapitel, •eftersom os elskelig M. Envold Nissen (!) for nogen Tid lang er antaget at lade sig bruge for en Skolemester.. (Sjællandske Registre).

Til S. 178 Anm. 3. Når jeg her et enkelt Sted har brugt Udtrykket •Fri-findelseskjendelse•, er dette en lapsus calami, fremkaldt ved Rohmann's Bevisførelse, idet nemlig R. stadigt forudsætter, at Ulfeldts Frigivelse fandt Sted i Følge en virkelig Frifindelsesdom. At dette dog er urettigt, og at der kun er Tale om en ligefrem Benådning, sees både af andre Kilder og især af Saml. till Skånes historia etc. 1, 72—73. Sammestedes er også afgrykt et Brev fra Hann. Sehested til G. O. Stenbock, dateret Kjøbenhavn ^{25/7} 1660, hvori hin beklager Ulfeldts Flugt fra Malmö og anbefaler ham til Stenbocks Forbørn. Skjønt jeg ikke selv er meget tilbøjelig til at tro, at Hann. S. havde foranlediget Flugten, kan jeg dog ikke i dette Brev se et så absolut afgjørende Bevis på hans Uskyldighed, som den ærede Udgiver finder deri. At H. S. under sit Ophold i Stockholm vitterligt gik i Forbørn for Ulfeldt hos den svenske Regering, måtte i hvert Fald betragtes som et stærkere Vidnesbyrd, og dog var der næppe noget til Hindrer for, at hin mere officielle Intercession lod sig forene med et privat Forråderi, hvis der ellers forelå tilstrækkelig Sikkerhed for, at et sådant havde fundet Sted.

Til S. 189 Anm. 3. I Saml. till Skånes historia etc. 1, 74 findes nogle Oplysninger om, hvorledes det gik Ulfeldts Børn i Skåne i Tiden 1660—61.

Til S. 193 Anm. 1 og 194 Anm. 1. Da det er mig vitterligt, at et omtrent samtidig hermed udkommende Heste af Historisk Tidsskrift bl. a. vil indeholde en Anmeldelse af den tyske Oversættelse af •Jammers-Mindet•, hvori Forfatteren, Hr. J. Fridericia, vil komme ind på Spørgsmålet om de ovenfor omtalte Ulfeldtske Reverser, finder jeg Anledning til at udtale — hvad Hr. Fridericia med mig vil kunne bevidne —, at vore Undersøgelser af det nævnte Punkt som af ethvert andet Punkt, hvor vi mulig kunde mødes, ere fuldstændig uafhængige af hinanden.

Til S. 204 Anm. 1. Angående Oluf Brokkenhuus og hans Udnævnelse til Landsdommer kan også ansøres følgende Ytring i et Brev fra Leonora Christina til Henrik Bjelke, dateret Ellensborg den 10de Marts 1662 (Orig. i Geh. Ark., Ulfeldtske Sager Nr. 17): •Jeg wille ynske Olle Brockenhuss Landsdommeriet vdi Selland med Lehnet; ellers haffde hand ickun lided profit oc megen Vimage; Dog den stackel forglemmis wel, oc giffues ded maaskee den, som dog haffuer nock..